

[Voigt]

tat, at det vil være mest rimeligt at drage en parallel til det forhold, at man selv må betale for kørekort til bil og motorcykel, og at der derfor også bør erlægges betaling af knallertkørere, der skal have kørekort.«

Set ud fra alle synsvinkler vil det også være gavnligt for de unge mennesker, at de selv skal betale. Krævementaliteten har efterhånden taget et sådant omfang, at adskillige unge mennesker kun kan sige: »jeg vil ha', jeg vil ha'«. Dette er usundt for dem, idet de ikke får opbygget den respekt, der bør udvises over for andre menneskers penge.

Jeg skal på denne baggrund anmode tinget om at give lovforslaget en hurtig og velvillig behandling.

Chr. Christensen (KrF):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til lov om ændring af lov om folkeskolen.

(Lovforslag nr. L 168).

Jeg skal i øvrigt henvisse til lovforslagets tekst og bemærkninger.

Lis Starcke (DR):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til lov om oprettelse af et EDB-vurderingsråd.

(Lovforslag nr. L 169).

Jeg skal i øvrigt henvisse til lovforslagets tekst og bemærkninger.

Jørgen Jensen (DKP):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om øget beskæftigelse.

(Beslutningsforslag nr. B 67).

Jeg skal i øvrigt henvisse til de bemærkninger, der ledsager forslaget.

Kurt Hansen (VS):

Som ordfører for forslagsstillerne skal jeg herved på socialistisk folkepartis, Danmarks kommunistiske partis og venstresocialisternes vegne tillade mig at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om genindførelse af den automatiske dyrtidsregulering.

(Beslutningsforslag nr. B 68).

Jeg skal i øvrigt henvisse til de bemærkninger, der ledsager forslaget.

Tove Jørgensen (DKP):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om indtægtsfremgang for pensionister.

(Beslutningsforslag nr. B 69).

Jeg skal i øvrigt henvisse til de bemærkninger, der ledsager forslaget.

Mimi Jakobsen (CD):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om autorisation af læsesmede.

(Beslutningsforslag nr. B 70).

Jeg skal i øvrigt henvisse til de bemærkninger, der ledsager forslaget.

Melchior (CD):

Som ordfører for forslagsstillerne tillader jeg mig herved at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om arbejdsløshedsunderstøttelse til selvstændige erhvervsdrivendes ægtefæller.

(Beslutningsforslag nr. B 71).

Jeg skal i øvrigt henvisse til de bemærkninger, der ledsager forslaget.

Den første sag på dagsordenen var:

1) Forespørgsel til finansministeren:

Forespørgsel af Bernhard Baunsgaard (RV), Bolvig (RV), Gunnar Jensen (RV), Ole Vig Jensen (RV), Niels Helveg Petersen (RV) og Grethe Philip (RV):

»Hvilke oplysninger kan ministeren give om regeringens syn på offentligt ansattes yttingsfrihed og tåvhedspligt?«

(Forespørgsel nr. IX. Anmeldt 24/11 78. Fremme af forespørgsel vedtaget 1/12 78).

Forhandling

Bernhard Baunsgaard (RV):

I denne debat om de offentligt ansattes yttingsfrihed er der to forhold, vi bør drøfte.

[Bernhard Baunsgaard]

Der er først de vilkår, vi ønsker folkestyret skal virke under i vort samfund, og dernæst er der de offentligt ansattes vilkår i samfundet. Demokratiets vilkår vedrører os alle, offentligt ansatte såvel som alle andre.

De offentligt ansattes vilkår er spørgsmålet om 1 million af de 5 millioner, vi tilsammen er. Så mange er der nok ikke ansat hos offentlige myndigheder, men så mange er de sammen med deres familier. Giver vi de offentligt ansatte en vidtgående ytringsfrihed, så får folkestyret et stærkt sagligt grundlag at diskutere og træffe beslutninger på. Giver vi de offentligt ansatte en begrænset ytringsfrihed, så byder vi folkestyret dårlige vilkår. Har de offentligt ansatte en vidtgående ytringsfrihed, så gælder vor grundlovs afsnit om ytringsfriheden for dem, ellers gør den det ikke. Et godt udgangspunkt for vore drøftelser her i eftermiddag vil det være, om vi vælger tidligere professor, dr. jur. Poul Andersens ord:

»De offentligt ansatte er ikke alene folkets tjenere, de er selv en del af folket.«

Dette er begrundelsen for, at vi fra radikal side har bedt om at få drøftet de offentligt ansattes ytringsfrihed, hensynet til hele samfundet og hensynet til de offentligt ansatte.

Finansministeren (Heinesen):

Jeg vil gerne takke hr. Bernhard Baunsgaard, fordi han har givet anledning til denne debat, og også takke for den begrundelse for debatten, som hr. Bernhard Baunsgaard netop har givet.

Grundlovens § 77 om ytringsfrihed bestemmer, at enhver er berettiget til på tryk, i skrift og i tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene, samt at censur og andre forebyggende foranstaltninger ingen sinde på ny kan indføres. Det er i overensstemmelse med vores demokratiske samfundsopfattelse helt almindeligt antaget, at denne bestemmelse også gælder i forhold til offentligt ansatte, således at der ikke for disse kan opstilles specielle begrænsninger for så vidt angår deres adgang til at udtale sig om regering, lovgivning, forvaltning og retspleje i almindelighed.

Selv om det i og for sig skulle være overflødig, vil jeg gerne fastslå, at det efter regeringens opfattelse er værdifuldt, at også den offentlige forvaltnings personale tager aktivt

del i samfundsdebatten, således som hr. Bernhard Baunsgaard understregede det. Det er derfor også regeringens opfattelse, at offentligt ansatte som udgangspunkt bør have samme ytringsfrihed som andre borgere. Og det er endelig regeringens opfattelse, at de særlige begrænsninger, der gælder i offentligt ansattes ytringsfrihed, ikke går videre og ikke bør gå videre, end hvad der må anses for nødvendigt for, at den offentlige forvaltning kan fungere på en tilfredsstillende måde.

Under den udveksling af synspunkter om offentligt ansattes ytringsfrihed, som her i folketinget er gået forud for denne forespørgselsdebat, har der flere gange været henvist til betragtninger fremsat i sin tid af professor Poul Andersen. Disse betragtninger går i det væsentlige tilbage til tiden umiddelbart før anden verdenskrig, men den faglige litteratur om emnet har siden været yderst sparsom, og Poul Andersens synspunkter synes ikke i de følgende år at være undergået væsentlige modifikationer eller udvidelser og er derfor fortsat et egnet udgangspunkt for en drøftelse af offentligt ansattes ytringsfrihed.

Jeg skal først sige, at der påhviler naturligvis ikke en offentligt ansat pligt til at have samme mening som sin foresatte om den korrekte behandling eller afgørelse af en foreliggende sag. Hvis tjenestemanden på sagligt grundlag har en afvigende opfattelse, vil det efter omstændighederne ligefrem kunne være hans tjenestepligt, at han udtrykkelig over for sin foresatte fremfører de omstændigheder, som ifølge hans eventuelt specielle saglige indsigt taler for en anden afgørelse.

Dernæst vil jeg gerne sige, at den væsentligste begrænsning i offentligt ansattes ytringsfrihed er den, der ligger i tavshedspligten. Tavshedspligten gælder såvel i tjenesten som uden for denne. For tjenestemændene i staten, folkeskolen og folkekirken gælder tjenestemandslovens § 10, stk. 2, der lyder således:

»Tjenestemanden skal iagttage tavshed med hensyn til de forhold, som han i medfør af sin stilling bliver bekendt med, og hvis hemmeligholdelse ifølge sagens natur er påkrævet eller bliver ham foreskrevet. Tavshedspligten ophører ikke med hans udtræden af tjenesten.«

Regler svarende til tjenestemandslovens bestemmelser gælder for en stor del af de øvrige offentligt ansatte i henhold til enten

[Finansministeren]

overenskomst, ansættelsesbrev, lov o. lign., løfte afgivet i forbindelse med afslutning af uddannelse eller praksis ifølge funktionærloven.

Det generelle lovgrundlag for offentligt ansattes tavshedspligt findes i straffelovens § 152 og § 264 b.

Tavshedspligten omfatter kun faktiske kendsgerninger, som den ansatte er blevet bekendt med i sin tjeneste. Tavshedspligten er således ikke til hinder for, at den offentligt ansatte udtaler kritik af offentlige foranstaltninger i tilfælde, hvor der enten slet ikke fremdrages forhold, som den pågældende har fået kendskab til i tjenesten, eller hvor der kun omtales tjenstlige begivenheder, som i forvejen er almindeligt kendte.

Denne afgrænsning af tavshedspligten kan ikke ændres gennem instruktioner fra den offentligt ansattes foresatte.

Som det vil være folketinget bekendt, har regeringen for kort tid siden besluttet at nedsætte et bredt sammensat udvalg med den opgave at foretage en samlet gennemgang og vurdering af lovgivningens almindelige og specielle bestemmelser om tavshedspligt. Dette afspejler naturligvis en erkendelse af, at rækkevidden af disse regler i forskellig henseende kan give anledning til tvivl. Det er imidlertid ikke det afgørende i denne forbindelse; det afgørende er, at der naturligvis må gælde den begrænsning i offentligt ansattes ytringsfrihed, at de ikke under deres deltagelse i den offentlige debat må røbe oplysninger, der efter lovgivningen er undergivet deres tavshedspligt.

Der er uden for tavshedspligtens område ingen udtrykkelige almindelige regler om rækkevidden af offentligt ansattes ytringsfrihed i relation til offentligheden, og den bestående holdning har derfor nærmest karakter af en tradition.

I de kommissioner, der er gået forud for den til enhver tid gældende tjenestemandsløvgivning, er der ikke bidrag at hente vedrørende tjenestemandens ytringsfrihed, når bortses fra lønningskommissionen af 1917, hvor det i bemærkningerne til den dagældende bestemmelse om tjenestemandens tavshedspligt nævnes, at det i kommissionen har været drøftet, om det ville være formålstjenligt at fastslå, at en tjenestemand ikke er berettiget til uden tilladelse fra sin overordnede, og uden at han retsligt beordres hertil, som sag-

kyndig at afgive erklæringer. Det siges dog videre, at kommissionen ikke finder, at en sådan regel er påkrævet, samt at den endog i adskillige tilfælde kan virke som et unødvendigt indgreb i ytringsfriheden. Den nævnte tradition for rækkevidden af offentligt ansattes ytringsfrihed skal jeg søge at beskrive i det følgende.

Det er som tidligere nævnt et led i den hævdundne retsopfattelse, at offentligt ansatte i almindelighed har samme ytringsfrihed som andre borgere. Særlige indskrænkninger i offentligt ansattes almindelige frihed til at udtale sig vil derfor ikke kunne opstilles, for så vidt de udtaler sig om emner, der ligger uden for det forvaltningsområde, som de i deres tjenestegerning har at gøre med.

Noget anderledes er offentligt ansatte stillet, når de udtaler sig om spørgsmål, der falder inden for deres tjenesteområde. Både højere og lavere placerede offentligt ansatte vil her gøre sig skyldige i en tjenesteforseelse, hvis de bevidst fremsætter udtalelser, der er groft urigtige. En på rigtige oplysninger støttet saglig kritik af overordnede dispositioner må derimod i almindelighed være tilladt.

I spørgsmålet om, hvorvidt en offentligt ansat, der i en given tjenestesag har andre meninger end sin foresatte, er berettiget til over for offentligheden eller på anden måde uden for tjenesteforholdet at argumentere mod den foresattes opfattelse, gør to modstående forhold sig gældende. Et demokratisk ytringsfrihedsprincip tilsiger, at specialkyndige borgere ikke, fordi de er offentligt ansatte, skal hindres i at stille deres indsigt til rådighed for en fri meningsdannelse. Samtidig er det nødvendigt, at den offentlige administration kan fungere effektivt, hvilket i visse situationer kan tænkes at blive forhindret af det forhold, at offentligt ansatte fremsætter offentlig kritik af deres foresatte eller i særlig grad medarbejder disses afgørelser.

I min besvarelse her i folketinget af spørgsmål nr. 1176 i 1977-78 gav jeg udtryk for det synspunkt, at der for ansatte i visse stillinger er en tradition for en loyalitetsbegrundet forpligtelse til at udvise tilbageholdenhed med hensyn til at offentliggøre personlige synspunkter om verserende sager inden for deres tjenstlige område. Jeg tilføjede, at et generelt minimumskrav må være, at den ansatte ikke ved rent personlig stillingtagen bringer sig i en situation, der forhindrer ham

[Finansministeren]

i at deltage i nødvendigt samarbejde i egen styrelse og med andre styrelser om løsningen af tjenstlige opgaver.

Jeg vil imidlertid gerne understrege, at en offentligt ansatts overtrædelse af den traditionsbestemte loyalitetspligt ikke vil kunne karakteriseres som en tjensteforseelse og som sådan udløse disciplinæransvar. En offentligt ansatts offentligt fremsatte ytringer kan imidlertid give anledning til dispositioner fra ansættelsesmyndighedens side, som ikke har karakter af en disciplinærstraf for en tjenstlig forseelse. Offentlige myndigheder har både ret og pligt til at søge eventuelle samarbejdsproblemer inden for ansættelsesmyndighedens område løst ved at udnytte sin ledelsesbeføjelse. Dette gælder principielt også, selv om årsagen til samarbejdsvanskelighederne må søges i en medarbejders aktive deltagelse i den offentlige debat, men den almindelige ledelsesbeføjelse er undergivet en række retlige begrænsninger, herunder den, der følger af grundsætningen om magtfordrejning, og der er næppe tvivl om, at disse begrænsninger vil sætte forholdsvis snævre grænser for, i hvilket omfang en styrelse i kraft af sin ledelsesbeføjelse kan reagere over for medarbejderes offentligt fremsatte ytringer i form af overførelse til andet arbejde o. lign.

Spørgsmålet om rækkevidden af ledelsesbeføjelsen og dermed om indholdet af den offentligt ansattes loyalitetspligt kan imidlertid ikke afgøres abstrakt – det er jo noget af det, der kan gøre diskussionen lidt vanskelig – men må bero på en konkret vurdering.

Det bør i denne forbindelse nævnes, at offentligt ansatte må antages i praksis at have en videre adgang til at ytre sig offentligt end privat ansatte.

Det må erkendes, at man under drøftelser om sanktioner ved tilsidesættelse af normerne traditionelt har hæftet sig særligt ved afskedigelsesretten. I realiteten angår problemet måske mere adgangen til andre administrative foranstaltninger af mindre vidtrækkende karakter, f. eks. overførelse til andre arbejdsopgaver.

Der er som sagt behov for, at den offentlige forvaltnings personale tager del i samfundsdebatten, uden at de ansatte af den grund skal føle deres tryghed og integritet truet. En sådan deltagelse i den almindelige

debat fra offentligt ansattes side finder rent faktisk også sted i meget vid udstrækning, hvilket ikke tyder på, at der generelt frygtes for represalier i den anledning.

Det er vigtigt i denne sammenhæng at understrege, at der i løbet af de senere år igennem forhandlingsretten og samarbejdsudvalgene er udviklet et system for personalets medvirken ved udøvelsen af administrative beføjelser vedrørende personaleforvaltning. Man må kunne nære tillid til, at mulige magtmisbrug herigennem kan forhindres.

Alt i alt kan den bestående tilstand næppe siges at hæmme offentligt ansattes adgang til at tage aktivt del i samfundsdebatten også i tilfælde, hvor de som sagkyndige kan bidrage med særlig viden om spørgsmål, der debatteres offentligt, inden beslutning træffes.

På baggrund af det anførte forekommer det også berettiget at hævde, at der i den offentlige forvaltning ikke er konstateret noget behov for et almindeligt regelsæt om ansattes ytringsfrihed, men at der gælder en frisindet tradition, som kommer til udtryk ved, at den enkelte uden for tavshedspligtens område og med de tidligere nævnte få undtagelser har samme adgang til at ytre sig som andre borgere.

Jeg sagde indledningsvis, og det vil jeg gerne gentage, at det efter regeringens opfattelse er værdifuldt, at også den offentlige forvaltnings personale tager del i samfundsdebatten, og det er som sagt også regeringens opfattelse, at de særlige begrænsninger, der gælder i offentligt ansattes ytringsfrihed, ikke går videre end nødvendigt.

Men det er selvfølgelig også af væsentlig betydning, at offentligt ansatte ikke på grund af usikkerhed med hensyn til rækkevidden af de begrænsninger, der gælder og må gælde, afholder sig fra at udnytte deres selvfølgelig ret til at deltage i den demokratiske beslutningsproces, og derfor må regeringen naturligvis se med alvor på det, hvis der med rette kan rejses væsentlig tvivl på dette punkt.

Når der muligvis hersker en vis usikkerhed på dette område, har det formentlig en vis sammenhæng med, at hele problemstillingen om offentligt ansattes ytringsfrihed kun har været undergivet sparsom behandling i den stats- og forvaltningsretlige litteratur. De synspunkter, jeg har gjort gældende, støtter sig som tidligere nævnt i alt væsentligt på en afhandling fra midten af 1930'erne af nu afdø-

[Finansministeren]

de professor Poul Andersen – en afhandling, som fortsat udgør den væsentligste retsvidenskabelige undersøgelse.

Regeringen vil gerne bidrage til at fjerne en sådan eventuel usikkerhed og er derfor indstillet på at bede professor, dr. jur. Bent Christensen om at udarbejde et responsum om indholdet af den gældende retstilstand vedrørende offentligt ansattes yringsfrihed.

Bernhard Baunsgaard (RV):

For at undgå misforståelser vil jeg gerne indlede denne dags debat om offentligt ansattes yringsfrihed med at understrege, at det danske samfund efter radikal opfattelse bestemt ikke er et samfund, hvor man giver dårlige kår for yringsfriheden hos offentligt ansatte, når vi sammenligner det danske samfund med andre samfund. Bestemt ikke. Det, der ligger bag vort ønske om drøftelsen, er ønsket om, at vi må overveje, hvorvidt vi har nået en sådan yringsfrihed for offentligt ansatte, at den står i rimeligt forhold til det mål, vi sætter os – om man vil: det ideal af et samfund, vi har.

Målet og idealet har to sider. Er yringsfriheden vidtgående nok, når vi måler den i forhold til den ønsketilstand, et demokratisk samfund må tilstræbe med hensyn til oplysninger, så demokratiet får de bedst mulige kår at virke under? Og er yringsfriheden i praksis vidtgående nok for offentligt ansatte, når den måles i forhold til vor grundlovs krav om yringsfrihed for alle?

Det er baggrunden. Inden jeg går videre, vil jeg gerne her indskyde en tak til ministeren, fordi han i sit indlæg i dag havde bygget sin tale op på den måde, som han havde gjort, ved at begynde med grundlovens afsnit om yringsfrihed. Det er efter min mening et udgangspunkt, der lover godt for drøftelsen af den enkelte offentligt ansattes yringsfrihed. Måske ville det, vi diskuterer, blive en smule klarere, hvis vi ligefrem sagde: de offentligt ansattes yringsret. Derfor var jeg meget glad for det.

Den enkelte har yringsfrihed eller ret til at ytre sig. Det er den enkeltes ret, men vi bør diskutere spørgsmålet ikke mindst i forhold til vort samfunds virke og demokratiets vilkår i det. I den forbindelse tror jeg det måske ville blive klarere, hvis vi ikke her talte om yringsfrihed eller yringsret, men om

yringspligt. Nu skal man ikke lade sig forskrække af, at jeg bruger udtrykket pligt til at ytre sig. Jeg forestiller mig ikke, at enhver offentligt ansat skal ytre sig ustandseligt under alle offentlige debatter. Men i stedet for at drøfte dette om ytringer fra offentligt ansatte som noget, man skal acceptere, fordi vi har grundloven, der så unuanceret taler om borgernes yringsfrihed, tror jeg, det vil give os et bedre hold på hele problemstillingen, hvis vi talte om yringspligten.

Ja men er der nogen rimelighed i at tale om en yringspligt? Enhver offentligt ansat har dog pligt til at informere sin chef om alt, der kan tjene til oplysning om og belysning af et problem, der ligger inden for hans eller hendes embedsområde, og så må det da være nok – eller er det ikke nok?

Vi har ikke nogen meget gennemgribende behandling af offentligt ansattes yringsfrihed, sådan som ministeren netop bemærkede det, og vi har slet ingen nye behandlinger af emnet. Men jeg vil ligesom ministeren pege på professor Poul Andersens afhandling. Den er et fortrinligt udgangspunkt for drøftelserne, og den vil nok, hvis man skal dømme efter visse af de indlæg, der indtil nu har været i pressen om de offentligt ansatte og deres yringsfrihed, forekomme visse utroligt vidtgående og helt ude på yderfløjen. Jeg skal understrege, at afhandlingen er skrevet for lidt mere end en menneskealder siden af en tidligere professor i offentlig ret ved Københavns universitet, dr. jur. Poul Andersen, der var kendt som venstremand – ikke ligefrem det, man ville betegne som vores mest yderliggående parti eller som et samfundsødelæggende parti. Når jeg har understreget dette, vil jeg vende tilbage til spørgsmålet om yringspligt.

»Undertiden«, siger Poul Andersen, »er det gjort gældende, at tjenestemænd er underkastet begrænsninger i yringsfriheden til gengæld for de goder, de nyder i deres egenkab af tjenestemænd.«

Til dette anfører han:

»Regeringen betaler tjenestemændene med skatteydernes penge, ikke af sin egen lomme, hvortil bl. a. kunne føjes, at tjenestemandslønningerne jo ej heller udredes af den ene eller den anden partikasse.«

Dette er udgangspunktet, når vi skal drøfte dette.

[Bernhard Baunsgaard]

De offentligt ansatte er ikke ministerens eller borgmesterens offentligt ansatte, det er borgernes tjenere, så sandt som det er borgernes penge, de lønnes med.

Poul Andersen går videre:

»Men det er også under et demokratisk-parlamentarisk statsstyre et samfundsmæssigt gode, at tjenestemænd i videst mulig udstrækning har adgang til at udtale sig om offentlige anliggender. . . . Tjenestemændene har, når de udtaler sig om anliggender, som har berøring med deres tjenestegering, en førstehånds sagkundskab, og de har i reglen fagmandens afsky for forfuskning af det saglige.«

Gode og klare ord og det rigtige udgangspunkt for drøftelsen af yringsfriheden eller – som jeg hellere ville sige det – yringspligten for offentligt ansatte.

Hvis Poul Andersen havde skrevet i dag, så havde han nok føjet til: Ikke mindst i et moderne samfund er det nødvendigt, at vi kan trække på dennes førstehånds sagkundskab – et moderne samfund, der har tekniske muligheder for at blive et samfund, der byder hver eneste af sine borgere udfoldelsesmuligheder som intet samfund før det, men det har også mulighederne for at gribe fejl i en grad, som tidligere samfund var forskånet for. Energipolitik, miljøpolitik, EDB-teknik, centralisering, det er bare eksempler på områder, hvor fejlgreb kan blive skæbnesvangre, ikke bare for vor generation, men også for vore efterkommere. Kun meget få eksperter ved besked om følgerne – besked er vel så meget sagt, men de har en fornemmelse af følgerne. Og i en så lille kulturkreds som den danske vil eksperterne i mangfoldige tilfælde være offentligt ansatte. Undertiden er de alle offentligt ansatte. Har de så ikke yringspligt til at underrette os om betænkelighederne, så bliver demokratiet overladt til teknokratiske afgørelser.

Vi skal huske, at her taler vi ikke om en ny skat eller en ny afgift, men vi taler om principielle afgørelser, der kan få betydning ikke alene for os, men også for vore efterkommere. Vi kan ikke bruge den anvisning, som vor finansminister gav os i efteråret, nemlig at der for den ansatte i visse stillinger er en tradition for en loyalitetsbegrundet forpligtelse til at udvise tilbageholdenhed med hensyn til at offentliggøre personlige synspunkter om verserende sager inden for det

tjenstlige område. Her kommer man igen til at tænke på Poul Andersen, der siger:

»Sikkert er det, at de politiske magthavere i alle lande er utilbøjelige til at indrømme, at tjenestemænd skulle have samme adgang til at udtale sig kritisk om regeringens og forvaltningens handlinger som borgerne i almindelighed.«

Galt bliver det afgjort, når man søger at udstrække »ansatte i visse stillinger« til at omfatte alle ansatte inden for et bestemt område, men det er desværre det, der er tendens til herhjemme.

Formanden for Akademikernes Centralorganisation, Bent Nyløkke Jørgensen, refererer en sådan diskussion i et departement, hvor departementschefen beroligende meddelte, at det, han talte med sit eget departement om, svarede til det, man havde i andre departementer, eller at der måske var tendens til, at der var strammere regler andre steder. Hvad var det så, departementschefen talte om?

»Vedrørende artikler og indlæg på offentlige møder måtte det være en uskreven regel, at medarbejderne ikke tog stilling til aktuelle politiske spørgsmål, der vedrørte ens eget eller departementets område.«

Jeg minder her om Poul Andersens ord om, at netop det, man beskæftiger sig med, har man særlig sagkundskab om.

Finansministeren sagde i dag, at den offentlige administration kun kan fungere effektivt, hvis man pålægger visse en særlig loyalitetspligt, tavshedspligt. Er der så slet ikke noget i denne betragtning? Jo, det er der. Der må være offentligt ansatte, som ministeren kan drøfte samfundets problemer med uden at risikere at se sig selv hængt ud i presse eller andre medier. Men det er nødvendigt, at vi i afgrænsningen gør os klart, hvilken pris vi skal betale for en indskrænkning: vi kommer til at mangle i befolkningen den sagkundskab om netop det, de offentligt ansatte beskæftiger sig med, hvis vi ikke trækker loyalitetspligtens grænser snævert.

Konklusionen må derfor være, at tavshedspligten for offentligt ansatte om offentlige anliggender må gælde et meget begrænset antal personer. Departementschefens ønske om, at det skal gælde alle ansatte inden for departementet, fordi, som han sagde, ellers fik man ikke noget at vide, kan ikke accepteres.

[Bernhard Baunsgaard]

Nu vil jeg ikke misforstås på dette punkt: tavshed med hensyn til personlige oplysninger eller kendskab til økonomiske forhold, som tjenestemanden eller en anden offentligt ansat kommer i besiddelse af gennem sit embede, er ikke det, vi diskuterer; naturligvis skal denne tavshedspligt respekteres. Forfuskning fra de offentligt ansattes side, når det gælder den saglige baggrund for diskussionen, kan heller ikke tolereres; men vi har i demokratiets navn desperat brug for at blive oplyst om de offentligt ansattes mening om de forskellige problemer, samfundet møder, og folket er de offentligt ansattes egentlige arbejdsgiver.

Mon det er forkert, når pastor Lilleør på Fyn beskriver, hvor meget behov man i folkeoplysningen har for de offentligt ansattes indlæg, og slutter med at fastslå:

»Tavshed om offentlige anliggender kan kun tjene statens sag – d.e. magthavernes – aldrig folkets interesse.«

I enkelte situationer vil magthaverne og de offentligt ansatte have fælles interesse; det er sjældent, men det sker.

Jeg kan her minde om formanden for Kommunernes Landsforening, borgmester Henning Rasmussen, der i en pressemeddelelse udtalte, at han ønskede at drøfte tavshedspligten for kommunalpolitikere og offentligt ansatte i anledning af den kritik, de to grupper var udsat for fra borgere, der havde gjort brug af bistandsloven. Her kan de to grupper være enige om at appellere til de egentlige indehavere af magten: folket. De to grupper bør have større frihed til at ytre sig. De har ret til at kunne forsvare sig, men vi må ikke ofre de borgere, der er klienter ved bistandskontorerne, for det. Men vi er alle interesserede i en debat, så vi kan få at vide, hvordan vor bistandslov fungerer, om den opfylder det, vi ønskede, for det er folket, der er de egentlige magthavere. Det er os, der betaler for det.

Så vil jeg gerne her tilføje følgende, for det må der heller ikke være nogen tvivl om, før vi går videre. Offentligt ansatte i Danmark, tjenestemænd eller overenskomstansatte, er undergivet det, der hedder diskretionær afskedigelse. De kan afskediges, når ministeren eller borgmesteren føler, at hans eller hendes udtalelser gør det vanskeligt at samarbejde med vedkommende, og det er ikke magtfordrejning.

Ordet »diskretionær« siger vel ikke de fleste så forfærdelig meget. Jeg kan illustrere det med et eksempel. At kapitulere står vel for de fleste som det værste, der kan ske. Det er det ikke. Ved en kapitulation aftaler man regler, som man overgiver sig på. Men overgiver man sig på diskretion, overgiver man sig efter at have konstateret, at alt er tabt. Man overgiver sig på nåde og unåde.

Jeg vil gerne understrege endnu en gang, at ministerens ord var værdifulde. Vi må huske, at vi taler om en halv million offentligt ansatte – med familie en hel million – men disse er ikke først og fremmest ansat i staten. Ministerens ord vil kunne gøre god virkning ude i kommunerne. Som ministeren sagde: vi må være frisindede, vi må være åbne, vi må nå til det samfund, som Karl Popper fremhæver som alle andre styreformers overlegent: demokratiet i det åbne samfund.

Ministeren kom med gode betragtninger om, at det jo ikke var afskedigelse, man greb til. Nej, det var overførelse til andre opgaver. Vi kender det. Vi kender også dette med en medarbejder, der havde virket i mange år og nået en høj stilling, hvorefter man konstaterer, at han pludselig er umulig at samarbejde med.

Spareforanstaltninger er heller ikke et middel, man skal kimse ad, når man vil slippe af med en medarbejder, der bruger sin ytringspligt for stærkt. Man kan spare hele afdelinger væk, hvis man ønsker det. Vi kender jo også eksemplet, at man sender en referent til at aflægge beretning, når en offentligt ansat ytrer sig ved et offentligt møde; vi kaldte det tidligere stikkeri.

Når alt dette er sagt, vil jeg igen understrege, at et internt notat ikke i al almindelighed fritager en offentligt ansat for ytringspligten; det interne notat gælder dem, der er undergivet loyalitetspligten.

Men hvis, med Poul Andersens ord, de offentligt ansatte ikke skal finde sig i den statsborgerlige nedværdigelse, det er ikke at have den fulde ytringsfrihed, hvordan kan vi så hjælpe dem?

Jeg vil gerne understrege, at vi må kræve foranstaltninger, gøre det klart – og dér vil jeg gerne takke ministeren for hans forslag om, at professor Benå Christensen skulle undersøge det – at de offentligt ansatte må være sikre, vi har brug for dem i den offentlige debat af hensyn til vores demokrati. De of-

[Bernhard Baunsgaard]

fentligt ansatte skal ikke finde sig i den statsborgerlige nedværdigelse, det er ikke at give dem fuld yringsfrihed, for de er en del af folket. Yringsfriheden er kun begrænset af tavshedspligten, af loyalitetspligten og pligten til at være strengt saglig. Vi må sikre de offentligt ansatte mod urimelige følger af at gøre brug af yringspligt og yringsfrihed, og det gør vi – ministeren har peget på organisationerne, på samarbejdslov. Jeg vil her nævne – og ved, at den radikale ordfører kommer mere ind på det – bedømmelsesnavn og medbestemelsesret.

Ministeren gik ikke så langt, som jeg havde ønsket, men ministeren gik langt længere, end jeg på et vist tidspunkt frygtede under denne diskussion, der jo nu har varet adskillige måneder. Jeg er glad for, at ministeren har foreslået at lade området undersøge.

Ministeren begyndte med grundlovens afsnit om yringsfrihed; jeg vil håbe, at vi også i den fortsatte diskussion kan understrege, at de offentligt ansatte er folkets tjenere, ikke regeringens og ikke borgmesterens.

Camre (S):

Når den tekniske og sociale udvikling bevirker, at stadig flere opgaver må løses af det offentlige, og når disse opgaver samtidig bliver stadig mere komplicerede, er det af største betydning for borgernes indsigt i samfundets funktioner og dermed også for selve demokratiet, at borgerne bliver så omfattende og så nøjagtigt informeret om de forhold, der vedrører det offentlige, som muligt.

Det spiller en vigtig rolle for den information, at de offentligt ansatte deltager i samfundsdebatten med de synspunkter og meninger, de har i kraft af deres særlige forudsætninger.

Jeg vil derfor gerne på socialdemokratiets vegne slå fast, at vi betragter de offentligt ansattes yringsfrihed som vigtig i ethvert demokrati. Når det gælder almindelige samfundsforhold, politik og administration, er vi heldigvis i den situation, at der ikke eksisterer nogen form for problemer om offentligt ansattes yringsfrihed her i landet, og der er ikke fra nogen side rejst spørgsmål herom.

Også når det drejer sig om mere specielle forhold, som den offentligt ansatte har kendskab til i kraft af sit særlige tjenesteforhold,

må hovedreglen være den yringsfrihed, som er lovfæstet i grundloven.

Men grundloven er ikke på alle områder udtømmende. Det, den ikke siger noget om, er den etik, som må gælde inden for det samarbejde, den offentligt ansatte deltager i dels med andre offentligt ansatte, dels med politikerne.

Man kan tale om en række materielle begrænsninger i yringsfriheden. Det er for det første selve tavshedspligten, som dels er indeholdt i straffelovens § 152 og § 264, dels i tjenestemandslovens § 10, stk. 2, som finansministeren allerede har citeret.

For det andet må nævnes det, der kaldes dekorumkravet, altså kravet om, hvorledes man bør forholde sig, jfr. tjenestemandslovens § 10, stk. 1, der lyder – og jeg citerer:

»Tjenestemanden skal, samvittighedsfuldt overholde de regler, der gælder for hans stilling, og såvel i som uden for tjenesten vise sig værdig til den agtelse og tillid, som stillingen kræver.«

For det tredje kan der være tale om begrænsninger i yringsfriheden i kraft af tjenestebefaling eller særlige ansættelsesvilkår for visse stillinger.

Endelig for det fjerde er der loyalitetspligten over for det offentlige.

Det er min opfattelse, at denne loyalitetspligt har et sådant indhold, at dens tilsidesættelse i visse situationer kan udløse et tjenstligt ansvar. Det er endvidere klart, at det offentlige som arbejdsgiver i visse tilfælde kan udnytte sin ret til at lede og fordele arbejdet og sin afskedigelseskompetence over for en offentligt ansat yringer.

Men i hvilket omfang der ved tilsidesættelse af loyalitetspligten kan blive tale om sådanne sanktioner, må helt bero på en vurdering af flere forhold.

For det første den ansattes stilling: hvor i systemet den pågældende er placeret. For det andet udtalelsens emne, altså om der er tale om et almindeligt politisk emne eller et mere konkret sagligt spørgsmål, og om udtalelsen vedrører den pågældende ansattes eget sagsområde eller ikke. Videre, om udtalelsen vedrører den pågældendes egne arbejdsvilkår eller hans ansættelsessteds politik. For det tredje spørgsmålet om udtalelsens form, herunder over for hvem den er fremsat. Endelig for det fjerde det konkrete indhold af den pågældende yring.

[Camre]

Det er således meget vanskeligt at give klare normer, som sikrer, at offentligt ansatte i enhver situation kan føle klarhed med hensyn til ytringsfrihedens omfang.

Jeg finder imidlertid grund til at understrege, at der næppe nogen steder hersker tvivl om, at offentligt ansatte har meget videre grænser for deres ytringsfrihed end privat ansatte. Private virksomheder eller organisationer ville aldrig acceptere, at en medarbejder fremsatte offentlige ytringer imod virksomheden; det ville ganske enkelt være utænkeligt inden for det samarbejde, som må foregå i sådanne virksomheder.

Spørgsmålet om offentligt ansattes ytringsfrihed har i den seneste tid givet anledning til en ivrig debat. I Politiken mandag den 5. februar skriver f. eks. formanden for Foreningen af overenskomstsatte jurister og økonomer, Jørn Neergaard Larsen, i en artikel med overskriften »Embedsmænd har ikke troskabspligt« bl. a.:

»Som et væsentligt argument for embedsmænds ytringsfrihed indgår altså muligheden for, at andre end netop de beslutningstagen- de myndigheder på et sikkert grundlag kan give befolkningen information om offentlige anliggender.«

Og senere:

»I den forbindelse er det interessant, at den seneste tids debat mere og mere er koncentreret om embedsmænds »troskabspligt« eller, som den benævnes i debatten, »loyal- tetspligt«.

Det skal imidlertid gøres klart, at loyalitetspligten i forhold til ytringsfriheden er en uhyre snæver forpligtelse, der alene er knyttet til en meget lille personkreds, hvis den da ikke netop skal udvikle sig til den foran beskrevne »troskabspligt«.

Jørn Neergaard Larsen nævner som disse få, den personkreds, der kan være tale om, departementschefer og kommunale og amtskommunale direktører.

Senere siger han i den samme artikel:

»Det er afgørende, at der er klarhed over, at loyalitetspligten ikke er en lovbestemt afgrænsning af ytringsfriheden. Den er derimod en slags realfunktion, forstået på den måde, at de politiske beslutningstagere må kunne have tillid til de embedsmænd, de har umiddelbar kontakt med som deres personlige rådgivere, og som er de øverste ansvarlige for de indstillinger og afgørelser, som admi-

nistrationen foretager på politikernes vegne. Det er ligeledes nødvendigt, at de politiske beslutningstagere kan være fuldstændig åbne over for denne gruppe af embedsmænd uden at risikere, at de over for offentligheden skal stå til ansvar for, hvad de under samtaler med disse embedsmænd har drøftet eller tænkt.«

Endelig siger formanden for Foreningen af overenskomstsatte jurister og økonomer:

»F. eks. kan mulighederne for, at der iværksættes skjulte sanktioner, begrænses ved mere åbenhed og bedre formaliseret procedure kombineret med større personaleindflydelse under behandlingen af personalesager. Oprettelse af bedømmelsesudvalg og advancementsnævn vil ligeledes kunne medvirke til, at det undgås, at der ved ansættelser, stillingsskift og advancement tages ulovlige, herunder politiske, hensyn.«

Jeg noterer, at Jørn Neergaard Larsen primært taler om at give befolkningen informationer om offentlige anliggender og forbigår spørgsmålet om den offentligt ansattes mere politiske indlæg rettet imod de afgørelser, den politiske ledelse træffer om forhold inden for den pågældendes arbejdsområde, og imod den rådgivning og de dispositioner, der må være resultat af det kollegiale samarbejde på den pågældendes ansættelsessted.

Forestiller man sig, at offentligt ansatte skulle kunne deltage direkte i den politiske debat imod de afgørelser, de selv er med til at rådgive om på deres tjenestested, ville vi set i videste konsekvens i realiteten få en ny, kunne man sige, politikergruppe, som ikke skulle stå til ansvar over for befolkningen, altså over for de vælgere, som er deres egentlige arbejdsgivere, for de skulle ved ansættelsesproceduren sikres imod forflyttelse, imod manglende advancement, afskedigelse osv. Det ville i realiteten kunne stride imod afgørende principper i et demokrati. Vi ville bevæge os direkte ind i et embedsmandsvælde, for kunne man ad den vej udøve en sådan politisk indflydelse svarende til politikernes uden at skulle vælges, uden at skulle stå til ansvar, ja, så var det jo dér, man måtte vælge at gøre sin indflydelse gældende, og ikke eksempelvis i dette hus.

I Politiken den 4. februar skriver fuld- mægtig, cand. scient. pol. Finn Ovesen under

[Camre]

overskriften »Grænser for ytringsfrihed« bl. a.:

» . . . at der i store dele af centraladministrationen hersker en uskreven regel om, at i det omfang man blander sig i den offentlige debat, behandler man ikke emner, der berører ens eget arbejdsområde.«

Og lidt senere:

»Jeg vil medgive Baunsgaard, at denne uskrevne regel generelt fortolkes alt for snævert, således at vi nærmer os det, der normalt betegnes selvcensur. Men reglen har, i opblødt form, sin eksistensberettigelse.

En minister vil ikke kunne holde til i gentagne tilfælde at blive modsagt i massemedierne af sine egne embedsmænd. En minister vil i så tilfælde let kunne få en begrundet mistanke om, at embedsmændenes loyalitet lader en del tilbage at ønske, og han eller hun vil ved fremtidige stillingsbesættelser – især når det drejer sig om højere stillinger – søge at forhåndssikre en vis loyalitet. Noget sådant hedder også politiske udnævnelser og vil være i modstrid med dansk tradition på embedsmandsområdet. Er det, hvad Baunsgaard ønsker?»

Man kan formentlig sige, at vi bevæger os imellem to yderpunkter i opfattelsen af de offentligt ansattes funktion i et demokrati. På den ene side fremstiller man den offentligt ansatte som borgernes værn imod usaglige politiske afgørelser, den, som kan give informationer, som ellers ikke ville komme frem, fordi politikerne skulle ønske at skjule dem. På den anden side står opfattelsen af den offentligt ansatte som borgernes tjener, som må følge de beslutninger, som borgernes valgte talsmænd, politikerne, træffer – og jeg tror, jeg bruger begrebet »borgernes tjener« her i en noget anden betydning end den, hr. Bernhard Baunsgaard før brugte det i.

Jeg tror, at vi i praksis har en meget sund balance, som sikrer, både at alle relevante informationer kan nå frem til borgerne, og at det politiske demokrati kan fungere med sikkerhed for, at demokratiske beslutninger bliver respekteret.

Ligesom regeringen finder også den socialdemokratiske folketingsgruppe, at det vil være ønskeligt, at en mulig usikkerhed om omfanget af offentligt ansattes ytringsfrihed, så langt som det nu er gørligt, fjernes, og vi er derfor enige i det ønskelige i at lade profes-

sor Bent Christensen udarbejde et responsum om dette spørgsmål.

Thorndahl (FP):

Det hører til sjældenhederne, at der føres en debat her i tinget om vore fundamentale frihedsrettigheder, men det er jo nu engang disse frihedsrettigheder, det hele drejer sig om, og der er derfor grund til at takke det radikale venstre for at have taget initiativet til denne forespørgsel. ◦

Vor grundlov indeholder som bekendt bestemmelser om bl. a. religionsfrihed, politisk frihed, forsamlingsfrihed og ytringsfrihed. I grundlovens § 31, stk. 2, er bestemt:

»De nærmere regler for valgrettens udøvelse gives ved valgløven, der til sikring af en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser blandt vælgerne fastsætter valg-måden, herunder hvorvidt forholdstalsvalg-måden skal føres igennem i eller uden forbindelse med valg i enkeltmandskredse.«

Det centrale heri er bestemmelsen om, at der skal sikres en ligelig repræsentation af de forskellige anskuelser, og for at kunne tilvejebringe denne ligelige repræsentation er det selvsagt nødvendigt, at alle ytringer, der berører de spørgsmål, som vælgerne skal tage stilling til, er beskyttet, og det er sket gennem grundlovens § 77, der lyder således:

»Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende foranstaltninger kan ingen sinde på ny indføres.«

Skal vort demokrati være reelt, er det en helt afgørende forudsætning, at alle spørgsmål og problemer af offentlig karakter, som den enkelte vælger er berettiget og forpligtet til at tage stilling til, kan debatteres i fuld offentlighed af enhver.

Lovgivningen og den offentlige administration bliver år for år langt mere komplicerede og detaljerede og derfor mindre og mindre tilgængelige for den danske vælgerbefolkning.

I et demokrati har lovgivning og offentlig administration alene det formål at afspejle eller udtrykke vælgerbefolkningens ønsker og krav. Hvis ikke lovgivningen og administrationen gør det, har de efter min opfattelse i et demokrati slet ingen mening, når den offent-

[Thorndahl]

lige sektor mere og mere overtager den egentlige magt her i samfundet.

Politikernes muligheder for at styre administrationen, for at have overblikket over den, bliver stadig mindre og mindre. Den offentlige virksomhed baseres i et fortsat stigende omfang på interne administrative lovforklaringer, ligesom beslutningsgrundlaget for en lang række love baseres på administrative afvejninger, som kun i begrænset omfang når frem til det materiale, der indgår som grundlag for de politiske beslutninger.

En meget stor del af vore politiske beslutninger og afvejninger foregår derfor i dag rent administrativt. Den danske vælgers eneste mulighed for at øve indflydelse på den offentlige administration er igennem os, igennem de folkevalgte.

Det kan derfor sammenfattende fastslås, at politikerne i mange tilfælde kun kan udføre deres pligter – som de er valgt til at varetage – når de er støttet af en bred offentlig debat, der inddrager alle informationer og synspunkter, ligesom vælgerne kun kan udøve indflydelse og foretage deres politiske valg, såfremt de gennem en offentlig debat er blevet præsenteret for alle væsentlige oplysninger og synspunkter.

Med det kolossale omfang, den offentlige administration er nået op på i dag, og med en meget høj grad af specialisering er det derfor helt nødvendigt, at de offentligt ansatte deltager i den offentlige debat og først og fremmest inden for de områder, hvor de er sagkyndige.

Grundlovens § 77 sikrer en ubegrænset ytringsfrihed for enhver, og »enhver« kan ikke forstås og fortolkes indskrænkende – ellers ville man have brugt et andet udtryk – det må gælde samtlige og alene med det selvfølgelige ansvar over for domstolene. Det følger deraf, at vort demokrati simpelt hen forudsætter, ja, stiller krav om, at de offentligt ansatte engagerer sig i den offentlige debat om offentlige anliggender og specielt inden for deres sagsområde.

Så kan man spørge, hvordan de offentligt ansatte har levet op til dette krav. Ja, det har de ikke gjort særlig godt. De har enten ikke kunnet, ikke villet eller måske snarere ikke turdet. Der er en lang række tilfælde, hvor de politiske råd har fået beslutningsgrundlaget klippet til, således at politikerne som al i

en ruse førtes ind i den beslutning, som de ledende embedsmænd ønskede.

På samme måde afskæres offentligheden fra relevante oplysninger: Ledende embedsmænd har bestemt sig for, at politikerne skal foretage en forud fastlagt beslutning, og det indrettes sagsproceduren og sagsfremstillingen så på.

Jeg har efter ca. 10 års arbejde som rådgiver for kommunale myndigheder adskillige gange været utilpas ved denne ikke særlig demokratiske fremgangsmåde, og jeg er helt sikker på, at der findes i tusindvis af offentligt ansatte sagsbehandlere, der på tilsvarende måde har været rystede og utilpas over fremgangsmåden.

Når de offentligt ansatte så afgørende har svigtet demokratiet på dette område, kan forklaringen måske være den, at grundlovens bestemmelse om ytringsfriheden måske ikke er tilstrækkelig.

Det har i dansk forvaltningsteori aldrig været bestridt, at den formelle ytringsfrihed har været ubegrænset; det ligger simpelt hen i sætningen: censur og andre forebyggende foranstaltninger kan ingen sinde på ny indføres.

Den juridiske diskussion har altid gået på rækkevidden af den materielle ytringsfrihed, og grænserne for den materielle ytringsfrihed er ikke blevet fastlagt gennem retspraksis således, at vi i dag kan sige noget sikkert om, i hvilket omfang og hvornår ytringer om offentlige anliggender kan retsforfølges.

Men den konkrete anledning for forespørgselsdebatten her i dag er jo en sag om censur og politisk bestemt tvangsforflytning af en embedsmand i finansministeriets administrationsdepartement, og det er jo altid hensigtsmæssigt at få bragt finansministerens velformulerede synspunkter ned på jorden ved at se, hvorledes man har forholdt sig i en konkret sag.

Der er i befolkningen med rette efter min opfattelse en frygt for, at vi med det moderne databehandlingsudstyr og CPR-numre, der måske snart vil gøre vore navne overflødige, er på vej ind i et centralt overvågningssystem, som principielt er beskrevet i fremtidsvisionerne hos Huxley og Orwell.

Blandt vore EDB-folk er der tilsyneladende ikke mange, der har etiske anfægtelser, men der var i hvert fald én, nemlig fuldmægtig Jussi Merklin, der i en række artikler har

[Thorndahl]

givet udtryk for sin generelle opfattelse af problemerne, og det skylder dette folketing og den danske befolkning ham jo tak for.

Fuldmægtigen siger f. eks. i »Midtpunkt« i Jyllands-Posten den 27. april 1978 bl. a. følgende:

»Hvis vi i et år eller to kan klare beskyttelsen af borgernes data lige så godt eller bedre uden registerlove, så sker der ingen skade, hvis de ikke vedtages nu. Personligt tror jeg, at man i det næste par år vil kunne opnå en bedre kontrol med registrene og en bedre beskyttelse af borgernes privatliv på anden vis. Det vil give folketinget tid til en grundig behandling af dette komplicerede lovområde – og det tror jeg at de fleste folketingsmænd i dag føler at der er behov for.

Få personer, om overhovedet nogen, har overblik over, hvilke registre der findes i Kommunedata og i de enkelte kommuner eller i centraladministrationen. Endnu færre har overblik over EDB-udviklingens konsekvenser. Det virker, som om der ikke er noget egentligt politisk mål med EDB-anvendelsen. Ja, undertiden virker det endog, som om der slet ikke er noget mål med den overhovedet.«

De synspunkter er jeg da i øvrigt som politiker og som civilingeniør med en vis berøring med EDB-teknikken helt enig i. Det er synspunkter af denne karakter, der har ført til en tvangsforflytning og en grov krænkelse af grundlovens § 77.

Den 9. april 1978 fremkommer Jussi Merklin med sit første indlæg om indsamling af CPR-numre til brug for socialstatistikken i Politiken. 3 dage senere, den 12. april 1978, indkaldes fuldmægtigen til møde med departementschef Bonnerup Nielsen, der forbyder Jussi Merklin at behandle sager vedrørende Danmarks Statistik og fratager ham ansvaret for EDB-sikkerhedssager.

Den 14. april 1978 afholdes et møde i samarbejdsudvalget i administrationsdepartementet med følgende emne: »Eventuelt eksisterende retningslinjer for administrationsdepartementets medarbejderes offentlige udtalelser«. Dette referat, der er godkendt af departementets ledelse og videresendt til departementets medarbejdere, fastslår utvetydigt, at medarbejderne ikke må tage stilling til aktuelle politiske spørgsmål, der vedrører eget eller departementets område, og eventuelle udtalelser skal varsles. Dette referat, der

altså er godkendt af ledelsen og omdelt til administrationsdepartementets medarbejdere, er efter mit skøn en klar overtrædelse af den formelle ytringsfrihed. Referatet er i sig selv en forebyggende foranstaltning, specielt med hensyn til de upræcise trusler, det indeholder om sanktioner, og referatet fastlægger simpelt hen censur.

Der kan ikke være begrænsninger i den formelle ytringsfrihed, der efter grundloven tilkommer enhver. Indeholder en ytring efter finansministerens eller departementschefens opfattelse en overskridelse af grænsen for den materielle ytringsfrihed, er proceduren jo også helt klart fastlagt i grundlovens § 77: så kan sagen indbringes til afgørelse for domstolene.

Den 2. juni 1978 skriver rigsstatistikeren til departementschef Bonnerup Nielsen, og det brev vil jeg gerne have lov til at citere:

»Som du ved, har den kampagne i dagspressen mod Danmarks Statistik og vort brug i statistikproduktionen af CPR-numre, som én af dine medarbejdere, fuldmægtig, cand. polit. Jussi Merklin, har ført i de sidste måneder, givet anledning til en del bekymring her. I et vist omfang har jeg ment at måtte tage til genmæle og påvise uholdbarheden af hans synspunkter, men dette afholder ham ikke fra at fortsætte sin kampagne mod institutionen i andre dele af pressen, jfr. vedlagte indlæg i Holstebro Dagblad den 13. f.m. Enslydende indlæg er blevet optaget i andre provinsblade. I ugebladet Kommunen har han den 11. f. m. fået optaget en længere artikel, der resumerer tidligere artikler, han har fået optaget i Politiken og i Jyllands-Posten, og som dér er blevet imødegået. Karakteristisk for hans indlæg er, at synspunkterne er sagligt uholdbare, argumentationsformen perfid, og at han ikke undser sig for at fremføre synspunkter og argumenter, som jeg i hvert fald vanskeligt kan tro at han selv kan anse for holdbare.

På denne baggrund håber jeg, at du vil have forståelse for, at vi ikke kan have tillid til, at Merklin vil behandle eventuelle sager, hvori Danmarks Statistik måtte være involveret, på en sagligt forsvarlig måde. På baggrund af de sidste måneders erfaringer må vi tværtimod befrygte, at han ikke vil undse sig for at benytte enhver given lejlighed til at angribe og mistænkeliggøre institutionen i

[Thorndahl]

dagspressen, såfremt han skønner, at det vil kunne tjene hans politiske synspunkter.

Af hensyn til bevarelsen af et tildidsfuldt samarbejde mellem departementet og Danmarks Statistik håber jeg derfor, at det vil være muligt for dig at finde beskæftigelse for Merklin på sagsområder, der indebærer de færrest mulige berøringsflader til Danmarks Statistik.«

Det er et fantastisk brev. Brevet fra rigsstatistikeren fastlægger som en væsentlig motivering for kravet om tvangsforflyttelse politiske grunde. Finansministeren har tidligere besvaret spørgsmål om den aktuelle sag, der danner grundlag for forespørgslen, og departementschef Bonnerup Nielsen har også udtalt sig offentligt i samme anledning. Disse tilkendegivelser er sammenfattet i Information den 22. november 1978 i lederen som løgn og vildledning.

Det forekommer umiddelbart at være en meget hård bedømmelse, og man skulle tro, at denne vurdering, som jeg opfatter som ærerørig, allerede var indbragt for domstolene efter grundlovens bestemmelser, men det har jeg ikke hørt noget om, og efter at have sat mig grundigt ind i sagsmaterialet – og jeg er kommet i besiddelse af en hel del – kan jeg i og for sig godt forstå, at hverken ministeren eller departementschefen har indbragt denne sag til afgørelse for domstolene. Jeg finder det i hvert fald på baggrund af det materiale, jeg er i besiddelse af, vanskeligt at finde argumenter mod Informations bedømmelse af de involverede. Jeg går derfor ud fra, at ministeren er indforstået med, at såfremt ministeren ikke foretager sig noget i anledning af Informations vurdering, må vi andre simpelt hen nødvendigvis regne med, at dagbladets bedømmelse er korrekt.

Holmberg (V):

Ved denne forespørgsel om offentligt ansattes ytringsfrihed vil jeg ikke kommentere de enkelte sager, som vi har læst om i pressen. Der er nogle, der har svunget sig så højt op som til at tale om berufsverbot. Et andet sted kunne vi læse: Eksperten sagde fra offentligt, og så blev han forflyttet. Et andet sted igen stod der: Det er overgreb på folkestyret.

Vi kender jo hele den diskussion, som har været ført. Vi har haft spørgsmål herom i

folketinget, vi har drøftet det i retsudvalget, og vi har fået svar fra finansministeren. Alligevel møder vi stadig væk, også her i dag, i den offentlige debat den påstand, at den viden, som embedsmænd besidder, tør de ikke komme frem med af hensyn til eventuelle repressalier: afskedigelse, forflyttelse m. v. Det er i øvrigt ikke et problem, der er opstået lige nu, den debat har vi haft mange gange før. Jeg siger problem, men for mig er spørgsmålet, om det i det hele taget er et problem.

At offentligt ansatte har ytringsfrihed ifølge grundloven, er sikkert, men har de det også i praksis? Herom nogle bemærkninger.

Tavshedspligten ligger jo i tjenestemandsløven, men tavshedspligt har man nu også på mange andre områder: banker, sparekasser, sygehuse, kommuner m. v. Loyaliteten derimod er ikke lovbestemt. Vi kan ikke finde noget om den nogen steder, og så bliver det sagt, at tavshedspligten og ikke mindst loyalitetspligten i praksis kan være en krænkelse af ytringsfriheden, den ytringsfrihed, som alle har ifølge grundloven.

Jeg er ikke offentligt ansat og derfor ikke særlig kyndig, men jeg har noget kendskab til andre områder end netop det offentlige, nemlig sparekasser og kommuner – det er også en form for offentligt ansatte – så i alle tilfælde hvad angår tavshedspligt, har jeg en vis erfaring.

Derudover, må jeg nok have lov til at sige, er jeg en af dem, der har en meget lang parlamentarisk erfaring her i folketinget, og når det spørgsmål bliver stillet: hvordan virker grundlovens bestemmelser og på andre områder tavshedspligten, vil jeg nok svare, at det kan da godt være, at vi kan kigge lidt nærmere på et og andet, men stort set mener jeg, at det nuværende fungerer meget godt, og at vi ikke har brug for større ændringer.

Selvfølgelig har vi alle sammen forsøgt at læse forskelligt herom inden denne forespørgsel, og mange gange er der henvist til dr. jur. Poul Andersen og til professor Alf Ross og andre fremragende folkeretskyndige. Nu må vi nok erkende, at Poul Andersens synspunkter er fremsat før den anden verdenskrig, som også finansministeren gjorde opmærksom på, og det kan godt være, der er visse ting, som det måske vil være rimeligt at kigge lidt nærmere på. Men ud over de to herrer, som jeg her har nævnt, har jeg også

[Holmberg]

med interesse i bladet Juristen & Økonomen fra 15. december 1978, læst, hvad formanden for Centralorganisationen af Tjenestemænd, Bent Nyløkke Jørgensen, har sagt. Endvidere har jeg læst en artikel af en kyndig mand, der har personlige erfaringer netop som tidligere tjenestemand i ministeriet, universitetslektor Poul Boeg. Artiklen stod i »Midtpunkt« i Jyllands-Posten tirsdag den 9. januar 1979.

Hvad er så konklusionen af disse kyndige folks betragtninger om offentligt ansattes yringsfrihed? Hr. Boeg skriver om yringsfriheden: i princippet ja og i praksis ofte nej. Så nævner hr. Boeg flere eksempler fra sin egen tid i ministeriet, som efter hans mening er kritisable, men jeg opfatter alligevel artiklen på den måde, at selv om det kan være en balancegang for tjenestemænd at omgås yringsfrihed, tavshedspligt og loyalitetspligt, så fungerer det alligevel ret acceptabelt. Det er måske min udlægning, men jeg tror nu nok, den er ret korrekt.

Bent Nyløkke Jørgensen citerer Poul Andersen fra 1935:

»Vel har de nordiske lande fastholdt det demokratiske statsstyre og de demokratiske frihedsrettigheder, men det er nok klogest at regne med, at folkestyrets idé kan komme ud for rystelser. Selv om de ydre rammer bevarer, er jeg ikke i tvivl om, at tjenestemænds yringsfrihed bliver noget af det første, som går i løbet. Modstanden her vil være svag på grund af det særlige magtforhold, tjenestemændene er underkastet.«

Hvad mener mon egentlig Poul Andersen med »særlige magtforhold«? Tænker Poul Andersen her på, at i praksis har tjenestemænd ikke den samme yringsfrihed som andre? Skulle dette være tilfældet, må vi naturligvis drøfte eventuelle ændringer.

Det er også rigtigt, at disse embedsmænd ofte besidder en ekspertviden, og de skulle nødvendigvis hindres i at komme offentligt til orde. Det er vi da naturligvis alle sammen enige om.

Bent Nyløkke Jørgensen – sådan må jeg læse hans udmærkede foredrag – er noget skeptisk, men det fungerer jo, måske ikke særlig godt, men det fungerer. Alligevel må vi nok læse det med en del interesse, når der står »maskerede sanktioner«, der kan komme på tale: forbigåelse ved advancement, afskedigelse, der begrundes med uegnethed.

Det ligger i artiklen, at det kan skyldes udtalelser, som er fremsat, og som ikke er fundet passende på højere sted. Det står der ikke direkte, men lad mig læse det på den måde.

Efter at have nævnt forskellige eksempler konkluderer Bent Nyløkke Jørgensen:

»Jeg går ind for at forbedre de ansattes forhold, for at så mange saglige opfattelser som muligt kan komme til orde i den offentlige debat. Med sådanne situationer for øje kan vi ikke tillade os at acceptere, at nogle offentligt ansatte måske holder deres viden tilbage af frygt for uberettigede sanktioner, hvad enten frygten er begrundet eller ej.«

Jeg understreger, at det er et citat af formanden for Centralorganisationen af Tjenestemænd.

Jeg har nævnt en del eksempler her og vil til sidst kun komme med nogle punkter.

1) Jeg tager disse ting frem, men jeg er enig med finansministeren og regeringen i, at de offentligt ansatte som udgangspunkt bør have og har samme yringsfrihed som andre borgere.

2) Der må være visse begrænsninger, når det gælder de offentligt ansattes yringsfrihed. Det er nødvendigt for, at den offentlige forvaltning kan fungere.

3) Den offentligt ansatte skal naturligvis ikke have samme opfattelse som sin foresatte, men jeg indrømmer, at yringsfrihed og loyalitet måske – jeg siger med vilje måske – kan kollidere i enkelte tilfælde.

4) Jeg indrømmer, at der er en begrænsning i den offentligt ansattes yringsfrihed. Det ligger i tjenestemandens loven. Jeg vil dog tro, at alle erkender, at tavshedspligten må være der.

5) Det skal også nævnes, at begrænsningen kun ligger i faktiske kendsgerninger, som den ansatte er bekendt med i sin tjeneste.

6) Det sker i Danmark, at vi skifter regering, ret ofte endda, men vi skifter ikke embedsmændene ud, som de gør i en del andre lande, i alle tilfælde topembedsmændene.

Jeg sagde til indledning, at med mange års parlamentarisk erfaring herinde i Folketinget, 31 år, mener jeg, at det danske system fungerer vældig godt. Vi har ikke politiske embedsmænd, og jeg tror heller ikke, det er det, vi ønsker. Der hersker måske – jeg siger med vilje måske – en usikkerhed om det emne, vi har behandlet, og vi må erkende, at de offentligt ansattes yringsfrihed kun har været

[Holmberg]

undergivet en sparsom behandling i stats- og forvaltningsrettens litteratur.

Til sidst kan jeg sige på venstres vegne, at vi vil være med til at fjerne en eventuel usikkerhed.

Grethe Fenger Møller (KF):

Emnet for dagens debat ligger naturligvis i spændingsfeltet mellem den yringsfrihed, som grundloven tilsikrer alle borgere, og så den loyalitet, enhver, også offentligt ansatte, må have over for sin arbejdsplads. I grundlovens § 77 siges det:

»Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingen sinde på ny indføres.«

Dette er måske grundlovens væsentligste paragraf og altså også det væsentligste i vores debat her i dag.

Jeg vil dernæst sige, at hvis der skulle blive tale om et valg, er der naturligvis ingen tvivl. Yringsfriheden kommer først i et folkestyret land. Her kunne man så standse, men det kan naturligvis ikke nytte i en debat som denne at gøre det, for man kan ikke gøre denne problemstilling op i sort eller hvidt. Vi må tage de konfliktmuligheder, der kan eksistere mellem yringsfriheden og loyaliteten, op til en alvorlig vurdering. Måske kan det kun gøres fuldt ud i ganske konkrete sager, for netop her kan man vurdere. Men det er vanskeligt for os her i folkettingen at gå ind i enkeltsager, og det har nok heller ikke været hensigten med denne forespørgsel.

Derfor må debatten gå over i det mere teoretiske, og så må vi altså løbe risikoen for, at den også bliver mere luftig, på den måde at forstå, at vi ikke har udtrykkelige regler på dette område uden for tavshedspligtens grænser.

Professor, dr. jur. Poul Andersens afhandling om tjenestemænds yringsfrihed, der ganske vist stammer fra før den anden verdenskrig, viser problemets omfang, men uden at man kan pege på enkle løsninger. Men jeg synes, det er elementært at slå fast, at offentligt ansatte har samme yringsfrihed som andre borgere og samme ret til at tage del i den offentlige debat. Dette er efter dansk praksis og dansk lovgivning ikke i strid med tjenestemandsbegrebet.

Jeg mener at kunne konstatere, at der til det danske tjenestemandssystem er knyttet en meget høj grad af troværdighed, og det er også derfor, vi fra konservativ side så stærkt har ønsket at bevare tjenestemandssystemet for at sikre, at vi har en uafhængig og en loyal embedsstand.

Jeg vil nævne to eksempler her på det. Det ene er, at vi ikke i Danmark har politiske embedsmænd. Vi udskifter ikke vores embedsmænd, når vi får en ny regering, men regner med, at embedsmændene er uafhængige og loyale. Det andet eksempel er – og det er noget ganske enestående i forhold til andre lande – at offentligt ansattes yringsfrihed fortolkes så bredt her i Danmark, at man samtidig kan være offentligt ansat og politisk aktiv, ja, man kan endda være folketingsmedlem for et hvilket som helst politisk parti. Dette siger efter min mening noget om, at vi her i landet har en hævdvunden tradition for en loyal embedsstand, og at man i praksis ikke har haft vanskeligheder med at finde ud af, hvor grænsen går mellem den personlige yringsfrihed og den tavshedspligt og loyalitet, man skylder sin tjeneste.

Men debatten i dag kan ikke blive enkel, når den drejer sig om en af vores væsentligste frihedsrettigheder og grænserne for denne.

Hvis man bliver ansat i en privat virksomhed, forventes det naturligvis, at man er loyal over for denne virksomhed. Jeg vil også mene, at det er sådan, at privat ansatte har snævrere grænser for deres yringsfrihed, end offentligt ansatte har. Hvis vi ser på de offentligt ansatte i staten eller i kommunen, mener jeg også, man må sige, at det ville være i strid med alle regler, hvis en medarbejder, der behandler en ganske bestemt sag, går uden for døren og offentligt kritiserer forslag fra folkevalgte sønder og sammen.

Den offentligt ansatte har den yringsfrihed, der tilkommer andre borgere, men begrænset af den tavshedspligt og den loyalitetspligt, der er knyttet til den pågældende stilling. Tavshedspligten kan gå på personsager, og den kan gå på sikkerhedssager, men den kan også gå på hensynet til den politiske beslutningsproces. Det vil være uholdbart, hvis en offentligt ansat fortæller om diskussioner mellem folkevalgte, debatter med eksperter, synspunkter, der er brugt i drøftelsen. Hvis dette var tilfældet, ville den til enhver tid politisk ansvarlige ikke kunne føle sig

[Grethe Fenger Møller]

tryk sammen med sine embedsmænd og ikke trykt kunne fremføre forskellige synspunkter for at nå frem til en rigtig konklusion.

Grænserne for tavshedspligten er flydende – det er vel også derfor, det er nødvendigt at have denne debat – og det er svært at afstikke grænserne for tavshedspligtens område. På områder, hvor man ikke kan rejse kritik, er, som jeg nævnte før, tjenestemænds deltagelse i det politiske liv som folkevalgte. I et land som vort ville det være helt skævt, hvis en minister blev sur eller tog forholdsregler i anvendelse, hvis en medarbejder i hans eller hendes ministerium er af en anden politisk opfattelse end ministeren og klart giver udtryk for dette. Det betænkelige opstår, hvis den offentligt ansatte anvender den viden, han eller hun har fået i kraft af sit arbejde, til en politisk kritik og et politisk angreb på den pågældende minister. Det er derimod ikke betænkeligt, når den pågældende offentligt ansatte giver oplysninger af saglig karakter, som vedkommende er i besiddelse af i kraft af sin sagkundskab.

Det er blevet sagt, at der for de offentligt ansatte, der har en særlig høj status, departementschefer og kontorchefer, må være særlige loyalitetsregler, fordi disse arbejder tæt på ministeren og deltager i højere omfang i den politiske beslutningsproces. Jeg tror faktisk, at i og med at man inden for den offentlige sektor er i færd med at demokratisere arbejdsgangen, vil man i fremtiden opleve, at denne loyalitetspligt vil komme til at omfatte flere og flere medarbejdere. Det er i dag almindeligt, at også yngre medarbejdere på fuldmægtigrinnet deltager i møder hos ministeren og derved får kendskab til afgørelser af politisk indhold, og dermed må de også helt naturligt være omfattet af den loyalitetspligt, der gælder for de højerestående embedsmænd.

I et folkestyre må der helt naturligt være usikre grænser på en lang række områder, en balance mellem frihedsgoder og loyalitet. I et diktatur er det ikke svært, for dér er man kun ansat, hvis man er loyal, og man slipper aldrig kritik ud over tændernes gærde.

Hos os stilles der både krav om det ene og det andet. Der stilles krav til hver enkelt borger, først og fremmest om at forsvare friheden – i dag er det yringsfriheden – og dette krav gælder både for dem, der er menigt ansatte, og for dem, der er chefer. Jeg mener

dermed, at den ansattes yringsfrihed ikke skal angribes, men skal beskyttes af dem, der har ansvaret, eksempelvis ministeren, altså den, der har den øverste politiske funktion. Der må ikke herske frygt hos de ansatte for, at de i det skjulte skal blive forfulgt, hvis de giver udtryk for en anden mening end den, der hersker på bjerget.

På den anden side kan heller ikke enhver forflyttelse eller mangel på advancement føres hen til forfølgelse af en offentligt ansat, fordi den pågældende skynder sig at sige et eller andet ubehageligt. Den ret til yringsfrihed, som grundloven giver, kan naturligvis ikke anvendes til at beskytte offentligt ansatte, der måske ikke duer til det job, de er sat på. Yringsfriheden skal ikke kunne være et alibi for manglende advancement.

Hvis jeg skal prøve på at resumere mine synspunkter, vil jeg sige, at det er ikke muligt for os at opstille retningslinjer eller regler, der med 100 pct.s nøjagtighed fastslår grænserne for offentligt ansattes yringsfrihed. Denne grænse vil altid være flydende, og den vil kræve udøvelsen af et skøn, ligesom den også vil variere fra tid til tid. Den offentligt ansatte må selv skønne over, hvorvidt hun eller han vil komme i konflikt med sin tavshedspligt eller sin loyalitetspligt ved at udtale sig.

Men når dette er sagt, må det også erkendes, som finansministeren også var inde på, at man under drøftelser om de sanktioner, der kan komme på tale ved tilsidesættelse af normerne, traditionelt har hæftet sig ved afskedigelsesretten. Her er jeg enig med ministeren i, at det nok snarere er andre administrative foranstaltninger, der i praksis vil kunne komme på tale, forflyttelse, manglende advancementsmuligheder, manglende videreuddannelsesmuligheder, og at det er her, man vil få lejlighed til at støde på problemerne. Formanden for Akademikernes Centralorganisation, Nyløkke Jørgensen, har været inde på denne problematik i en artikel i Juristen & Økonomen, hvor han netop siger, at grænsen for tavshedspligten ligger klar, men dér, hvor afgrænsningsproblemerne opstår, er på de områder, hvor en offentligt ansat måske kommer til at sige noget, der er i strid med den politiske opfattelse hos ministeren, og at det dér kan være sværere at trække disse grænser, også når sanktionerne

[Grethe Fenger Møller]

er svære at klarlægge i form af manglende avancement.

Man må så finde ud af, hvordan man kan løse dette problem. Det er juridisk svært at løse de problemer, som forespørgslen har rejst, men for mig er det afgørende, at der ikke hersker nogen tvivl om, at offentligt ansatte har samme ytringsfrihed som andre borgere, og at de begrænsninger, der gælder, ikke går videre, end hvad der er absolut nødvendigt, for at den offentlige forvaltning kan fungere på en tilfredsstillende måde.

Ytringsfriheden er noget meget centralt i vort demokrati, og vi må alle i fællesskab værne omhyggeligt om at bevare denne.

Jeg var meget tilfreds med ministerens udtalelser om, at man vil anmode professor Bent Christensen om at udarbejde et responsum, ikke fordi jeg tror, der er behov for nye regler på dette område – det har Nyløkke Jørgensen også gjort opmærksom på – men der kan være et behov for at få en præcisering af hele denne problemstilling. Det mener jeg vil kunne løse de problemer, som forespørgselsdebatten her i dag har rejst.

Melchior (CD):

Jeg tror, at grundloven misbruges grundigt i den debat, vi har her i dag. Jeg skal ikke nægte, at jeg selv ind imellem har gjort mig skyldig i noget tilsvarende. Grundloven er elastisk, det er derfor, den er så brugbar. Grundloven er absolut i visse formuleringer, men i andre i høj grad flertydig. Hvis grundloven var så snæver, som nogle à la visse, der citerer Bibelen, benytter den, ville den nok ikke være så god for os, som vi finder den er.

Jeg ved mig i overensstemmelse med mangfoldige retslærde på dette område, der gang på gang, også i responsa afgivet til udvalg i dette ting, har udtalt, at grundloven selvfølgelig som alle andre love kan forstås forskelligt, fortolkes forskelligt. Jeg vil benytte lejligheden til at hævde den påstand, skønt jeg er aldeles retsulærd, at ingen person kan sige sig selv levende efter loven; det bedste, man kan nå til, er at leve efter en forståelse, efter en fortolkning af en lov.

Jeg vil derfor sammenfattende om CDs standpunkt i den rejste debat sige, at nok er grundloven klar med hensyn til, at ingens ytringsfrihed kan begrænses med loven i

hånd. På den anden side kan ingen heller unddrage sig en række konsekvenser, som ens brug af ytringsfriheden fører med sig. Det vil jeg gerne illustrere med en række eksempler.

Vel det klareste ord i grundlovens § 77 er det første ord i paragraffen, nemlig »enhver«. Der lades ingen tvivl ude, det må være oppefra og nedefter og fra den yderste ene ende til den yderste anden ende, ingen er udeladt. Kongen, in casu dronningen, er også medlem af vort samfund og har endda en række paragraffer i vor grundlov. Uanset at vor dronning ifølge § 13 er ansvarsfri og fredhellig, er det vel ikke nogen teoretisk konstruktion at forestille sig, at den til enhver tid siddende monark ville kunne ytre noget, som ville få konsekvenser for vedkommendes stilling som monark, ja, for hele kongedømmet. Allerede dér ser vi – jeg indrømmer ikke på et hverdagsagtigt plan – en særdeles god mulighed for – og vi har set lignende i andre samfund – at monarken giver sig ind i samfundsdebatten på en måde, der umuliggør vedkommendes forbliven som monark og eventuelt endog afskaffer monarkiet gennem denne indblanding, altså brug af ytringsfriheden, som ifølge hr. Bernhard Baunsgaard og mange andre skulle være en helt absolut størrelse.

Lad mig nævne, at vi engang havde en statsminister i dette land, der hed Knud Kristensen. Han mente, at ytringsfriheden tillod ham at udtale sig snart som venstres leder og som statsminister og snart som privatperson, og det gjorde han, og det kunne man altså heller ikke hindre ham i med loven i hånd, men det fik bare den konsekvens for ham, at han mildt sagt blev forflyttet, og at regeringsmagten gik over til et andet parti.

Vi havde for nogle år siden en ambassadør ved FN, tidligere udenrigsminister, og han havde også nogle meninger, som han ytrede endda temmelig diskret, men disse meninger var altså i modsætning til, hvad hans foresatte, udenrigsministeren, og et flertal i det udenrigspolitiske nævn mente. Hvad førte det til for den pågældende ambassadør? Han blev minsandten forflyttet og tilmed degraderet. Der var vist ingen, der talte om brud på ytringsfrihedsrettighederne ved den lejlighed, heller ikke han selv, skønt han ikke er kendt for at være mundlam.

[Melchior]

Også her i folketinget underkaster vi os selv ganske frivilligt begrænsninger af yringsfriheden. Det gælder referater af, hvad vi oplever i udvalg, og det gælder såmænd selve forretningsordenens § 29, stk. 2, som jeg skal tillade mig at citere, nærmest for referatets skyld:

»Finder formanden et medlems ytringer utilbørlige, kan han kaldé vedkommende til orden. Hvis det pågældende medlem ikke retter sig efter formandens påtale, kan formanden fratage ham ordet. Formanden kan derefter nægte ham ordet på ny i samme møde. Udvalget for forretningsordenen kan derhos beslutte, at et medlem, der har været kaldt til orden, udelukkes fra tingets møder i indtil 14 mødedage . . .«.

Altså en klar begrænsning af den yringsfrihed, som folkevalgte har. Man kan stå i årevis som tiltalt ved retten og bevare sin fulde yringsfrihed og sine fulde medlemsrettigheder her i denne sal, men man behøver kun at sige noget, der i formandens øjne og eventuelt i et folketingsudvalgs øren er utilbørligt, så kan man få frataget ordet og blive nægtet at få det igen for en karantæneperiode af 14 dage.

I denne forbindelse vil jeg med glæde understrege de ord, hr. Camre udtalte her, at det altså efter forespørgernes og andre debatdeltageres mening tilsyneladende skulle være sådan, at offentligt ansatte skulle stå i en helt ekstraordinær stilling, nemlig derved, at de slet ikke skulle stå til ansvar over for nogen for deres ytringer. Jo, over for domstolene, som grundlovens § 77 siger, men hvad med deres eventuelle udygtighed eller ansvarsløshed, som ikke kan bedømmes af eller pådømmes ved domstolene? Skulle de da ikke stå til ansvar over for deres foresatte? De kan jo ikke gøre det over for vælgerne, da de ikke er valgt af disse. Jeg synes, det var en fremragende tanke, hr. Camre her redegjorde for.

Der er også hele problemet om inhabilitet, og det er ikke kun et spørgsmål i retssager. Der er massevis af dagligdags tilfælde i bestyrelser, repræsentantskaber, nævn osv., hvor personer på grund af familieforhold, indirekte berøring med en eventuel tiltalt, tildeling af goder eller afgivelse af ordrer fra det offentlige eller den pågældende organisation må erklæres inhabile til at deltage i behandlingen af den pågældende sag.

Og så har vi jo hele den private sektor. Det har flere ordførere været inde på. Jeg skal bare nævne for fuldstændighedens skyld, at jeg er helt enig med dem, der har peget på, at offentligt ansattes yringsfrihed generaliserende sagt er langt større end privat ansattes, og jeg tror derfor ikke, at offentligt ansatte har brug for eller blot er interesseret i, at der ændres noget ved de balancerede tilstande, vi har her i landet.

Imidlertid er jeg meget vel opmærksom på, at § 77 i grundloven taler om tanker, som vedkommende borger gør sig, og altså ikke om videregivelse af oplysninger, der måtte være underlagt begrænsninger af hensyn til loyalitetspligt eller tavshedspligt inden for mange beskæftigelser og mange sektorer. Men det kan vel ikke være anderledes, end at tanker som regel, ligesom alt andet, ikke gror af ingenting. Tanker vil ofte basere sig på oplysninger, på viden, man er kommet i besiddelse af, og i mangfoldige tilfælde vil man ikke kunne røbe sine tanker uden derved at røbe stof, som man i embeds medfør er blevet vidende om. Derfor ligger der allerede her en ganske naturlig begrænsning i også de tanker, man kan ytre, når hensyn skal tages til loyalitetspligt, tavshedspligt etc.

Jeg vil gerne takke finansministeren for den fortrinlige redegørelse, han har givet i dag. Jeg vil gerne især citere, hvor han citerer sig selv for et svar på et tidligere spørgsmål om en loyalitetsbegrundet forpligtelse til at udvise tilbageholdenhed med hensyn til at offentliggøre personlige synspunkter. Der står ikke »oplysninger«, men der er udtrykkelig tale om synspunkter i finansministerens redegørelse i dag, og det kommer vel meget nær ved tanker. En offentligt ansat må altså pålægge sig en vis tilbageholdenhed med hensyn til offentliggørelse af personlige synspunkter om verserende sager inden for deres eget tjenstlige område. Finansministeren tilføjede, at et generelt minimumskrav må være, at den ansatte ikke ved rent personlig stillingtagen bringer sig i en situation, der forhindrer ham i at deltage i nødvendigt samarbejde i egen styrelse og med andre styrelser om løsningen af tjenstlige opgaver.

Jeg synes, det er fremragende ord, og de svarer til noget, man kan læse i tidsskriftet Danske Kommuner nr. 26 af 27. december 1978, som beskæftiger sig indgående med yringsfriheden. I den ledende artikel, som

[Melchior]

ganske tydeligt taler på vegne om ikke af alle så i hvert fald sikkert nok af mange offentligt ansatte, siges det netop med henvisning til § 77 i grundloven:

»Når denne tvivl kan opstå, hænger det sammen med, at nok er grundlovens tale klar, men den er ikke udtømmende. Hvad grundloven ikke taler om, er den etik, som ikke mindst den offentligt ansatte må tage stilling til. Der er således hensynet til det samarbejde, den enkelte offentligt ansatte deltager i, og der er ansvaret for, at informationer, der er fremkommet f. eks. gennem et tæt samarbejde med andre offentligt ansatte eller politikere, ikke misbruges.«

Jeg synes, at finansministerens ordvalg og bladet Danske Kommuner ordvalg dækker hinanden ganske fortrinligt. Det er den etik, som aldrig kan undværes til lovens forståelse, som selvfølgelig altid kan diskuteres, men som ikke kan undværes, selv om nogle mennesker tror, at de kan unddrage sig den. Jeg føler personlig, at fremskridtspartiets ordfører i dag har unddraget sig denne nødvendige etik ved at bruge det meste af sin ordførelsetale til at diskutere en enkelt sag og en enkelt persons forhold. Jeg synes, det er utilstedeligt over for vedkommende. Det er også utilstedeligt over for tinget, og hvis det gik hen og blev praksis, ville tingets forhandlinger blive ganske umulige. Sådan noget har man eventuelt spurgetiden og i øvrigt udvalgene til. Jeg vil gerne henvise fremskridtspartiets ordfører til den ombudsmandsrapport, der foreligger i den pågældende sag, og hvis han har læst den, har han i dag i hvert fald kun citeret lige det, der passede ind i hans kram og ikke resten. Jeg synes overhovedet ikke, den slags ting skal citeres i denne debat, og jeg har glædet mig over, at der fra forespørgerne heller ikke har været sigtet til, at det var denne sag, vi skulle diskutere her. Tværtimod vil jeg netop citere, hvad finansministeren sagde om, at den slags sager kan man ikke tage stilling til rent abstrakt, det må være konkrete sager, men der lå givetvis ikke i finansministerens ord, at folketinget skulle forhandle i al offentlighed om konkrete personers enkelte sager, som måske indeholder et væld af andre omstændigheder, som ikke kommer denne problemstilling ved, og som ikke kan inddrages her.

Jeg vil gerne have understreget så stærkt som overhovedet gørligt, at CD aldrig nogen

sinde har deltaget i eller vil deltage i en nedrækning og generen af offentligt ansatte, det være sig som gruppe eller personer, og vort synspunkt gående ud på, at offentligt ansatte er vel tjent med den situation, der hersker på det i dag diskuterede gebet, er derfor ikke i ringeste måde tænkt som en indskrænkning med hensyn til offentligt ansattes ytringsfrihed. Også her kan jeg fuldt tilslutte mig, både hvad finansministeren og hvad hr. Camre sagde om betydningen og vigtigheden af, at offentligt ansatte har den fulde frihed for loven med de nødvendige begrænsninger, som vi alle på en eller anden måde må underkaste os. Hr. Bernhard Baunsgaard, ordføreren for forespørgerne, havde også særdeles fortrinlige citater herom.

Jeg kan også helt tilslutte mig, hvad justitsministeren siger i en samtale i interviewform i det tidligere nævnte nummer af Danske Kommuner. Justitsminister Nathalie Lind siger:

»Jeg synes, der er en tilbøjelighed til, at påstande om, at ytringsfriheden er i fare, dukker op, så snart de offentligt ansattes muligheder for at ytre sig overhovedet nævnes. Fra visse sider rejses så en principiel debat om grundlovssikrede rettigheder, politisk efterfølgelse m.v. – og der skabes i offentligheden et indtryk af, at alt ikke er, som det bør være.

Men« – siger justitsministeren videre – »kendsgerningen er, at generelt kan ingen forbyde den offentligt ansatte at udtale sig – jeg ser bort fra de ganske særlige tavsheds- og loyalitetshensyn, der kan være. – Men at dette i nogle tilfælde kan blive en belastning for et godt samarbejde er en anden sag.

Det anfægter bare ikke det fundamentale: ytringsfriheden.«

Må jeg så til sidst til hr. Bernhard Baunsgaard sige, at når han gerne vil omveksle ytringsfrihed som begreb med ytringspligt, må vi melde fra. Vi kan følges et langt stykke hen ad vejen, når der er tale om, at ytringsfriheden skal forstås elastisk og ikke mere indskrænkende end højst nødvendigt. Men der er den forskel på frihed og pligt, at en frihed har man mulighed for at undlade at benytte, medens man som regel ikke kan unddrage sig en pligt. Jeg tror og håber derfor ikke, at hr. Bernhard Baunsgaard skal få held med sig i bestræbelsen på at få det, vi vil værne om i fællesskab, nemlig ytringsfri-

[Melchior]

heden, ombyttet med en ytringspligt, for det bliver i meget høj grad hurtigt til ufrihed. Det har ikke mindst professor Løgstrup i sin bog »Den etiske fordring« påvist ganske klart. Når en frihed bliver ubændig, vil den meget ofte føre til ny tvang og til ny indskrænkning.

Ebba Strange (SF):

Jeg vil gerne starte med at takke det radikale venstre, fordi de har rejst denne forespørgselsdebat i dag. Vi havde selv nogle overvejelser om det i socialistisk folkepartis folketingsgruppe, så vi er meget tilfredse med, at vi får denne debat.

Når vi ønskede at rejse den, var det bl. a., fordi mange folketingsmedlemmer og deriblandt jeg i sommerens og efterårets løb har rejst en lang række spørgsmål over for forskellige ministre, som alle har med sager at gøre, der berører det, vi diskuterer i dag, og fordi jeg havde en oplevelse af de svar, jeg læste, som fik mig til at synes, at vi ikke havde fået opklaret problemerne, men egentlig havde fået tilsløret en hel del af dem.

Nu må hr. Melchior undskylde mig, jeg mener ikke, at vi her i dag skal løse problemstillingerne hverken om fuldmægtig Jussi Merklins eller andre personers ansættelse, men jeg kan nu også bedst tale om ting, hvis jeg får lov til at eksemplificere dem i stedet for kun at tale om dem i helt abstrakte baner, så det vil jeg altså tillade mig at gøre.

Der var en del af de spørgsmål, der blev stillet i sommerens og efterårets løb, der tog udgangspunkt i sagen omkring fuldmægtig Jussi Merklins forflyttelse i administrationsdepartementet. Derfor vil jeg også bruge denne sag som eksempel i dag.

Spørgsmålene blev rettet til såvel finansminister som økonomiminister og justitsminister, og de skulle forsøge at opklare nogle af de problemer, vi stadig væk står med.

Det er blevet sagt mange gange i debatten i dag, at grundlaget for alle danske borgeres ytringsfrihed er klart nok, for det er grundlovens § 77. Men virkeligheden, hvordan ser den ud? Og jeg må indrømme, at her tænker jeg ikke så meget på Hendes Majestæts virkelighed eller forhenværende udenrigsminister Tabors virkelighed, men nok så meget på den halve million mennesker, der er ansat i det offentlige, og de 5 millioner mennesker,

der i øvrigt lever i Danmark, og som hverken er dronninger eller udenrigsministre.

Hvis jeg skal prøve at eksemplificere det, jeg sagde om, at ministersvarene i nogen grad har øget i hvert fald min usikkerhed omkring disse spørgsmål, vil jeg tage udgangspunkt i det svar, jeg fik af justitsministeren den 23. november 1978. Da havde justitsministeren givet os løfte i folketinget om at nedsætte et udvalg, der særlig skulle beskæftige sig med offentligt ansattes tavshedspligt. Det spørgsmål, jeg stillede, lagde op til, at dette udvalg også skulle prøve at klarlægge offentligt ansattes ytringsfrihed.

Justitsministeren afslog dette forslag under henvisning til, at udvalgets kommissorium var omfattende nok endda, og henviste så i øvrigt til et svar fra finansministeren på et spørgsmål, som hr. Bernhard Baunsgaard havde stillet. Derudover mente justitsministeren, at offentligt ansattes ytringsfrihed og tavshedspligt var to helt forskellige ting. Det er jeg uenig i, og jeg synes egentlig også, at de indlæg, jeg har hørt i debatten her i dag, bekræfter mig i denne uenighed. Jeg tror, der er enighed om, at det er to sider af samme sag, at den klare begrænsning, der ligger i offentligt ansattes ytringsfrihed, ligger i den tavshedspligt, som de har, og som finansministeren også redegør for i sit svar på hr. Bernhard Baunsgaards forespørgsel.

Jeg læste naturligvis finansministerens svar til hr. Bernhard Baunsgaard, og i det siges der flere interessante ting. F. eks. siges det, at der ikke eksisterer noget generelt regulativ eller almindelige regler, der begrænser offentligt ansattes deltagelse i den offentlige debat, og at finansministeren ville finde det uheldigt at udarbejde sådanne, da de kunne få den virkning, at ytringsfriheden blev begrænset. Det skal jeg vende tilbage til. Men finansministeren siger også i sit svar, at tjenestemænds tavshedspligt er en af de begrænsninger, der ligger på offentligt ansattes ytringsfrihed. Det var netop derfor, jeg mente, at de to ting kunne behandles i det samme udvalg.

Finansministeren henviser endvidere i sit svar til en tradition for en loyalitetsbegrundet forpligtelse til at udvise tilbageholdenhed med hensyn til at offentliggøre personlige synspunkter på verserende sager inden for de ansattes tjenstlige områder. Ministeren peger her på et af de helt store problemer i debat-

[Ebba Strange]

ten, som justitsministeren så gentager i sit omtalte svar til mig, og jeg oplever, at justitsministeren giver det en lille stramning i forhold til finansministeren, i og med at hun sidestiller de to sæt af begrænsninger, som nu er nævnt, nemlig tavshedspligten og loyalitetspligten.

Finansministeren mener i sit svar til mig ikke, at der tiltrænges en særlig definition af loyalitetspligten, men jeg må nok sige – også efter den del af debatten, jeg her i dag har lyttet til – at jeg tror, det er vigtigt, at vi får en yderligere debat om, hvad det egentlig er for en loyalitetspligt, vi taler om. Er det en politisk loyalitet over for de politikere, man er ansat under? Er det en loyalitet, som finansministeren er lidt inde på i dag i sin redegørelse, for at den offentlige forvaltning kan fungere på en tilfredsstillende måde? Eller hvad er det for en loyalitet, vi taler om? Jeg tror, at både de offentligt ansatte og vi andre har brug for at få en uddybning af det spørgsmål.

Derfor er jeg også tilfreds med og glad for, at finansministeren i dag har lovet at lade Bent Christensen udarbejde et resumé om disse ting, og da vil jeg altså bede om, at man især tager begrebet loyalitetspligt op og gennemgår, hvad det er i Danmark.

I Vesttyskland har man et begreb, som vi også på dansk kalder berufsverbot; det har vi ikke i Danmark. Den vesttyske lovgivning bliver rimelig let at gennemskue, den bliver i hvert fald lettere at gennemskue end den danske, fordi dér ved man noget om, at hvis man har tilknytning til en politisk organisation af et bestemt tilsnit, skal man gennem en undersøgelse for at få konstateret, om man nu kan forventes at være loyal over for forfatningen, inden man får offentlig ansættelse. En sådan prøve skal vi ikke igennem i Danmark, og det synes jeg er godt, men netop derfor har vi brug for en redegørelse for disse ting, for i Danmark eksisterer til gengæld risikoen for maskerede sanktioner med andre begrundelser, f. eks. samarbejdsvanskeligheder eller manglende dygtighed. Som det også er sagt i debatten her i dag, kan sanktionerne være forflyttelse eller manglende advancement – og de ting er meget vanskelige at påpege og gennemskue – og det kan i sjældnere tilfælde være afskedigelse.

Jeg vil godt tillade mig på trods af hr. Melchior's indlæg at nævne endnu et eksem-

pel. Der verserer i øjeblikket ved østre landsret en sag mod indenrigsministeriet rejst af den tidligere leder af fysioterapeutskolen, Inga Denver, og følger man lidt med i denne sag, får man det indtryk – nu skal jeg ikke foregribe domstolens dom – at det er meget svært at påvise reelt, hvori samarbejdsvanskelighederne med Inga Denver har bestået såvel internt som eksternt. Man får let det indtryk, at afskedigelsen hang sammen med, at Inga Denver som offentligt ansat, som leder af fysioterapeutskolen, udtalte sig og søgte undervisningen lagt til rette efter retningslinjer, som ikke faldt i god jord hos dem, der stod bag skolens ledelse, nemlig indenrigsministeriet og sundhedsstyrelsen.

Det andet eksempel er som nævnt fuldmægtig Jussi Merklin. Det er helt klart, at de udtalelser, Jussi Merklin er kommet med om CPR-registreringen, har været i modstrid med den politiske mening hos hans overordnede, og han har, som det også er blevet nævnt tidligere i debatten, med sine udtalelser generet så store og magtfulde organisationer i Danmark som Danmarks Statistik og Kommunernes Landsforening på en sådan måde, at de har måttet reagere på hans udtalelser. Det er meget svært for os, der deltager i debatten, ikke at få det indtryk, at det var baggrunden for, at han blev flyttet til et andet arbejdsområde, hvor hans saglige indsigt var mindre og derfor måske også hans muligheder for med vægt at blande sig i den offentlige debat.

Det tredje eksempel, jeg skal nævne, er et eksempel fra en kommune. Det drejer sig om Københavns kommune, der for et års tid siden flyttede en socialrådgiver ved navn Ilse Mikkelsen fra et københavnsk bistandskontor til andet arbejde, efter at hun havde udtalt sig til et dagblad om de dårlige arbejdsforhold, hun mente fandtes på de sociale bistandskontorer i København.

Det er tre eksempler på tre mennesker, der har villet lægge navn til den behandling, de har været ude for. Foruden dem møder vi nok alle talrige eksempler, som vi sådan hører underhånden, som vi hører en passant, og hvor folk ikke bryder sig om at lægge navn til det, de er udsat for, fordi det ikke er særlig attraktivt at miste en god ansættelse i den offentlige forvaltning i en periode med arbejdsløshed.

[Ebba Strange]

Disse ting er farlige. På grundlovsdagen og ved andre højtidelige lejligheder taler vi meget om det danske demokrati, og derfor er kampen for at bevare yringsfriheden og beskytte også offentligt ansattes ret til at udtale sig ikke kun et forsvar for de offentligt ansatte. Det er i mindst lige så høj grad et forsvar for alle landets almindelige borgere.

Skal et demokrati fungere – og nu taler jeg altså om demokratiet og ikke så meget om den offentlige forvaltning, som finansministeren var inde på – er det vigtigt i disse teknificerede tider, som vi lever i, at der bliver givet meget information. Informationen skal gives af sagkyndige, og hvis de sagkyndige får mundkurv på, fordi deres information måske har en lidt anden drejning i politisk retning eller med hensyn til synspunkter end den til enhver tid siddende chefs eller regerings, risikerer vi, at befolkningen bliver dårligere informeret, i værste fald vildledt. Derfor var jeg glad for og tilfreds med, at hr. Bernhard Baunsgaard kastede begrebet yringspligt ind i debatten. Jeg mener også, at offentligt ansatte har en yringspligt, i hvert fald en informationspligt, og derfor synes jeg, det er vigtigt, at de ansvarlige ministre i dag tager bladet fra munden og fortæller os, hvad de egentlig mener med loyalitetspligten. Hvad dækker det begreb?

Jeg mener, at tjenestemænd skal være loyale over for befolkningen, ellers er det et skindødt demokrati. Jeg mener ikke, at loyaliteten skal gælde et eller andet magtsystem.

Hvis ikke regeringen, politikerne, udtaler sig om loyalitetsbegrebet, vil andre naturligvis gøre det, og det vil så blive cheferne for de forskellige styrelser, det vil blive de enkelte kommuner. Det er jo det, der sker, når finansministeren i et svar til mig siger, at der ikke eksisterer generelle retningslinjer for offentligt ansattes yringsfrihed, mens den samme ministers departementschef på et samarbejdsudvalgs møde klart og tydeligt tilkendegiver, at medarbejdere ikke skal tage stilling til aktuelle politiske spørgsmål, der vedrører eget eller departementets område, og at eventuelle udtalelser på disse områder skal varsles. Det oplever jeg som en beskæring af de offentligt ansattes yringsfrihed, og jeg håber, at finansministeren i dag vil tage afstand fra en sådan regel udfærdiget af hans departementschef. Så længe finansministeren ikke gør det, må vi tage det som udtryk for,

at finansministeren accepterer, at sådanne retningslinjer fastlægges andre steder end gennem lovgivning, gennem folkettinget.

Det har været rart at se i den løbende debat om yringsfrihed, at de offentligt ansattes egne organisationer også har blandet sig i debatten. Jeg tror, det er vigtigt, når både formanden for FTF og som nævnt også hr. Bent Nyløkke Jørgensen har udtalt sig om disse spørgsmål. Jeg tror, det er vigtigt med åbenhed omkring dette, og derfor skal jeg slutte med igen at takke hr. Bernhard Baunsgaard, fordi forespørgslen er rejst.

Freddy Madsen (DKP):

Forespørgslen drejer sig om de offentligt ansattes yringsfrihed, men som det allerede er fremgået af debatten – og sådan må det vel også være – er det nødvendigt at inddrage også andre sider og aspekter af yringsfriheden.

Jeg mener, det er en udmærket bestemmelse, vi har i grundloven, om yringsfriheden. Det er rigtigt, at den er koncis, klar, utvetydig, men som hr. Melchior har fremhævet, vil der naturligvis alligevel på visse områder være begrænsninger. Jeg mener ikke, det er begrænsninger som sådan af yringsfriheden, for det, at man ikke opfører sig utilbørligt, bagvasker folk osv., ligger efter min mening uden for det at ytre sig frit. Her kommer der, som hr. Melchior også var inde på det, nogle etiske normer ind, som ikke har noget at gøre med den ret, man har til at ytre sig. Derfor synes jeg, det er irrelevant at drage disse ting ind. Dermed forflygtiger man, hvad det faktisk drejer sig om, nemlig at der foregår ikke blot over for offentligt ansatte, men også på mangfoldige andre områder indskrænkninger, der i virkeligheden er i modstrid med de bud, som grundloven har givet.

Finansministeren siger i sin tale, at det ikke bare er et spørgsmål om de offentligt ansatte, men det er, sådan må jeg forstå det, også i høj grad et problem på det private område, og det understreges af både fru Grethe Fenger Møller og hr. Melchior, der taler om, at det er endnu værre i den private sektor. Jeg ved ikke, om de udtrykte det netop sådan, at det er værre. Det er i hvert fald strammere i den private sektor, og så er det i min udlægning også værre.

[Freddy Madsen]

Jeg synes, det er rigtigt at fremdrage den side af sagen, for i virkeligheden er det sådan, at ude i det private erhvervsliv gælder der helt andre og strammere regler for de ansattes muligheder for at ytre sig. Jeg tænker såmænd ikke bare på de højere funktionærer, som man under påberøbelse af forretningshemmigheder og den slags giver mundkurv på. Man kan diskutere, hvor hårdt og hvor groft det er. Men det gælder over for alle ansatte, arbejdere og funktionærer. Der foreligger adskillige eksempler på, at man ikke alene forhindrer dem i at ytre sig om forretningshemmigheder eller om firmaets interne forhold, men man forhindrer dem også i at ytre sig om noget så elementært som deres egen arbejdssituation og deres egne arbejdsforhold. Det har der været ført en række sager om, som også fagbevægelsen har ført frem, og det fortæller noget om de kår, ytringsfriheden har på dette område.

Derfor synes jeg alligevel, at det er udmærket, at det radikale venstre har rejst forespørgslen om de offentligt ansatte, først og fremmest fordi det kan bidrage til, at vi får en diskussion om de ansattes ytringsfrihed i al almindelighed, men også fordi vi vel har større mulighed for at øve indflydelse og pres på statsmagten, selv om det er nogle af de samme forhold, der gør sig gældende, for at forhindre nogle af de værste vildskud, som kan findes på dette område.

Der har i debatten været fremdraget forskellige ting. Man forsikrer fra finansministerens side – og det er gået igen fra andre sider – at i princippet har de offentligt ansatte ytringsfrihed, det er alene begrænset af tavshedspligten, siger man. Nu viser alle de ting, der har været fremdraget på forskellige leder, at begreberne imellem, hvad der er tavshedspligt, og hvad der er ytringsfrihed, er overordentlig flydende og svære at fortolke. Vi har jo eksemplet fra Århus sidste år, hvor man fra politimyndighedens side forlangte oplysninger udleveret fra socialkontorerne, og hvor man ikke sagde, at de offentligt ansatte havde tavshedspligt, men sagde, at nu måtte de bryde deres tavshedspligt. Det viser, at alt efter, hvad det er for en situation, man er i, er begreberne noget flydende og noget elastiske, noget, som man kan trække den ene og den anden vej.

Men det er klart, at når det kommer til afgørelser på disse områder, hvor det direkte

skal fortolkes, om den pågældende embedsmand har overtrådt sin tavshedspligt eller fremsat direkte usandfærdige påstande, så har man mulighed for at få domstolene til at afgøre sagen, og derigennem kommer der en vis offentlighed ind i det. Derfor er det måske ikke det, der er det mest afgørende problem i denne forbindelse. Jeg tror, det er et helt andet problem, nemlig det, der har været talt om fra forskellige sider, det, der kaldes for de maskerede sanktioner.

Dér vil jeg gerne – som det har været gjort tidligere – drage Bent Nylocke Jørgensens artikel i Juristen & Økonomen fra den 15. december 1978 ind i det og citere et afsnit, hvor han siger:

»Problemet er derimod udtalelser, der er ubekvemme eller ubehagelige for politikerne eller tjenestemandens overordnede, men som ligger inden for de formelle grænser for ytringsfriheden. Her vil der normalt ikke blive ført retssager, men hvis der uden retsafgørelse alligevel er mulighed for reaktioner, der af tjenestemanden vil blive følt som ubehagelige sanktioner, er den reelle ytringsfrihed truet.

Jeg mener, at sådanne reaktionsmuligheder foreligger. De bruges formentlig ikke ofte, men det er ikke afgørende. Alene bevidstheden om, at de eksisterer, er nok til, at de fleste offentligt ansatte, der føler trang til at udtale sig, underkaster sig en selvrens.

Jeg tror dog ikke, at det subjektivt af mange opleves som selvrens.

Det er svært at leve i længere tid med bevidstheden om, at man har underkastet sig en selvrens. Det er også svært for de fleste at leve i holdningsmæssig opposition til det miljø, de færdes i. Almindelige psykologiske mekanismer kombineret med den »opdragelse« eller tilpasningsproces, som de fleste offentligt ansatte udsættes for fra den første ansættelsesdag, vender formentlig den enkeltes billede af situationen til noget, der opleves positivt, nemlig loyalitetsfølelse eller det mere autoritært klingende korpsånd.«

Jeg synes, at det er overordentlig vigtigt – og derfor tog jeg dette lidt lange citat – at drage denne side af sagen stærkt frem i forgrunden, for efter min mening er det ikke så meget de åbne sanktioner, dem, man kan se, som f. eks. – og jeg bliver nødt til på trods af hr. Melchior's anbefaling konkret at nævne den – Merklinsagen, altså hvor man konkret får tingene frem i billedet, og hvor jeg har

[Freddy Madsen]

den opfattelse – det får hr. Melchior undskyldte – at der her i høj grad er handlet forkert i administrationsdepartementet.

Det, det drejer sig om, og for mig det vigtigste, det er altså denne tilpasning, denne forståelse af, at hvis man går uden om det, som den foresatte eller, når det går højt, ministeren anser for at være passende, ja, så løber man i situationen en risiko, måske ikke lige nu, ikke lige i den konkrete sag, men når det gælder forfremmelser, når det gælder forflytninger, når det gælder andre ting hen ad vejen. Man ved udmærket på forhånd, at der er grænser for, hvad de foresatte anser for acceptabelt, og så indretter man sig i situationen efter det. Dette er ikke noget enestående for de offentligt ansatte, det er noget, som kendes på alle samfundslivets områder, og som alle er underkastet, men som efter min mening er den mest bastante, den mest markante form for begrænsning i ytringsfriheden i vores kapitalistiske samfund.

Derfor er jeg ikke så tilfreds med finansministerens redegørelse, som forespørgerne er. For det første mener jeg, at der på nogle helt konkrete spørgsmål mangler svar fra ministeren. Det drejer sig om det, fru Ebba Strange just har rejst, og som også hr. Bernhard Baunsgaard bragte frem, nemlig et konkret svar på, om finansministeren deler den pågældende departementschefs opfattelse. Det drejer sig også om den konkrete sag, hvor finansministeren jo har udtalt sig, nemlig vedrørende fuldmægtig Merklin, hvor han altså åbenbart har godkendt administrationsdepartementets afgørelse i denne sag.

Det får i hvert fald mig til at føle, at det er lidt for lidt, når finansministeren nu lover – hvor udmærket det i øvrigt kan være – at professor Bent Christensen skal se på tingene. Det, der totalt mangler i finansministerens svar, er en accept af, at der faktisk her findes en række problemer, som er alvorlige, og som skal behandles dybt alvorligt. Det drejer sig ikke mindst også om de følgevirkninger, som det, andre har kaldt for den markerede sanktion, fører med sig.

Denne opfattelse bliver bestyrket, når hr. Camre som ordfører for den socialdemokratiske gruppe siger, at det, denne undersøgelse skal bruges til, er at fjerne en mulig usikkerhed, det er han enig med regeringen i. Ja men så må jeg opfatte det på den måde, at hverken regeringen eller socialdemokratiet,

hvis jeg skal tro hr. Camre, mener, at der er usikkerhed på dette område, men der er en mulig usikkerhed. Der er nogle andre, der har rejst problemer her, og lad os så få tingene undersøgt på den led, men regeringen og socialdemokratiet mener i og for sig ikke, der er noget at undersøge. Sådan må jeg opfatte det. Hvis jeg har taget fejl, må hr. Camre belære mig.

Det er som sagt vigtigt i den offentlige sektor, men jeg tror også, at hele denne diskussion er vigtig, fordi vi her står med nogle fænomener, der som sagt rækker langt ud i den private sektor, i pressen og på en lang række andre vigtige områder. Derfor er jeg glad for, at de radikale har rejst denne forespørgselsdebat. Jeg tror ikke, at det i væsentlig grad vil ændre betingelserne for ytringsfriheden her i landet, for de hviler først og fremmest på det privatkapitalistiske samfunds grundlag, men derfor er det alligevel nyttigt, at vi løbende tager diskussioner på dette område. Det kan i hvert fald bidrage til, at nogle af de illusioner, som man har, også fra nogle højstemte taler om den ubegrænsede ytringsfrihed her i landet, ikke bliver så udbredte, som de ellers ville blive.

Niels Helveg Petersen (RV):

Flere af de indlæg, der har været tidligere, har efterladt mig en smule konsterneret. Jeg blev noget forbavset over hr. Melchior's indlæg. Jeg troede et øjeblik, jeg helt havde misforstået titlen. Dette drejer sig jo faktisk ikke om monarkers ytringsfrihed og ikke om folkevalgtes ytringsfrihed og de ordensregler, folkevalgte må underkaste sig. Jeg vil også gerne sige til hr. Freddy Madsen, at jeg synes, at hr. Freddy Madsen med virkelig dødsforagt går op her og påviser det kapitalistiske samfunds særlige problemer med at håndtere ytringsfriheden.

Bortset fra det synes jeg, at det, der er hovedspørgsmålet, kernen i denne sag, er at bevare princippet om en ikke politisk udnævnt og ikke partipolitisk afhængig centraladministration, opfattet som folkets tjenere og ikke som regeringens håndlangere. En sådan politisk uafhængig centraladministration er den bedste garanti for befolkningen, for pressen, for folketingset og for, at der informeres fyldestgørende og sagligt, og for, at der arbejdes sagligt med offentlige anliggen-

[Niels Helveg Petersen]

der. Centraladministrationens embedsmænds uafhængighed af den siddende regering er en garanti for borgerne, og deres yringsfrihed er et element i denne garanti. Men vi må alligevel spørge os selv og bør gøre det med dette udgangspunkt, hvordan man yderligere kan betrygge og underbygge centraladministrationens uafhængighed.

Det er i den henseende rigtigt, som finansministeren gør det, at hæfte sig ved behovet for, at tjenestemænd kan ytre sig uden frygt for usaglige afskedigelser og forflytninger, men garantien for saglige udnævnelser er mindst lige så væsentlig. Garantien for saglige udnævnelser er væsentlig for i praksis at sikre yringsfriheden og for i praksis at sikre den politiske uafhængighed.

Med hensyn til sagligheden af udnævnelser inden for centraladministrationen ønsker jeg ikke på nogen måde at tage enkeltsager op. I almindelighed tror jeg, det ingen vegne ville føre hen, og at det i almindelighed forholder sig sådan, at udnævnelser i centraladministrationen foregår efter saglige retningslinjer. Mit anliggende er spørgsmålet: kan vi opstille regler, der yderligere betrygger garantiene for saglige udnævnelser? Jeg vil gerne henlede opmærksomheden på betænkning nr. 786 af november 1976 med titlen »Personalebevægelighed i centraladministrationen«. Denne betænkning er udarbejdet af et udvalg, hvori der har været repræsentanter for de berørte organisationer, for lønningsministeriet og administrationsdepartementet, og konklusionen på side 76 vil jeg gerne have lov til at citere:

»Udvalget er derfor nået frem til, at der bør ske en central bedømmelse af ansøgere til ledige chefstillinger gennem etablering af et rådgivende nævn, der er fælles for hele centraladministrationen, og således at personer uden for den styrelse, hvori stillingen er ledig, deltager i bedømmelsen af samtlige ansøgere.

Udvalget tillægger det afgørende betydning, at der tilvejebringes et væsentlig mere omfattende og omhyggeligt udarbejdet materiale som grundlag for besættelse af chefstillingerne. Et sådant bedømmelsesmateriale vedrørende de enkelte ansøgere bør altid foreligge skriftligt. Herved skabes der et fuldstændigt grundlag for vurderingen af de enkeltes kvalifikationer, ligesom det vil ligge

helt klart, på hvilket grundlag afgørelsen er truffet.«

Med dette udgangspunkt foreslår man i betænkningen et bedømmelsesnævn nedsat som rådgivende organ ved besættelse af samtlige stillinger i centraladministrationen fra 36. lønramme og oppefter.

Et sådant nævn kan styrke garantiene for saglige udnævnelser i centraladministrationen og dermed være et supplement til den debat, der foregår her i dag, og hvor tjenestemændenes yringsfrihed principielt jo slås fast fra alle sider og selvfølgelig også fra regeringens side.

Betænkning nr. 786 behandler også et andet anliggende, ja, er vel egentlig startet i et helt andet hjørne af denne sag. Man er startet dér, hvor man siger: hvorledes kan vi ved besættelse af chefstillinger indrette os, så vi når de bedst mulige resultater, så vi kommer væk fra bås-systemerne, systemerne med mere eller mindre automatiske advancementer inden for den samme styrelse? Hvordan kan vi udnytte lederemnerne inden for centraladministrationen bedst muligt? Hvordan kan vi få mange kvalificerede ansøgere frem til de enkelte stillinger og undgå indavl? Og endelig også med dette udgangspunkt at tilpasse reglerne for lederudnævnelserne til den udvikling, som har medført, at en leder i centraladministrationen skal forstå samspillet med andre administrative grene og med folketinget, skal være inspirerende i forhold til medarbejderne og ikke kan klare sig med, som det måske tidligere var tilfældet, at besidde en ganske særlig og speciel sagkundskab.

Et bedømmelsesnævn vil dermed få en dobbeltrolle, både være en garanti og en betryggelse for saglige udnævnelser og en fordel for administrationen selv, for administrationens egen funktion.

Jeg vil gerne spørge finansministeren, hvorfor regeringen ikke har taget disse anbefalinger fra betænkningen op. Det er oven i købet ikke særlig besværligt at gøre, for udvalget gjorde sig den ulejlighed ligefrem at lave et udkast til bekendtgørelse. Hvad er regeringens opfattelse af den anbefaling, der kommer her fra personaleorganisationer og fra lønnings- og administrationsdepartementet om oprettelse af et særligt bedømmelsesnævn ved besættelse af centraladministrationens ledende stillinger?

[Niels Helveg Petersen]

Jeg skal gøre en bemærkning mere. Vi opfatter det i det radikale venstre sådan, at en videreudvikling af de offentligt ansattes medbestemmelse har en lang række fordele og også har betydning, når det drejer sig om i praksis at sikre de offentligt ansattes ytringsfrihed. Vi har i efteråret stillet forslag om en udvidelse af de offentligt ansattes medbestemmelse. Medbestemmelse og udvidet medbestemmelse har efter vores opfattelse en række fordele for administrationens virkemåde og er i takt med bestræbelserne for at udnytte personalets samlede indsigt i sagerne bedst muligt.

Arbejdsministeren bebudede, da vores forslag var til behandling, at regeringen var i færd med at se på ændrede regler for samarbejdsudvalg inden for den offentlige administration. Jeg vil gerne udtrykke håb om, at regeringen snart færdiggør sine overvejelser, og at folketinget snart kan se et resultat af regeringens overvejelser på dette område.

Honoré (KrF):

Denne debat drejer sig dels om statsligt ansatte, dels om kommunalt ansatte. Det drejer sig om deres mulighed for offentligt at kunne tilkendegive deres vurdering af de afgørelser, som træffes af en overordnet myndighed i sager, som hører til deres eget område, eller som hører til beslægtede områder. Det drejer sig ikke om spørgsmålet om, hvorvidt offentligt ansatte har ret til at vurdere en regerings eller kommunales myndigheds politik i almindelighed eller på andre områder end dem, de har kendskab til i kraft af deres særlige arbejde. Der er nemlig ingen, der vil anfægte en sådan ytringsfrihed.

Det, der er til debat, er, om den grundlovssikrede ytringsfrihed med rimelighed kan underkastes visse begrænsninger, som har med offentligt ansattes særlige arbejdsområde at gøre. Her anføres det, at de offentligt ansatte skylder offentligheden informationer, som kan bruges til at kritisere de overordnede beslutninger med. Der er en del af ordførerne, der lægger stor vægt på, at de offentligt ansatte får denne mulighed. De anser det for noget demokratisk positivt, at de får det.

Det fundamentale spørgsmål i hele denne debat er efter min mening, hvad det er for en embedsmandsstand, vi ønsker at have i Dan-

mark. Ønsker vi en upolitisk embedsmandsstand, som er loyal over for den til enhver tid siddende politiske ledelse og over for de overordnede myndigheder, eller ønsker vi en partipolitisk valgt embedsmandsstand, sådan som man har det i andre lande, f. eks. i USA?

Vi har i Danmark en tradition for en upolitisk embedsmandsstand, som er loyal over for de forskellige politiske myndigheder, som vælgerne ønsker at have over sig i stat, primærkommune og amtskommune. En sådan upolitisk embedsmandsstand byder på væsentlige fordele. Den gør det muligt, at disse embedsmænd kan fungere under regeringer og kommunale råd, som har forskellig politisk farve og sammensætning. En sådan administration kan fungere lige fra første færd efter et politisk skifte. En sådan administration er præget af kontinuitet, og den kan også trække på en meget stor erfaring og kompetence.

Men det er da klart, at disse fordele må betales på den ene eller den anden måde. Betalingen for en upolitisk embedsmandsstand er en vis loyalitetspligt, der viser sig ved, at man er tilbageholdende med offentlig kritik af de beslutninger, som overordnede embedsmænd eller politisk valgte myndigheder træffer inden for ens eget sagsområde.

Som nogle deltagere i den offentlige debat har gjort opmærksom på, så får embedsmænd gennem deres arbejde jo en hel del oplysninger, som man ikke uden videre kan betragte som deres private ejendom. En fri meningsudveksling mellem embedsmænd og politikere indbyrdes forudsætter vel netop en tillid til, at disse oplysninger ikke uden videre kan tænkes bragt til tredjeparts kundskab.

Nu ønsker det radikale venstre at løse denne loyalitetspligt. Det begrundes med, at de er offentligt ansatte, de er i virkeligheden borgernes. Men borgerne har jo valgt en politisk ledelse, det er jo en del af det repræsentative demokrati. Hvad vil konsekvenserne af en løsnen af denne loyalitetspligt være? Jeg synes ikke, det radikale venstre i tilstrækkelig grad har overvejet konsekvenserne af de forslag, man her fører frem. Jeg savnede en erkendelse af denne problematik i hr. Bernhard Baunsgaards indlæg. Derimod synes jeg, at den socialdemokratiske indleder meget klart så dette.

[Honoré]

Konsekvensen vil blive, at en overordnet persons afgørelse i højere grad bliver kritiseret offentligt af en underordnet, og dermed bliver den underordnedes kritik brugt af den politiske opposition imod den politiske ledelse og imod den administrative ledelse. Den underordnede skal nu ifølge de radikale tanker have mulighed for selv at udtrykke sin egen partipolitisk betingede opfattelse af de spørgsmål, han beskæftiger sig med på sit embeds vegne. Det vil sige, at selve embedsfunktionen bliver gjort til eller kan gøres til et partipolitisk middel. Vi får altså på denne måde gjort embedsmandsstanden til en politisk størrelse eller rettere sagt til en slagmark for en række forskellige politiske opfattelser. Vi får, som hr. Camre var inde på, en slags embedsmandsvælde, hvor offentligt ansatte driver partipolitik uden at have noget demokratisk mandat hertil. Dette vil være en første konsekvens af sådanne tendenser.

Det vil nu hurtigt vise sig, tror jeg, at administrationen ikke kan fungere, hvis den bliver alles kamp imod alle, embedsmændenes kamp imod andre embedsmænd, underordnede imod overordnede og overordnede imod underordnede, hvor en masse tid og kræfter skal bruges til at begrunde modstridende opfattelser af de trufne afgørelses rigtighed. Det vil blive embedsmænds kamp mod politikere og politikeres kamp mod deres egne embedsmænd. Politikerne kan ikke stole på deres rådgivere blandt de offentligt ansatte. Deres en vej ud af dette, vi godt kan kalde administrative anarki, vil man åbenlyst eller skjult begynde at indføre en politisk valgt stab af offentligt ansatte.

Dette er for mig at se konsekvenserne af de bestræbelser, som udfoldes i denne debat af de radikale og andre partier. At de radikale måske ikke selv mener, at dette vil være konsekvensen, kan skyldes forskellige forhold, som jeg ikke skal komme ind på.

Kristeligt folkeparti er tilhænger af de offentligt ansattes yringsfrihed, men jeg mener, vi må se realistisk på det og se, at de offentligt ansattes yringsfrihed må afvejes imod andre hensyn, som hører til deres tjeneste, og som er nødvendige for, at tjenesten kan fungere, og navnlig at vi kan fastholde den gode tradition, vi har her i landet for en upolitisk stab af offentligt ansatte.

Ib Christensen (DR):

Det svar, som finansministeren har givet på forespørgslen, udmærker sig ved, at man stiller et responsum i udsigt, men ellers må vi sige, at man ikke kommer ind på det centrale i sagen, som jo er offentligt ansattes berettigede eller uberettigede frygt for skjulte sanktioner, hvis de udtaler sig om politisk kontroversielle eller sagligt kontroversielle spørgsmål inden for deres sagsområde. Det er jo det, der er kernen i sagen.

Ordføreren for forespørgerne holdt en måske lidt svulstig tale og kom ikke ind på det konkrete, men det gjorde – det skal retfærdigvis siges – det radikale venstres ordfører, hr. Niels Helveg Petersen, med et udmærket forslag, som jeg umiddelbart kan tilslutte mig.

Det, der er enighed om blandt dem, der har blandet sig i debatten, er vel, at der ikke er behov for nye eller ændrede retsregler til beskyttelse af offentligt ansattes yringsfrihed, men på den anden side, at der er et problem, nemlig i hvilket omfang denne yringsfrihed faktisk tør benyttes af sagkyndige embedsmænd på deres sagsområder.

I et samfund som vort er vi i stigende grad afhængige af ekspertise, fordi samfundet er kompliceret, og fordi den offentlige sektor blander sig i stedse flere områder. Derfor er det særlig vigtigt, at der ikke fra debatten udelukkes indlæg fra folk, der i kraft af deres embede har en særlig indsigt i spørgsmålene.

Det er klart, at der er en vis tavshedsforpligtelse knyttet til udførelse af embedsmænds hverv for så vidt angår enkeltpersoners økonomiske eller personlige forhold. Det er også klart, at der er en vis loyalitetsforpligtelse for højtstående embedsmænd, således som beskrevet i den også af andre omtalte kommentar af Jørn Neergaard Larsen i Politiken fra i går. Men når det er sagt og det er tilføjet, at for så vidt angår tjenestemænds eller andre offentligt ansattes almindelige yringsfrihed vedrørende områder uden for deres egen tjeneste, er der intet problem, så skal det til gengæld siges, at når det drejer sig om områder, som de beskæftiger sig med, kan der af flere grunde være tale om en tilbageholdenhed, som kan være skadelig for den offentlige debat. Man kan frygte sanktioner, hvis man udtaler sig kontroversielt om afgørelser eller om den politik, der fastsættes af overordnede, herunder altså

[Ib Christensen]

også af politikere. Det er dér, problemet ligger, frygten for, at man ikke opnår et avancement, frygten for, at man bliver sat til andre, mindre attraktive opgaver, frygten for, at man ligefrem under et eller andet påskud bliver fyret. Det er dér, problemerne ligger.

Som muligvis en af de eneste ordførere, der har haft problemet en lille smule inde på livet, kan jeg nævne, at jeg har været i den for en politiker ret usædvanlige situation at udtale mig i den offentlige debat om noget, jeg er uddannet til og har forstand på. Det bevirkede, at min daværende overordnede sagde, at jeg selvfølgelig havde min fulde ytringsfrihed, derom var der ingen tvivl, det havde jeg i henhold til grundloven, men han måtte forbeholde sig at komme med sin udlægning af sagen om dette kontroversielle emne inden for det pågældende område. Det er da fuldt legalt og rimeligt, og jeg følte mig ikke på nogen måde stækket i min ytringsfrihed. Jeg nævner det i og for sig som et eksempel på, hvordan en overordnet bør handle, hvis hans underordnede ytrer sig om et område, som vedkommende beskæftiger sig med til daglig, men hvor han altså afviger fra den officielle politik, som er fastsat af den pågældende embedsmand eller etat eller sågar minister. Problemet er, at der inden for den offentlige sektor er nogle steder, hvor man ikke følger en sådan liberal holdning, og hvor det skaber vanskeligheder, således som det er beskrevet i et navngivet eksempel tidligere i dag

Problemet er så, hvordan vi kan komme det til livs. Det nævnes i ministerens tale, at samarbejdsudvalget, altså øget medindflydelse for personalet, kan være en vej til at beskytte den enkelte mod overgreb, f. eks., kan man tilføje, over for en despotisk eller politiserende overordnet. Derfor vil det være en betydelig hjælp i mange tilfælde. Men der kan jo også være de tilfælde, hvor en ansat ytrer sig kritisk over for den institution som sådan, hvor han er, måske fordi den er personalemæssigt overdimensioneret eller måske ligefrem overflødig, og derfor kommer på nakken ikke bare af sin overordnede, men endog flertallet af sine kolleger. Dér kan også være et problem.

Hr. Jørn Neergaard Larsen nævner i den artikel, jeg refererede til før, et forslag om, at man skal lave bedømmelsesnævn eller avancementsbedømmelsesudvalg eller avance-

mentsnævn som et led i at fore en mere betryggende politik med hensyn til ansættelser. Det er i høj grad tiltrængt, for det sker undertiden, at der foretages ansættelse af yderst velkvalificerede folk, men blandt disse folk udpeger man undertiden den, har man en fornemmelse af, som har den politisk mest bekvemme holdning, og som måske ligefrem er partifælle, og der kan måske – det er i hvert fald nævnt i den offentlige debat – ske diskrimination af folk af anden politisk observans. Det sker jo også, at man ansætter folk i ledende stillinger, som absolut ikke har gjort sig bemærket med nogen som helst selvstændig eller kontroversiel udtalelse og måske netop derfor anses for ganske særlig anvendelig i det pågældende job, uden at de besidder den dynamik, som kunne være ønskelig.

Under alle omstændigheder tror jeg det for alle ville være det bedste, hvis der blev medindflydelse for personalet hos det offentlige på stillingsbesættelser, når det drejer sig om ledende stillinger, og at man foretog sådanne strukturelle ændringer som her beskrevet, og som også hr. Niels Helveg Petersen var inde på. Det er jo dér, den reelle trussel ligger, det er det, der er kernen i sagen.

Noget kunne også nås ved almindelig vagtsomhed fra politisk side. Med andre ord skal ministrene holde sig i skindet og f. eks. ikke tilrettelægge beslutningsmaterialet, så man udelukker ting, der er ubehagelige for den politiske beslutning, man ønsker at nå frem til, og derved lader embedsmænd, der gerne vil træffe en saglig afgørelse, i stikken, måske på den måde, at de ikke tør udtale sig offentligt om saglige informationer, de er i besiddelse af, og som kunne bevirke et andet beslutningsgrundlag og dermed måske også en anden beslutning.

Med andre ord skal ministre altså – det gør de muligvis ikke alle, jeg tænker ikke specielt på den nuværende regering – i almindelighed indrette sig på den situation, at offentligt ansatte bør have deres fulde ytringsfrihed også i sager, som måske kan være politisk mindre bekvemme for politikerne.

Jeg tænker, at der sikkert er mange i denne sal, der har været ude for den situation i fortrolige drøftelser med embedsmænd at få oplysninger og informationer frem, som de pågældende embedsmænd sidder inde med, men som de ikke vil frem med offentligt,

[Ib Christensen]

enten fordi de ikke tør, eller fordi de har en indarbejdet loyalitetsfølelse gående ud på, at sådan noget gør man ikke. Der er næppe én i denne sal, der ikke har været i denne situation. Dermed understreges det jo altså også, at der er et reelt problem. Det kan f. eks. dreje sig om EF-hensyn, som ikke skal drages frem, eller som ikke ønskes draget frem af politiske grunde. Det kan dreje sig om andre ting. Vi ved, at en institution som det økonomiske råds formandskab i sin tid blev truet på sin eksistens eller i hvert fald på sin uafhængighed, sin integritet, fordi det tillod sig endog i meget forsigtig form at komme med udtalelser, der ikke passede den pågældende regerings politik. Med andre ord, problemet er altså reelt, men det er også et spørgsmål om demokratisk kultur hos de ledende embedsmænd og ikke mindst hos selve ministre og hos regeringerne.

Derfor må min konklusion være, at man kan have to principielt forskellige opfattelser af embedsmændenes status. Man kan have den opfattelse, at de i yderste forstand er regeringens og ministerens forlængede arm og derfor ikke på de områder, de beskæftiger sig med, skal modsige politiske beslutninger eller beslutninger og afgørelser truffet af overordnede i det hele taget, men har at makke ret som tjenere for regeringen og de politiske magthavere. Eller man kan anlægge det synspunkt og tillægge det overordnet vægt, at tjenestemændene og andre offentligt ansatte først og fremmest er borgernes tjenere og derfor har, jeg vil ikke tale om en ytringsfrihed, men en naturlig ytringsfrihed og ret, også på deres eget sagsområde og også – og det er det afgørende – i de tilfælde, hvor de måske kommer på kant med den politik, der er lagt af deres overordnede embedsmænd eller sågar af den øverste overordnede, nemlig ministeren.

Det sidste synspunkt, nemlig dette, at embedsmændene og de offentligt ansatte først og fremmest er borgernes tjenere, er afgørende for retsforbundet. Ikke mindst derfor er vi glade for, at det radikale venstre har rejst denne debat, og håber, at den kan give stødet til en større reel ytringsfrihed og, om jeg så må sige ytringstryghed for offentligt ansatte.

Wilhelm (VS):

Jeg vil også godt starte med at takke det radikale venstre for, at de har givet anledning til denne drøftelse.

Når spørgsmålet om offentligt ansattes ytringsfrihed melder sig med særlig styrke netop i disse tider, så skyldes det efter min mening især to ting.

For det første at selv om de offentligt ansatte ikke i højere grad end tidligere ytrede sig kontroversielt, så bliver det nok mere iøjnefaldende, fordi sanktionerne er mere iøjnefaldende. Ligesom andre arbejdsgivere benytter sig af massearbejdsløsheden til at disciplinere arbejdskraften, således slår systemet hårdere til over for kritikere, end man ville turde, hvis der ikke stod 200.000 uden for porten.

Dertil kommer for det andet, at de offentligt ansatte nok ytrer sig mere kontroversielt end før krisen, til trods for frygten for jobbet, til trods for disciplineringen. Det er simpelt hen, fordi der er iøjnefaldende ting at kritisere, ting, som direkte hænger sammen med krisen eller måske rettere med det offentliges krisemanagement, det vil sige stramningerne af enhver art, først og fremmest nedskæringerne, men også disciplineringen, i videre forstand systemets umættelige behov for at sikre sig ved at få kontrol med hver enkelt af os.

De to ting går hånd i hånd, de forstærker hinanden, og de har det samme udspring, nemlig systemets krise og dens følger. Men også virkningerne af den borgerlig-socialdemokratiske krisepolitik giver de offentligt ansatte, som skal administrere krisefølgerne ofte i det yderste led, altså tættest på den offentlighed, som de er lønnet af, langt mere grund til at kritisere det, de er et led i, end de tidligere har fornemmet i hvert fald, og systemet på sin side tåler mindre og slår derfor hårdere ned på de farlige ytringer, end man før ville have gjort.

Selvfølgelig er der tale om en indskrænkning af de demokratiske rettigheder. Det er ikke noget isoleret fænomen. Der har i de sidste 4-5 år været masser af lejligheder til at påvise det samme mønster: når det borgerlige demokrati er i krise, så krakelerer den demokratiske fernis. Det er en pynt, som fundamentalt er i strid med systemets selvopholdelsesdrift og som følgelig bliver ofret, så snart der for alvor kaldes på denne drift. Det er, hvad vi så småt ser nu. Stramningerne

[Wilhelm]

omkring offentligt ansattes ytringsfrihed kan kun forstås og dermed også kun modarbejdes som led i denne helhed.

Den konkrete sag fra Danmarks Statistik, som i virkeligheden er baggrund for forespørgslen, er god at få forstand af. Sanktionerne mod den pågældende medarbejder begrundes med, at han er illoyal. Mod hvem, må man spørge. Mod magthaverne eller mod borgerne? Svaret i den sag giver sig selv.

Begrundelsen er også, at han fremfører urigtige påstande. Jeg har læst samtlige tilgængelige indlæg, så vidt jeg ved, i den sag, og jeg har ikke kunnet finde de påstået urigtige påstande. Derimod har jeg fundet, at der er påvist klare sikkerhedsovertrædelser hos Kommunedata, at der under sagens forløb er påvist klart ulovlige ytringsbegrænsninger dikteret af administrative chefer, at der er påvist tjenesteforsømmelser på væsentlige områder hos visse administrative chefer. Desuden har jeg noteret mig en væsentlig diskussion om Danmark Statistiks behov eller ikke-behov for 10 cifre i CPR-nummeret, en diskussion af stor offentlig interesse, jævnfør Danmarks Statistiks konflikt med ansvarsbevidste folkevalgte i et stort antal kommunalbestyrelser.

Men hvad sker der? Hårdhændede sanktioner mod den medarbejder, som har bidraget til at påpege overtrædelser, tjenesteforsømmelser og ubegrundede krav om overregistrering af borgere. Men ingen sanktioner mod dem, som har overtrådt sikkerhedsbestemmelserne eller gjort sig skyldige i tjenesteforsømmelser i samme anledning. Det vil sige beskyttelse af magthaverne og sanktioner mod dem, der tager borgernes, eller skal vi kalde det klienternes, parti.

En sag er naturligvis intet mønster. Men der er jo da også adskillige. Der var socialrådgiver Ilse Mikkelsen, som Københavns socialborgmester, Pelle Jarmer, forflyttede bort fra enhver direkte kontakt med klienterne, fordi hun offentligt havde kritiseret serviceniveauet på de københavnske bistandskontorer.

Der var byggelejepladsleder Freddie Olesen, som samme borgmester Jarmer truede med afskedigelse, ikke fordi han havde ytret sig, men nærmest omvendt, fordi han ikke havde meddelt sin borgmester, at forældrene og beboerne omkring daginstitutionen i Todesgade planlagde at besætte institutionen

for at hindre nedrivning. En interessant begrundelse, som siger, at den loyalitetspligt, som der i virkeligheden ikke er noget som helst lovbelæg for, rækker til, at man kan udøve sanktioner over for folk, der nægter at gå ind i en stikkervirksomhed.

Eller lad os tage det københavnske hospitalsvæsen. Det er altid vanskeligt at dokumentere forfølgelserne her, fordi folk flytter meget omkring, og fordi det tit er maskerede sanktioner, der anvendes – naturligvis. Men overlægerne i det mindste, de plejer jo at blive siddende på deres pladser til pensionsalderen, og derfor finder jeg det iøjnefaldende, at vi på kort tid har kunnet iagttage følgende:

At overlæge Jesper Lund, Øresundshospitalet, umiddelbart efter sin offentlige udtalelse om Københavns kommunes behandling af ældre blev afskediget på grund af omstrukturering og ikke siden har fået noget job, men nu ernærer sig som praktiserende speciallæge.

At overlæge Ib Persson, Nørre hospital, umiddelbart efter sin offentlige kritik af Københavns kommunes plejehjemspolitik blev sat på ventepenge, hvor han mig bekendt sidder endnu.

At overlæge Jens Hansen, Bispebjerg hospital, efter at have fungeret ukontroversielt i en menneskealder får sygeorlov og derefter afskediges, tilfældigvis lige efter at han i Berlingske Tidende har offentliggjort en hjertevarm kronik om, hvordan nedskæringer, personalelofter, overbelægninger osv. påvirker afdelingens dagligdag, og nu ernærer sig som privatpraktiserende speciallæge.

Det er blot for at illustrere, at sagen fra Danmarks Statistik ikke er enestående. Det er et lille område, dette her. Københavns hospitalsvæsen og endda overlægerne inden for dette lille område er en meget lille gruppe, og hvor meget kan man slutte ud af 3 eksempler? Man kunne også spørge omvendt: inden for dette lille område er samtlige de tre, som offentligt har kritiseret forholdene, faktisk blevet afskediget. Hvis man skal være lidt mere optimistisk, kan man sige, at den sidste aktion i det københavnske hospitalsvæsen, netop fordi personalegrupperne har oprådt kollektivt, foreløbig har forhindret den slags sanktioner.

I den debat, som har kørt, har det fra nogle af dem, der har ønsket at forsvare de of-

[Wilhelm]

fentligt ansattes ytringsfrihed, været anført, at den er nødvendig for demokratiet, idet nutidens komplicerede teknik og administration medfører et behov for ekspertudsagn som forudsætning for borgernes demokratiske stillingtagen. Det har bl. a. hr. Bernhard Baunsgaard og professor Germer i høj grad anført. Vi er ikke uenige heri, men vi finder, at denne begrundelse kun medtager et lille hjørne af problemstillingen, og vi vil gerne gå et lag dybere, hvor det ikke så meget er et spørgsmål om såkaldte ekspertfunktioner, men om det mere principielle: skal en offentligt ansat fungere som blindt redskab for sine overordnede, i sidste instans altså for den politiske forvaltningschef, eller skal han fungere som tjener for den befolkning, der betaler hans løn?

Sagen fra Danmarks Statistik indbyder til denne overfladiske snak om ekspertudsagn, men det var jo ikke ekspertudsagnet, der fældede den pågældende, det var derimod hans stillingtagen, den synsvinkel, han anskuede problemet under. Med andre ord hans prioritering af borgerens sikkerhed fremfor systemets maksimale kontrol. Endnu tydeligere bliver det i de andre sager, jeg har været inde på. Ville Freddie Olesen, ville Ilse Mikkelsen blive anset for eksperter? Næppe. Om det så er de nævnte overlæger ved Københavns hospitalsvæsen, så ville deres vurderinger næppe blive kaldt ekspertudtalelser. Man ville sige, at de luftede private politiske synspunkter.

Nej, i alle disse tilfælde drejer det sig om det mere fundamentale: skal den ansatte fungere som blindt redskab for sine overordnede, eller har den ansatte lov til offentligt at tage parti for de administrerede, for klienterne, endda selv om det nødvendigvis bliver imod de overordnede? Hermed er vi tilbage ved tavshedspligten eller anden form for indskrænkning af ytringsfriheden. Skal en sådan indskrænkning strengt begrænses af hensynet til den enkelte borgers beskyttelse, eller kan offentligt ansattes ytringsfrihed også begrænses for at beskytte magthaverne?

Undervejs i den lange debat, om dette emne i det seneste år har det ofte været fremført som en fornuftig og hidtil respekteret regel for offentligt ansatte, at de ikke ytrede sig i den offentlige debat om de forhold, de havde med at gøre i deres ansættelse. Det kan lyde meget tilforladeligt, men er ikke desto min-

dre noget forløjet sludder. Hvad har vi ikke set i tidens løb af offentligt ansattes ytringer vedrørende deres egne sagsområder, som ingen har drømt om at påtale, blot fra det sidste par år? Når Ilse Mikkelsen blev chikaneret, så var det jo ikke, fordi hun ytrede sig om sit sagsområde, nemlig hvordan bistandsloven faktisk virkede, men fordi hun ytrede sig kritisk om det og dertil farligt underbygget af praktisk erfaring. De mange, mange offentligt ansatte, som har skrevet lobhudlende artikler om bistandsloven uden at skele til, hvordan den faktisk virker, har ingen villet hindre i at ytre sig.

Hvis jeg ikke tager meget fejl, så har vi set i stribevis af bestilte og ikke-bestilte artikler for Storebæltsbroen fra offentligt ansatte, som her netop skrev om deres eget område. Ja men i disse tilfælde har de ytret sig i overensstemmelse med deres politiske forvaltningschefer, kunne man sige. Og læg så mærke til, hvad det betyder i virkeligheden. Det betyder, at de altså godt må ytre sig også i højst kontroversielle spørgsmål, hvis blot deres ekspertviden og hele autoritet bruges til fordel for chefens politiske synspunkt.

Men det er end ikke gjort hermed. I årevis har vi f. eks. set medlemmer af den offentligt ansatte atomkraftlobby på Risø ytre sig vidt og bredt for atomkraft nu, selv om det ikke var regeringens officielle standpunkt. Vi har set dem skamride deres påståede ekspertise med den påstand, at affaldsproblemerne er løst, selv om det er i direkte modstrid med regeringens synspunkt. Ingen har søgt at lukke munden på dem af den grund. Eller lad os mindes de hærskarer af offentligt ansatte militærfolk, som har brugt deres ytringsfrihed til at kritisere de alt for lave krigsbevillinger, altså kritisere regeringens politik. Det har ikke fået konsekvenser. Ingen tale om privatpolitiske synspunkter her. Eller fra samme boldgade: de tommetykke udklipsmapper med offentligt ansatte politifolks krav om flere penge, mere personale, bedre udstyr, større beføjelser, det vil sige uenighed med og kritik af regeringen, hvilket ingen nogen sinde har anfægtet deres ret til.

Som disse eksempler viser, er der ikke og har der aldrig været tale om, at offentligt ansatte ikke må ytre sig om spørgsmål inden for eget forvaltningsområde. Der er end ikke tale om, at de ikke i sådanne tilfælde må ytre sig i strid med deres politiske forvaltnings-

[Wilhelm]

chef. Der er tværtimod praktisk taget frit slag for offentligt ansattes ytringer, også når disse er kontroversielle, og når de går imod regeringens officielle standpunkter, blot de er gennemført konservative eller helst ligefrem reaktionære. Det slår man ikke ned på, det har ingen ønsket stoppet, det har aldrig ført til afskedigelse, forflyttelse eller overspringelse. Men ytringer af den modsatte observans er straks en anden sag. For at sammenfatte: ytringsfriheden for offentligt ansatte er ikke nogen veldefineret størrelse, men derimod hvad man kunne kalde en politisk variabel.

For VS' vedkommende kan jeg sige, at vi kun accepterer de begrænsninger i offentligt ansattes ytringsfrihed, som følger af hensynet til den enkelte borgers privatliv. Vi mener således, at offentligt ansatte, som ser en konflikt mellem klienternes interesser og magthavernes interesser, skal have lov til at vælge klienternes parti og at gøre dette offentligt. Faktisk mener vi, at det ideelle ville være, at holdningen hos de offentligt ansatte var den, at de er klienternes tjenere fremfor magthavernes redskaber, og at de således altid fandt at burde vælge klienternes parti.

Jeg vil gerne understrege, at vi mener, at dette synspunkt forpligter også for den samfundsorganisering, vi selv tilstræber. Vi erkender, at vores holdning også har den konsekvens i dagens virkelighed, at atomlobbyen fortsat kan føre sig frem, og at uniformerne med deres ekspertudsegn fortsat kan øve pression for mere krigslegetøj og mere lov og orden. Det er vi parate til at tage med. Den holdning derimod, som forvaltningscheferne, herunder de ansvarlige ministre og forskellige socialdemokratiske borgmestre, har udvist i de sager, jeg her har været inde på, kan illustreres således:

Hvis det havde været i rigsstatistikerens, i indenrigsministerens eller i finansministerens magt, så ville de to journalister på Jyllands-Posten, som afslørede Kommunedatas systematiske overtrædelse af sikkerhedsbestemmelserne – og som i øvrigt netop har modtaget Cavlingprisen for det – være blevet forflyttet til Jyllands-Postens kantine, før det nåede så vidt. Hvis det havde stået til socialborgmesteren i København eller til socialministeren, så ville de to journalister, der har afdækket bistandslovens og pensionsreformens faktiske virkninger, være blevet sygemeldt og derefter fyret. Hvis det havde stået til for-

svars- eller statsministeren, så ville de to journalister på Ekstra Bladet, som afslørede FET-skandalen og fik sidste års Cavlingpris for det, være blevet forflyttet til snerydning på Rådhuspladsen, hvilket selvfølgelig, kunne finansministeren sige, også er en samfundsvigtig opgave.

Sammenfattende: hvis man havde kunnet behandle alle de offentligt ansatte på denne måde, eller hvis man havde kunnet behandle alle, som man behandler offentligt ansatte, så ville man for længst have lukket kæften på al kritik, som det allerede i det væsentlige er gennemført i Danmarks Radio.

Arentoft (FP):

Finansministeren sagde i sit indlæg, at offentligt ansatte gerne må udtale sig i offentlige anliggender om, hvad de vil. De må blot ikke udtale sig om noget, de ved noget om. Det er jo paradoksalt. Simpelt hen paradoksalt.

Jeg er i øvrigt også helt uenig med hr. Melchior, der finder det urimeligt, at fremskridtspartiets ordfører drager cand. polit. Jussi Merklin ind i debatten i dag. Der er da ingen tvivl om, at det er den egentlige årsag til denne debat. Enkelte ordførere har jo også konkret nævnt cand. polit. Jussi Merklin og omtalt hans saglige udtalelser til pressen, der har medført hans forflyttelse til et mindre væsentligt sagsområde i administrationsdepartementet.

Jeg har selv en lille smule viden på EDB-området og har også studeret en lang række af de saglige indlæg, der er kommet fra hr. Merklin, og jeg kan sige, at de er både saglige og relevante. Det giver mig anledning til at stille to helt konkrete spørgsmål til finansministeren. For det første: billiger finansministeren Jussi Merklins forflyttelse med den lidt dunkle officielle begrundelse: samarbejdsvanskeligheder, vel reelt på grundlag af det af hr. Thorndahl citerede brev fra rigsstatistikerens til departementschef E. Bonnerup Nielsen? Og det andet spørgsmål: vil ministeren tage skridt til, at cand. polit. Jussi Merklin flyttes tilbage til sin tidligere stilling, hvor hans viden og kunnen kan udnyttes fuldt ud, samtidig med at finansministeren pålægger parterne at arbejde sammen?

Hvis ministeren siger ja til det sidste spørgsmål, så kunne jeg have lyst til at fore-

[Arentoft]

slå finansministeren at bruge det samme udtryk, som Holberg bruger i »Den politiske Kandestøber«, og sige til parterne: »Gå hen og forlig eder, I skabhalse!«

Finansministeren (Heinesen):

Jeg skal først takke for den meget brede tilslutning til de synspunkter, der er indeholdt i min redegørelse, som er kommet til udtryk i de fleste ordføreres taler.

Hr. Bernhard Baunsgaard startede med at understrege, at der ikke er dårlige vilkår for offentligt ansattes ytringsfrihed her i landet sammenholdt med, hvordan forholdene er i andre lande. Det tror jeg er en både rigtig og nyttig konstatering, og jeg er altså enig i den. Jeg er også enig i, at vi ikke skal stille os tilfredse hermed, men hele tiden være opmærksomme på, om vi er kommet så langt, som det nu er praktisk gørligt. Det er også baggrunden for regeringens ønske om at få udarbejdet et responsum på dette område.

Hr. Bernhard Baunsgaard gjorde dernæst nogle bemærkninger om den loyalitetsbegrundede forpligtelse til at udvise en vis tilbageholdenhed med hensyn til at offentliggøre personlige synspunkter om verserende sager inden for ens tjenstlige område, og hr. Bernhard Baunsgaard citerede i den forbindelse dels hr. Poul Andersen, dels hr. Bent Nyløkke Jørgensen. Jeg kunne også godt have lyst til i denne forbindelse at citere en udtalelse fra hr. Poul Andersen fra afhandlingen »Grundtvig som rigsdagsmand og andre afhandlinger« udkommet i 1940, hvor Poul Andersen på side 114 siger:

»Den offentlige politiske og saglige meningsudveksling er eller skulle være et af demokratiets hovedfortrin. I denne kamp kan ministeren ikke forlange tilslutning fra de omhandlede tjenestemænds side, og han bør frabede sig sådan tilslutning, hvis den tilbydes eller ydes. Men han må på den anden side kunne forlange medarbejdere, der ikke med deres særlige autoritet og indsigt svækker ministerens stilling i kampen. Det ville næppe være heldigt for opretholdelsen af den videre udvikling af de demokratiske styreformer, om en departementschef, dagen efter at hans minister har fremsat et lovforslag i rigsdagen, tillod sig offentligt at underkaste lovforslaget en sønderlemmende kritik.

Lige så uheldigt ville det for øvrigt være, hvis han giver sig til at hæve det til skyerne.«

Jeg synes, dette synspunkt skal med ind i billedet. Det er samtidig delvis et svar til hr. Wilhelm, som jeg skal vende tilbage til i anden forbindelse.

Jeg ville også godt om samme sag citere, hvad Bent Nyløkke Jørgensen siger i Danske Kommuner, nr. 26, 1978, på side 4:

»Den lille gruppe af tjenestemænd, der er meget tæt på de politiske beslutningsprocesser, har ikke mindre ytringsfrihed, men de må gøre sig klart, at såfremt de ønsker at gå til den yderste grænse for denne frihed, så kan det være vanskeligt foreneligt med deres stilling.«

Det er et synspunkt, jeg også er enig i, som jeg også synes skal med i billedet, og som jeg gav udtryk for i mit første oplæg.

Hr. Bernhard Baunsgaard sagde, at jeg ikke gik så langt, som han havde kunnet ønske det. Men jeg noterede samtidig, at hr. Bernhard Baunsgaard ikke gav konkrete anvisninger på, hvor man kunne gå videre end det, der er indeholdt i de retsregler og i den tradition, som jeg har redegjort for.

Hr. Thorndahl fremkom med nogle helt generelle og udokumenterede påstande om offentligt ansattes politiske manipulation for at få deres politiske synspunkter igennem over for politiske organer, over for politiske fora. Jeg kan helt afvise disse betragtninger fra hr. Thorndahls side. Men jeg må sige, at det var ikke uden ironi – jeg havde nær sagt komik, den var formentlig ufrivillig – når hr. Thorndahl derefter kastede sig ud i et ganske gevaldigt defensorat for en fuldmægtig i administrationsdepartementet. Hr. Thorndahl påstod, at flytningen af denne medarbejder i administrationsdepartementet var politisk motiveret og udtryk for en krænkelse af ytringsfriheden. Jeg kan afvise begge disse påstande, ligesom jeg kan afvise hr. Wilhelm's påstand om, at den pågældende medarbejder skulle være blevet forflyttet på grund af sine synspunkter og ud fra et ønske om at beskytte magthaverne. Flytningen af den pågældende medarbejder har, som jeg tidligere har oplyst over for folketinget, sin baggrund i en vurdering af den pågældendes samarbejdsform, af hans faglige indsats og af hans fremtidige samarbejdsmuligheder såvel i forhold til andre myndigheder som i forhold til kontorets daglige leder, og det vil ikke være

[Finansministeren]

muligt for nogen i denne sal hverken at bevise eller at sandsynliggøre, at det forholder sig anderledes.

Vedrørende rigsstatistikerens henvendelse til administrationsdepartementet skal jeg henvise til økonomiministerens svar på spørgsmål nr. 1174 fra 1977-78, som jeg ganske kan tilslutte mig. Da det ikke vil være rimeligt af mig at gå ind i en konkret personalesag i en debat som denne, og da det ville være en afsporing af denne forespørgselsdebat, skal jeg indskrænke mig til på den af indtil flere ordførere givne foranledning at orientere folketinget om udfaldet af forhandlingerne med den pågældende medarbejders organisation – et udfald af forhandlingerne, som jeg ved tidligere lejlighed har lovet folketinget at orientere det om.

Den pågældende medarbejders organisation, Danmarks Jurist- og Økonomforbund, har i dag kl. 10 overbragt administrationsdepartementet sin skriftlige tilbagemelding i sagen. Den lyder kort og godt:

»I fortsættelse af mødet den 6. november 1978 i administrationsdepartementet vedrørende ansættelsesforholdene for fuldmægtig Jussi Merklin skal man herved meddele, at forbundet er udtrådt af sagen.«

Jeg skal ikke gøre flere bemærkninger i den anledning. Jeg tror ikke, det er nødvendigt.

Om det nævnte samarbejdsudvalgsmøderferat skal jeg henvise hr. Thorndahl og andre til mit svar på spørgsmål nr. 277 i dette folketingsår, hvoraf det bl. a. fremgår, at departementschefens bemærkninger må tages som udtryk for hans personlige synspunkter, der således ikke har karakter af nogen tjenstlig instruks. Det hedder videre i samme svar, at det altså kan slås fast, at der ikke er udstukket retningslinjer for den almindelige ytringsfrihed for ansatte i administrationsdepartementet, og der er følgerig heller ikke knyttet sanktioner til en adfærd, som afviger fra de af departementschefen fremførte synspunkter. Det var et svar til fru Ebba Strange, som også fremdrog dette svar her i dag. I modsætning til fru Ebba Strange mener jeg ikke, at dette svar savner noget som helst i klarhed i henseende til det, som fru Ebba Strange efterlyste. Det er i øvrigt også et svar til hr. Freddy Madsen og for den sags skyld til hr. Wilhjelm, der som en række andre ordførere lader sig bruge – det skal jeg ikke kunne ud-

tale mig om – eller bruger en sag, som ikke er det værd.

Fru Ebba Strange omtalte dernæst udvalget om offentligt ansattes tavshedspligt. Jeg vil kun sige om det, at det vil ikke på nogen hensigtsmæssig måde kunne tage vare på at udrede spørgsmål om de offentligt ansattes ytringsfrihed i almindelighed. Det har ikke noget som helst med principielle overvejelser at gøre, det er et helt praktisk spørgsmål om, hvad det pågældende udvalg vil kunne overkomme i forhold til det kommissorium, som udvalget er nedsat på, og som er ganske omfattende. Jeg mener, det er langt mere hensigtsmæssigt at indhente det resposum, som jeg har redegjort for i mit første indlæg, og jeg forstod, at fru Ebba Strange også var tilfreds med, at et sådant initiativ var taget. Jeg synes i det hele taget, at de konkrete eksempler, som fru Ebba Strange fremdrog, var meget uegnede til at illustrere fru Ebba Stranges på mange måder sympatiske holdning.

Hr. Freddy Madsens tale efterlod det indtryk – og det var utvivlsomt også formålet – at indskænkninger i ytringsfriheden i den offentlige og private sektor var knyttet specielt til det kapitalistiske samfundssystem og også var noget, der var særlig forbundet med et blandingssamfund som det danske samfund. Jeg tror ærlig talt, at mange både offentligt og privat ansatte i de lande, som vi fra tidligere debatter ved at hr. Freddy Madsen føler sig ganske særligt knyttet til, ville være overordentlig henrykte for den ytringsfrihed, der gives såvel offentligt som privat ansatte her i landet, og jeg tror, de ville være ganske overordentlig taknemlige, hvis de kun blev udsat for det, som hr. Freddy Madsen kaldte maskerede sanktioner.

Hr. Niels Helveg Petersen kom i sit indlæg ind på noget, som jeg understregede allerede i mit første indlæg, og som jeg lægger stor vægt på, ligesom hr. Niels Helveg Petersen gør det, nemlig medarbejdernes medvirken ved udøvelsen af administrative beføjelser vedrørende personaleforvaltning og den sikkerhed imod magtmisbrug, som ligger heri, og som selvfølgelig kan forstærkes ved en udbygning af medarbejdernes medvirken. Jeg kan sige til hr. Niels Helveg Petersen, at for så vidt angår spørgsmålet om nedsættelsen af et bedømmelsesnævn, så forstår jeg, at en indstilling herom umiddelbart er på trapper-

[Finansministeren]

ne, og at sagen altså står foran en behandling i regeringen. Jeg kan gøre opmærksom på, at denne sag om bedømmelsesnævnet jo også hænger sammen med rotationsordningen, der beror på afsluttende forhandlinger med Danmarks Jurist- og Økonomforbund; jeg mener, jeg har grund til at tro, at det ikke vil vare længe, inden disse forhandlinger kan afsluttes. Disse ordninger skulle altså snart kunne komme på plads. Jeg deler som sagt helt hr. Niels Helveg Petersens bedømmelse af, hvilken rolle de kan spille i forbindelse med den sag, som vi diskuterer her i dag.

Til hr. Arentoft skal jeg sige, at de to første spørgsmål, som han stillede mig, har jeg gentagne gange svaret helt konkret på her i folketinget. Til hr. Arentofts spørgsmål, om jeg vil tage skridt til at flytte den pågældende medarbejder i administrationsdepartementet tilbage i hans hidtidige stilling, skal jeg sige, at forvaltningen udøves ikke fra denne talerstol.

Bernhard Baunsgaard (RV):

Jeg har nogle bemærkninger, først til ministerens indlæg. Ministeren læste noget op om departementscheferne og sagde med anvendelse af et citat fra Poul Andersen, at det næppe ville være heldigt for opretholdelsen og den videre udvikling af de demokratiske styreformer, om en departementschef, dagen efter at hans minister har fremsat lovforslag i rigsdagen, tillod sig offentligt at underkaste lovforslaget en sønderlemmende kritik. Nej, det svarer jo meget tydeligt – skønt det er skrevet i 1935 og trykt i bogen »Grundtvig som rigsdagsmand« i 1940 – til den episode, vi havde under forhandlingerne omkring den nye folkeskolelov i 1950'erne. Det virkede dengang forkert. Ministeren må ikke glemme, at jeg fastslog, at der var tale om en særlig loyalitetsforpligtelse, men den måtte dreje sig om f. eks. departementschefer. Jeg kan derfor ikke se, at jeg på dette punkt ikke i mit første indlæg har taget hensyn til dette.

Men jeg kan understrege en anden ting, og det er svar til ministeren, når ministeren spørger mig, hvor han burde være gået videre. Han burde være gået videre, for Bent Nyløkke Jørgensen er jo i den artikel, han skrev den 15. december sidste år i Juristen & Økonomen, netop inde på det samme problem,

og det er jo spørgsmålet om: hvem omfatter loyalitetsforpligtelsen?

Dér er det ganske klart, at der er en forskel mellem ministerens opfattelse og den opfattelse, som Poul Andersen gør sig til talsmand for, og som formentlig Bent Nyløkke Jørgensen, så vidt jeg kan skønne, følger, nemlig at det må være en snæver kreds. Jeg foreslog, at denne snævre kreds skulle omfatte departementschefer, afdelingsledere og kontorchefer. Jeg kan naturligvis understrege her, at har ministeren brug for en specielt sagkyndig i en speciel sag, så kan man aftale fra sag til sag. Et andet punkt, hvor ministeren ikke drog de nødvendige konsekvenser endnu, var netop i spørgsmålet om loyalitetsfølelsen.

I svaret til mig, som ministeren selv har henvist til, gør ministeren opmærksom på, at man kan pålægges en særlig tavshedspligt af sine overordnede. Ministeren fastslår her, at der ikke er konstateret noget behov for et almindeligt regelsæt. Bent Nyløkke Jørgensen nævner i sin artikel departementschefen, der mener, at han har ret til på ministerens vegne at udstrække loyalitetspligten til hele departementet, og hvis man ikke forstår det, så fortsætter han: »så får I ingenting at vide for fremtiden.«

Her vil jeg gerne igen citere Poul Andersen, der om tjenstemænds almindelige ytringsfrihed siger, at de begrænsninger, der kan blive tale om, må have karakter af egentlige retsregler.

»De kan ved lov eller i henhold til lov drages snævert eller vidt, men de kan ikke som befalinger, der vedrører selve tjensteforretningerne, fastsættes af en minister eller et andet overordnet forvaltningsorgan i kraft af selve overordningsforholdet.«

Det synes jeg også er en ting, vi bør have afklaret. Nu får vi det formentlig i forbindelse med Bent Christensens responsum. Jeg vil hellere have, at ministeren i dag undlader at svare, end at ministeren kommer til at binde sig for hårdt. Jeg er sikker på, at Bent Christensen vil nå til samme konklusion som Poul Andersen, og jeg venter gerne på svaret fremfor at få et svar, der binder os alt for hårdt i dette spørgsmål, når vi formentlig senere kan blive enige.

Der har fra anden side været nævnt offentlighed i forvaltningen. Jeg vil gøre opmærksom på, at selv om Poul Andersen

[Bernhard Baunsgaard]

skrev for mere end en menneskealder siden, så har han været overordentlig nytænkende og forfriskende at læse også i dag. Nu har det været nævnt, at vi har haft den diskussion i Danske Kommuner, hvor bl. a. vor justitsminister har deltaget. Jeg tør nok sige, at der var ingen, der ville have gættet på, når man læser Poul Andersen og ser, hvad justitsministeren sagde til Danske Kommuner, at det var samme parti, de tilhørte. Man har på fornemmelsen, at der må være mere end én verdenskrig imellem det, hvis det skal være folk fra samme parti.

Poul Andersen siger om offentlighed i forvaltningen:

»Spørgsmålet er, om den tjenestemand, som har haft en sag til behandling, har samme adgang som enhver anden til i trykken at offentliggøre sagens dokumenter.«

Det er jo overordentlig vidtgående. Da ministeren ikke har kommenteret det, vil jeg da gerne gentage spørgsmålet: er det ikke ganske klart, at inden for sit eget sagsområde må en offentligt ansat naturligvis, lige så vel som enhver borger i dette land, have ret til at kommentere sager, der er undergivet loven om offentlighed i forvaltningen? Det er en meget væsentlig betryggelse for de offentligt ansatte, at de ved, at i disse sager har de samme rettigheder som enhver borger og kan udtale sig frit om dem.

Jeg har forhåbentlig nu peget på nogle punkter, hvor jeg håber vi når videre, og et enkelt punkt, hvor jeg nok synes, at ministeren i dag bestemt kunne være gået videre, nemlig ved at definere omfanget af den gruppe af offentligt ansatte, loyalitetspligten omfatter.

Jeg har ganske enkelte bemærkninger til ordførerne. Hr. Melchior mente, at alt var såre godt – her behøves ingen ændring – og vendte sig specielt imod, at jeg talte om ytringspligt; efter hr. Melchiors opfattelse kunne pligten til at være åben og informere folket medføre en ufrihed. Hvordan det kan lade sig gøre, forstår jeg ikke. Jeg tror nok, man skal være i besiddelse af en ganske speciel evne til at tænke, hvis man kan nå til den opfattelse.

Hr. Honoré sagde mangt og meget, og hvis man skal tage alt, hvad hr. Honoré sagde, for lige gyldigt, så tror jeg, man må summere hr. Honorés oplæg op således: kristeligt folkeparti er absolut tilhænger af offentligt ansat-

tes ytringsfrihed – bare de ikke gør anvendelse af den.

Hr. Wilhjelms sagde, at når den borgerlige stat er i krise, krakelerer den demokratiske facade. Vel. Hvor i verden kan der peges på et samfund, en stat, hvor vi har en bedre chance for et virkelig åbent samfund end det, hr. Wilhjelms i dag omtaler så nedvurderende som den borgerlige stat? Borgerlig her bare brugt i modsætning til socialistisk eller marxistisk. Intetsteds i verden er chancerne bedre.

Skulle jeg prøve at samle denne eftermiddags debat, så tror jeg, vi kan sige, at vi er enige om, at de offentligt ansatte har ytringsfrihed, men de skal alligevel passe på. De skal passe på tavshedspligten. Det er rimeligt; det er i forhold til andre borgere, det er muligt at definere den. De skal være sømmelige i deres udtalelser, det er også i orden. De skal være saglige, det er også i orden. Og så gælder alt det her sager, som de ikke har med at gøre. Må jeg igen minde om Poul Andersen. Der, hvor vi – borgerne – har brug for deres ytringer, det er netop på det område, hvor de selv er ansat; det er dér, det gælder om at sikre dem. Og dér må indskrænkningen være begrundet i loyalitetspligten, men indskrænket til de få, der er absolut nødvendige, sådan at de offentligt ansatte kan være deres egentlige arbejdsgivere til bedst mulig gavn, og de egentlige arbejdsgivere er folket.

Camre (S):

I debatten her i dag har det ligesom skinnet igennem, at man måske fra visse ordføreres side troede, man kunne forrykke helt elementære menneskelige samarbejdsformer under overskriften »offentligt ansattes ytringsfrihed«.

Jeg finder, det må være indlysende, at en forudsætning for ethvert samarbejde mennesker imellem må være en indbyrdes loyalitet. Det, vi drøfter under begrebet loyalitetspligten, er netop de samarbejdsvilkår, som gælder mellem de offentligt ansatte indbyrdes og mellem de offentligt ansatte og politikerne. Jeg tror ikke, vi ved nogen form for regler eller love kan sikre, at den, der ikke er loyal i et samarbejde, det være sig i den private eller den offentlige sektor, og som offentligt

[Camre]

modarbejder samarbejdsbeslutninger, skulle kunne avancere og have indflydelse.

Jeg finder også grund til at fremhæve, at den indflydelse, der udøves gennem den politisk ledede administration i Danmark, er overordentlig gennemsigtig. Det er meget sjældent, at væsentlige oplysninger ikke kommer frem i den politiske debat. Alle politiske synspunkter er repræsenteret i denne sal, og det er en undervurdering af oppositionen – mærkeligt nok foretaget af dens egne ordførere til dels – at den skulle være ude af stand til at finde væsentlige oplysninger, som alene embedsmændene skulle kunne give befolkningen.

Jeg følte det i nogle af ordførernes indlæg, som om man nærmest mente, at demokratiet ikke kunne fungere uden en dobbelt opposition mod regeringen, dels den politiske og dels embedsmændenes. Mener man virkelig det – det fremgik også her og dér af hr. Bernhard Baunsgaards indlæg – ja, så skulle man dog hellere gå den vej, som foreslås bl. a. i »Oprør fra midten«, at man foreslog gennemførelse af en ændring af grundloven, så der ved siden af folketinget blev oprettet et særligt fagting. Jeg vil gerne sige, at det er en tanke, som vi ikke går ind for.

Dernæst vil jeg gerne til enkelte af ordførerne gøre nogle bemærkninger. For det første til hr. Thorndahl. Jeg må sige, at det undrer mig, fremskridtspartiets ordfører vil bruge en så stor del af sit indlæg til et ensidigt advokatur for en overenskomstansat økonom i administrationsdepartementet. Jeg synes, det er udtryk for en urimelig mistænkeliggørelse af den offentlige administration og af konkrete chefer i denne administration, at man fremdrager en sag, der så evident er et eksempel på en enkelt ansats overskridelse af alle regler, at end ikke den pågældendes faglige organisation, Jurist- og Økonomforbundet, vil varetage den. Jeg forstod, at hr. Thorndahl havde sat sig grundigt ind i den pågældende sag, og kan dertil kun konstatere, at det sete jo afhænger af øjnene, og der er væsentlige elementer i et demokratis funktion, som fremskridtspartiet er blinde over for.

Jeg kunne tage fru Ebba Stranges og hr. Freddy Madsens og hr. Wilhjems indlæg om samme sag med under denne etiket. Men i modsætning til hr. Thorndahl og hr. Wilhjelm så hævdede dog fru Ebba Strange og

hr. Freddy Madsen ikke, at de havde sat sig særlig godt ind i denne sag. Når fru Ebba Strange fremdrager Inga Denver-sagen, skal jeg om den ikke sige andet her i dag, end at den vedrører i hvert fald ikke offentligt ansattes ytringsfrihed.

Jeg skal gøre bemærkningerne korte her i anden runde og slutte af med at sige, at vi fra socialdemokratiets side med tilfredshed har noteret os de løfter, finansministeren har givet om en nærmere undersøgelse eller en nærmere udredning vedrørende hele dette område, og jeg skal på vegne af socialdemokratiet, venstre og det konservative folkeparti fremsætte følgende:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Idet folketinget tager finansministerens redegørelse, herunder oplysningen vedrørende indhentning af resposum til beskrivelse af den gældende retstilstand vedrørende offentligt ansattes ytringsfrihed, til efterretning, går folketinget over til næste punkt på dagsordenen.«

Formanden:

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

Thorndahl (FP):

Det er vist ikke fornødent at komme med nogle bemærkninger til hr. Melchior's indlæg, selv om jeg da meget gerne vil vedstå, at jeg har lyttet til hr. Melchior's spændende og usædvanlige forvaltningsretlige redegørelse.

Hr. Camre har hæftet sig ved, at jeg brugte en del af mit indlæg til at behandle en konkret sag. Det kan man selvfølgelig have sin egen opfattelse af. Der er flere andre ordførere, der også har kommenteret den, og den er også den konkrete anledning til, at vi har selve forespørgselsdebatten her i dag. Det er der vist ikke mange der kan være i tvivl om.

Men det er nu altid sådan, at når man skal få tingene ned på jorden, så gør man det bedst ved at se på, hvordan tingene virker i praksis, og her har vi altså et faktisk eksempel på, hvordan tingene virker. Den pågældende sag er efter min opfattelse, efter vores opfattelse, et udtryk for, at ytringsfrihe-

[Thorndahl]

den i allerhøjeste grad har sine grænser, og at man efter vores opfattelse helt klart krænger ytringsfriheden med de forebyggende foranstaltninger, som dette eksempel helt klart har demonstreret at man har anvendt.

Finansministeren kom med noget, jeg godt vil kalde lidt vilde gengivelser af en række af mine mere principielle udtalelser. Hvis ministeren havde hørt efter, hvad jeg sagde, ville han have været klar over, at det, jeg principielt udtrykte bekymring over for, var, at den offentlige sagsbehandler i en række tilfælde på grund af den administrative ledelse – det var ikke så bredt, som ministeren var inde på, det var alene i forhold til den administrative ledelse, og bekymringen gjaldt den meget store stab af offentlige sagsbehandlere – på grund af de forebyggende foranstaltninger, som den administrative ledelse gennemfører, enten direkte eller indirekte afskæres fra at tilføre den offentlige debat en række efter vor opfattelse nødvendige oplysninger.

Med hensyn til finansministerens bemærkninger vedrørende den konkrete sag vil jeg blot henholde mig til den bedømmelse, som Information den 22. november 1978 fremkom med i sin leder, specielt overskriften, og sige, at denne efter min opfattelse hårde beskyldning har stået uimodsagt, så vidt jeg er orienteret, i 2½ måned. Ministeren kommenterede heller ikke denne gengivelse. Der er heller ikke sket det, at Information har berigtiget udtrykkene, der er heller ikke sket det, at ministeren og departementschefen har foretaget skridt mod Information, og der er i det materiale, jeg er i besiddelse af – jeg kan ikke vide, hvor fuldkomment det er, men det er omfattende – ikke noget, der efter mit skøn kan bruges som argument mod Informations vurdering. Jeg kan selvfølgelig ikke sige, hvor meget materiale der måtte være i sagen, som jeg ikke er i besiddelse af. Men jeg kan i hvert fald sige, at såfremt ministeren og departementschefen ikke foranlediger Information til at undskylde og beklage denne vurdering, så må vi gå ud fra, at man også derfra anerkender den foretagne vurdering.

Melchior (CD):

Hr. Bernhard Baunsgaard må jo vide det, han har været og er muligvis stadig offentligt ansat. Han har i dag i sit første indlæg og

som afslutning på sit andet indlæg meddelt bombastisk, hvem der har været hans arbejdsgivere, og hvem der er de offentligt ansattes arbejdsgivere. Det er folket. Hvilken mageløs floskel! Jeg er på hr. Bernhard Baunsgaards og hans families vegne glad for, at han ikke har haft denne udefinerlige størrelse som arbejdsgiver i sine ansættelsesforhold, og jeg tror nok, folket gerne vil have sig frabedt i nogen konkret forstand at skulle optræde som arbejdsgiver og tage det ansvar og udføre alle de dispositioner, der hører til. Det er sådan noget, man højst siger grundlovsdag kl. 12, efter at man har spist frokost. Jeg kan slet ikke forstå, at hr. Bernhard Baunsgaard kan svinge sig op til de dybder, og vil gerne sige, at det naturligvis må være sådan, at de offentligt ansattes arbejdsgivere er de personer og de instanser, som folket har valgt. Alt andet er altså – luftigt.

Må jeg sige til fru Ebba Strange, at selvfølgelig må vi da have lov herfra at bruge eksempler. Hr. Freddy Madsen syntes, at den i dag meget omtalte enkeltsg sag var et godt eksempel. Jeg mener ærlig talt, at den er værdiløs, for skal man virkelig drøfte den sag, så skal man kunne drøfte den i alle dens aspekter, og det kan man ikke af hensyn til personen. Jeg er overbevist om, at det er værdiløst for vedkommende i bedste fald, sandsynligvis – og det tror jeg debatten har vist – skadeligt for vedkommende. Jeg mener, det er en umulig måde at debattere på, og jeg afstår derfra for mit eget vedkommende.

Hr. Niels Helveg Petersen rettede bebrejdelser mod mig og sagde, at jeg havde læst forkert på forespørgslen, jeg kendte ikke ordlyden, for jeg talte om konger og folkevalgte og sådan nogle og om privates ytringsfrihed. Hvis hr. Niels Helveg Petersen, når hans indlæg er blevet trykt, vil måle det op, så vil han finde, at i hvert fald i 80 pct. af sit indlæg talte han overhovedet ikke om ytringsfrihed, men om udnævnelser i centraladministrationen og bedømmelsesnævn og offentligt ansattes medbestemmelsesret og den slags ting. Jeg har netop for at belyse begrebet ytringsfrihed ganske naturligt nævnt eksempler på andre borgere, der lige lidt og lige meget er omfattet af den paragraf, vi i dag diskuterer.

Da jeg har skrevet under på, at jeg vil holde grundloven – det er det, jeg har under-

[Melchior]

skrevet; jeg har ikke skrevet under på grundloven, men på, at jeg vil holde den, og det kan jeg bekræfte når som helst – har jeg ikke udtalt noget om, som en anden ordfører gjorde, at CD går ind for de offentligt ansattes ytringsfrihed, for det er en selvfølge. Men jeg har beskæftiget mig med, hvordan noget sådant skal forstås.

Hr. Wilhjelms siger, at ytringsfrihed ikke er nogen entydig og klar størrelse. Nej, vel er det ikke det, det er frihed jo heller ikke, hvordan kan ytringsfrihed så være det? Det er sandhed, demokrati og retfærdighed heller ikke. Heller ikke saglighed, må jeg have lov til at sige til hr. Bernhard Baunsgaard. Han sagde, at når offentligt ansatte udtaler sig, så er vi enige om, at det skal være tilbørlig tale, og vi er også enige om, at det skal være sagligt. Ja vel, men hvem skal bestemme graden af saglighed? Heller ikke saglighed er – ligesom frihed eller ytringsfrihed – en entydig størrelse, som man kan slå op i et leksikon og se afgrænsningerne på. Det er bl. a. derfor, vi har denne debat.

Hr. Wilhjelms kendte åbenbart ikke forskel på loyalitet og illoyalitet, da han bragte en hel mængde eksempler på folk, der er offentligt ansatte, og som udtalte sig om alle mulige ting. At de kunne gøre det, beviser netop deres ytringsfrihed. Men det, vi diskuterer i dag, er, at et eller andet sted er der en grænse, og det er, når loyalitetens grænse er overtrådt.

Jeg vil gerne yderligere som eksempel på begrænsninger i ytringsfrihedsparagraffen nævne, at ikke bare kan love begrænse den – vi har også efter 1953-grundloven vedtaget en lov her i folketinget, eller folketinget har, jeg var der ikke, om racediskrimination, som virker indskrænkende på ytringsfriheden – men også overenskomster og kontrakter og aftaler af anden art, ikke mindst i ansættelseskontrakter, kan indskrænke ytringsfriheden, uden at grundlovsparagraffen dermed er krænket.

Sluttelig skal jeg gøre opmærksom på en artikel, som jeg synes alle, der interesserer sig for dette emne, skal tage med i betragtning. Det var en artikel, som amtsborgmester Tiedemann skrev i Berlingske Tidende den 1. januar i år, og i hvilken han gør opmærksom på, at loyalitetsforpligtelsen jo er gensidig mellem den offentligt ansatte og dennes chef, altså ministeren. Hvor tit må ikke en minister

dække over, ja, tage klø for handlinger og dispositioner udført af en ham undergivet offentligt ansat person. Det gør han uden at kny. Hvis den offentligt ansatte samtidig kunne blæse på al loyalitet – og jeg taler her udtrykkelig ikke om tavshedspligt, men om loyalitetspligten, hvis den ansatte skulle være fritaget for den, men ministeren skulle rette sig efter den – så ville det hele blive et kaos og et anarki. Derfor forstår jeg simpelt hen slet ikke visse af ordførerne her i dag, men det er jo nok en fejl hos mig.

(Kort bemærkning).

Bernhard Baunsgaard (RV):

Hvad hr. Melchior kan føle sig foranlediget til at sige grundlovsdag efter kl. 12, formentlig ved frokosten, skal jeg virkelig ikke blande mig i. Men at jeg i min ansættelse ikke kunne forestille mig andet, end at jeg virkede til gavn for det danske folk og var sat til at udfylde en stilling, som det danske folk ønskede, det var da ganske klart. Jeg følte ikke, at jeg skulle opfylde de ønsker, som en tilfældig socialdemokratisk rådmand havde. Bestemt ikke.

At hr. Melchior nu heller ikke kan finde ud af, hvad der er sagligt og usagligt, må virkelig også stå for hans egen regning. Nu skal hr. Melchior efterhånden passe på, at han ikke kommer til at fortælle os, hvor meget det er han ikke kan finde ud af, for så duer han ikke til at være herinde. Alle andre kan finde ud af, hvad saglighed er i denne forbindelse. Ellers læs Poul Andersens artikel.

(Kort bemærkning).

Melchior (CD):

Hvad jeg ikke kan forstå, kan der skrives bøger om, dog tror jeg ikke, hr. Bernhard Baunsgaard er i stand til at skrive dem.

Jeg vil gerne have lov til at sige, at det er vel ikke noget nyt, at begrebet saglighed ikke er en entydig størrelse. Selvfølgelig skulle hr. Bernhard Baunsgaard som tjenestemand ikke være til gode for en »tilfældig« – det er citat fra hr. Bernhard Baunsgaard – en »tilfældig« socialdemokratisk rådmand. Men han skulle være til tjeneste for den rådmand, som er ikke spor tilfældig, fordi han er valgt af folket; dér ligger arbejdsgiverkompetencen.

[Melchior]

Må jeg, fordi jeg forsøgte det lige før, med formandens tilladelse lige komme med en bemærkning om det stillede dagsordensforslag. Det er jo en interessant fremgangsmåde, at vi nu får afværgedagsordenen før den egentlige, angribende dagsorden. Jeg er fuld af forundring over, at mit parti ikke er blevet opfordret til at være med til at fremsætte denne dagsorden, da de, der har stillet den, ganske nøjagtigt ved, at den dækker også mit partis standpunkt. Jeg behøver ikke frekventere min gruppe for at meddele tinget, at vi naturligvis kan stemme for denne dagsorden. Så kan vi jo tage det øvrige lille opgør inde bag gardinerne.

Ebba Strange (SF):

Jeg kan takke for de svar, finansministeren gav på nogle af de stillede kommentarer og spørgsmål, og jeg er specielt glad for, at finansministeren endnu en gang har præciseret, at hr. Bonnerup Nielsens udtalelser på det omtalte samarbejdsudvalgsmøde ikke skal opfattes som en instruks for de ansatte i administrationsdepartementet.

På denne baggrund må jeg imidlertid ligesom hr. Bernhard Baunsgaard efterlyse finansministerens uddybning af bemærkningerne om loyalitetsproblemet. Jeg er faktisk lidt enig med hr. Melchior i, at der er vældig mange ord i denne debat, som vi måske lægger nogle forskellige vurderinger og meninger ind i, og jeg var egentlig godt tilfreds, da hr. Bernhard Baunsgaard sagde til finansministeren, at det måske var en god idé ikke at svare på det spørgsmål i dag, men vente og se, til vi får det responsum. Lad os så tage debatten op igen om, hvad vi mener med disse begreber.

Mens jeg sidder og egentlig er godt tilfreds med det, kommer hr. Camre altså med et dagsordensforslag. Jeg skal nu råde min gruppe med hensyn til, om de skal stemme for eller imod eller sige: stemmer ikke. Sådan som jeg har opfattet finansministerens redegørelse i dag, sådan som jeg har den på tryk, og sådan som jeg har hørt den, er der stadig væk så mange uafklarede spørgsmål for mig på side 6, at jeg vil have meget svært ved at råde min gruppe til at stemme for den. Det er hele spørgsmålet om forholdet mellem dem, der har magten, og dem, der skal regeres over.

Jeg skal prøve at citere noget af det, finansministeren siger i sin redegørelse. Finansministeren siger, at det er nødvendigt, at den offentlige administration kan fungere effektivt, hvilket i visse situationer kan tænkes at blive forhindret af det forhold, at offentligt ansatte fremsætter offentlig kritik af deres foresatte eller modarbejder disses afgørelser. Jeg vil aldrig nogen sinde sætte et systems effektive funktioner over menneskers sikkerhed og menneskers krav på oplysning, information og rettigheder. Det er vel ikke et spørgsmål om system for systemets skyld. Ethvert system – og især et system, der kalder sig demokratisk – har brug for systemkritik, og det er for mig noget af det allervigtigste at få sikret denne systemkritik, retten til at komme til orde. Derfor bliver jeg lidt bekymret for en sådan sætning, og derfor ville jeg gerne have ventet med at skulle stemme, for jeg tror ikke, jeg kan stemme for denne redegørelse, sådan som den ligger. Det er det ene eksempel på, at jeg ikke kan gå ind for redegørelsen.

Det andet er det, finansministeren siger lidt senere, hvor han siger, at der for ansatte »i visse stillinger« er en tradition for en loyalitetsbegrundet forpligtelse til at udvise tilbageholdenhed med hensyn til at offentliggøre personlige synspunkter om verserende sager. Vi har i meget ringe grad fået den personkreds afgrænset. Hr. Bernhard Baunsgaard har forsøgt at afgrænse personkredsen til kun at være departementschefer og kommunaldirektører. Men vi har ikke i debatten i øvrigt fået afgrænset den personkreds. Og sådan som ordene står her for mig – og hvis dagsordensforslaget bliver vedtaget af dette folketing i dag – så frygter jeg, at mange offentligt ansatte på meget lavere niveauer i hierarkiet end departementschefer og kommunaldirektører vil udvise denne tilbageholdenhed med hensyn til at offentliggøre personlige synspunkter, og det er vi ikke interesseret i fra socialistisk folkepartis side.

Det kan godt være, at hr. Camre sådan lidt overlegent mener, at vi desværre ikke ved nok om, hvad der foregår i administrationen, og det er derfor, vi kan udtale os, som vi gør i dag om det, han kalder den dobbelte opposition. Men jeg vil godt gøre hr. Camre, der jo, så vidt jeg ved, altid har tilhørt socialdemokratiet, opmærksom på, at når man er medlem af et parti, der ikke deltager i rege-

[Ebba Strange]

ringsarbejdet og ikke på noget tidspunkt har gjort det, så er de informationer, man får, færre end dem, man får, når man deltager i regeringssamarbejdet. Derfor vil politikere, der er i opposition, altid have sværere ved at skaffe sig de informationer, som man har brug for, når man skal træffe sine politiske beslutninger. Og derfor er vi måske mere end landets socialdemokrater afhængige af, at offentligt ansatte udtrykker synspunkter, tør give udtryk for synspunkter, også i den offentlige debat.

Jeg kan nævne mange personlige eksempler, det sagde jeg allerede i mit første indlæg, og jeg skal ikke trætte tinget med dem nu. Men på denne baggrund vil jeg anbefale min gruppe at undlade at stemme. Hvad den vil gøre, ved jeg ikke, for jeg har ikke talt med den.

Niels Helveg Petersen (RV):

Hr. Melchior holdt jo en ordentlig gardinprædiken. Hr. Melchior gjorde den enestående opdagelse, at begreber som saglighed og ytringsfrihed ikke er knivskarpe begreber, der er klare i alle kanterne, men er begreber, som må files til og vendes og drejes i de mange sammenhænge, hvori begreberne og problemerne dukker op. Ja, det er der faktisk skrevet meget tykke bøger om. Ikke for at påvise, som hr. Melchior tror, at disse begreber er aldeles uhåndterlige, men netop for at påvise, at der skal gøres visse intellektuelle anstrengelser for nærmere at definere begrebernes rækkevidde i de forskellige sammenhænge. Det forekommer mig, at hr. Melchior's indsats her i dag bestod i ligesom at slå fast, at det egentlig var totalt ligegyldigt, om man beskæftigede sig med begreberne, for de var så uhåndterlige, at man ikke behøvede at gøre sig nogen intellektuelle anstrengelser for nærmere at fastslå deres rækkevidde. Det sidste er i hvert fald ikke min opfattelse.

Jeg vil gerne takke finansministeren for det tilsagn, der lå i finansministerens svar til mig om, at der nu var på trapperne et udspil vedrørende bedømmelsesnævn, og jeg forstod måske også andre foranstaltninger, der skulle påvirke bevægeligheden i centraladministrationen i positiv retning. Jeg vil gerne sige tak for det tilsagn, som jeg synes er overordentlig værdifuldt, og som jeg tror kan blive en landvinding, også i dette spørgsmål om ytringsfrihedens nærmere indhold.

Dér vil jeg gerne sige til hr. Melchior, at når der er grund til at beskæftige sig med bedømmelsesnævn og grund til at beskæftige sig med de ansattes medbestemmelse, så er det, fordi disse ting har med ytringsfriheden at gøre. Bedømmelsesnævn er en garanti for ytringsfriheden. Medbestemmelse kan være en garanti for ytringsfriheden. Derfor er det bestemt ikke uden indhold at forsøge at bygge garantier for rettighedernes udøvelse ind i vores system i så vid udstrækning som muligt.

Om den foreslåede dagsorden kan jeg sige, at det radikale venstre kan stemme for dagsordenen. Vi mener, at der i finansministerens redegørelse er givet et værdifuldt grundlag. Vi mener også, at tilstanden efter denne debat er klarere, end den var før denne debat. Vi mener, det er et positivt initiativ, regeringen har taget med at bede professor Bent Christensen om at gå i gang med at udarbejde et responsum. Vi kunne have ønsket os, som påvist af hr. Bernhard Baunsgaard, at der i redegørelsen havde været en stærkere vægt på spørgsmålet om information til befolkningen og hele den sammenhæng, det har med ytringsfriheden, men med denne ene reservation vil jeg sige, at det radikale venstre kan stemme for dagsordenen.

Freddy Madsen (DKP):

Jeg må sige, at det undrer mig ikke, at finansministeren over for det, jeg fremførte om det kapitalistiske Danmark, som det ligger fjernt for finansministeren at beskrive på den måde, ikke har nogen argumenter i selve sagen, men blot henviser til forholdene i andre lande. Det kunne blive en interessant diskussion med finansministeren om den sag, og den tager jeg gerne ved en anden anledning, men det, dette drejer sig om, er, hvordan forholdene er i Danmark. Det er dem, jeg har udtalt mig om, og det har finansministeren ikke kunnet bestride.

Eftersom jeg skarpt har kritiseret finansministerens redegørelse, ikke er enig i dens indhold og finder, at den letfærdigt går hen over en række alvorlige problemer, kan vi naturligvis ikke være med til at tage finansministerens redegørelse til efterretning, hvorfor vi vil stemme imod den foreslåede dagsorden.

Honoré (KrF):

I mit første indlæg gav jeg udtryk for den opfattelse, at konsekvensen af det radikale forslag er en politisering af embedsmandstanden. Jeg står ikke ene med den opfattelse; så vidt jeg kan se, rummer hr. Camres argumentation også den konsekvens. Hr. Camre gjorde i sit andet indlæg endvidere opmærksom på noget, der ligger i forlængelse af mine synspunkter, nemlig at det radikale forslag vil indebære, at man får en dobbelt opposition til den politiske ledelse, dels oppositionspolitikere, dels en opposition inden for embedsmandskorpset. Hr. Bernhard Baunsgaard kom ikke ind på min argumentation, men affærdigede mit indlæg ganske kort. Men derfor er det alligevel relevant, hr. Bernhard Baunsgaard.

Hvad angår dagsordensforslaget må jeg sige, at det undrede også mig en lille smule, at man ikke har spurgt andre oppositionspartier end ét oppositionsparti, om de var interesseret i at være med i denne dagsorden. Vi har ikke haft anledning til at drøfte det i gruppen, men jeg kan ikke tænke mig andet, end at vi vil støtte det dagsordensforslag, der er stillet.

Wilhelm (VS):

Professor Poul Andersen har været citeret nogle gange her i dag, og jeg vil da også gerne give et bidrag. Han skrev også i 1935, formodentlig med et sideblik sydover:

»Det er klogest at regne med, at folkestyrets idealer også hos os kan komme ud for rysterler – selv om de ydre former bevares. Sker det, nærer jeg ingen tvivl om, at tjenestemændenes ytringsfrihed bliver noget af det første, som går i løbet.«

Det var jo ganske profetisk og svarer i og for sig meget til den beskrivelse, jeg gav af baggrunden for, at dette problem er blevet aktuelt.

Finansministeren havde jo den trumf, at kl. 10 var der sket noget her. DJØF havde meddelt, at man trådte ud af sagen. Man kan jo lave statistik på det også og regne på sandsynligheden for, at den meddelelse skulle komme lige tre timer før denne debat. Det vil vise sig, at sandsynligheden er meget, meget lille, eftersom det problem har stået på i måneder. Men det er klart, at tidspunktet er yderst bekvemt. Hr. Camre sagde ligefrem

triumferende: den pågældendes egen faglige organisation er trådt ud. Men er det ikke sådan, hr. Camre, at den pågældende organisation også er hans chefers faglige organisation, og at den pågældende organisation lige fra starten har været aldeles betænkelig ved – hvad sådanne organisationer altid er – at gå ind i en sag på den ene side, når det er dens medlemmer, der sidder på begge sider af bordet?

Finansministeren sagde i sit svar til ordførerne et par gange, at han skulle vende tilbage til noget, jeg havde sagt. Det kom han nu aldrig, og nu bliver jeg nødt til at gardere mig, for det kunne være den sædvanlige taktik med, at det kommer han først til, når vi har opbrugt vores taletid. Jeg vil godt lige bemærke, at det er en mulighed, man kan være opmærksom på. Finansministeren kom faktisk kun tilbage til det sådan i flæng med en række andre ordførere – det er også i orden, det var et godt selskab efter min mening – men vi fik at vide, og det synes jeg simpelt hen er noget af det tarveligste, man har hørt herinde, at der var tale om en række ordførere, der lader sig bruge eller bruger denne sag, som ikke er det værd. Det synes jeg viser lidt om, hvor langt finansministeren er ude i tovene i denne sag, når det kommer ned på det plan. En række ordførere, som lader sig bruge i en sag, som ikke er det værd. Det var det eneste, vi faktisk hørte om de konkrete indvendinger. For eksempel fik vi ikke nogen udtalelse fra finansministeren – den vil jeg da godt efterlyse nu – om, hvad finansministerens reaktion er på den henvendelse, han har fået fra Dansk Retspolitisk Forenings Registergruppe, hvor de sidste ord i henvendelsen af 27. november lyder:

»Registergruppen skal derfor anmode finansministeren om enten at tage skridt til en disciplinærundersøgelse imod departementschefen eller at pålægge departementschefen at forsøge at rense sig for de mod ham rejste ærerørlige beskyldninger ved et injuriersøgsmål, jfr. tjenestemandslovens § 25.«

Hvad er finansministerens svar på den henvendelse?

Med hensyn til dagsordenen vil jeg gerne sige, at den kan vi ikke stemme for. Jeg undrer mig lidt over, at andre har kunnet det, når man ser, hvad finansministeren i den redegørelse skriver på side 2 i det, vi har fået tilstillet:

[Wilhelm]

»Det er regeringens opfattelse, at de særlige begrænsninger, der gælder i offentligt ansattes yringsfrihed, ikke går videre og ikke bør gå videre, end hvad der må anses for nødvendigt for, at den offentlige forvaltning kan fungere på en tilfredsstillende måde.«

Ja men hvad er det for noget at stemme for, at den offentlige forvaltning kan fungere på en tilfredsstillende måde? Tilfredsstillende for hvem? Der er ingen tvivl om efter den hidtidige praksis, hvem finansministeren mener det skal være tilfredsstillende for. Men så er det jo først, det får indhold, og så er det, det begynder at blive farligt. I sig selv er erklæringen jo aldeles intetsigende på det punkt.

Eller på side 6, hvor finansministeren siger:

»Samtidig er det nødvendigt, at den offentlige administration kan fungere effektivt, hvilket i visse situationer kan tænkes at blive forhindret af det forhold, at offentligt ansatte fremsætter offentlig kritik af deres foresatte.«

Ja men hvad er det for noget at stemme for? Det åbner jo for en begrænsning af yringsfriheden, som i hvert fald hr. Bernhard Baunsgaard i hele sin offentlige polemik i denne sag har vendt sig imod. Der er jo ikke kun de citerede fra-før-sidste-verdenskrigserklæringer, der er også Poul Andersen-sagen – han hed tilfældigvis også Poul Andersen, lufthavnsdirektøren – den sag, som sluttede med, at der ikke var noget juridisk belæg for at pålægge ham nogen som helst pligt til at undlade at ytre sig i den kontroversielle sag. Men her kommer finansministeren og siger: der kan være visse situationer, hvor det kan tænkes, at en effektiv administration forhindres af det forhold, at offentligt ansatte fremsætter offentlig kritik af deres foresatte. Ja men hvad er det for »visse situationer«, man her vil stemme for?

På den baggrund skal jeg sige, at VS i hvert fald ikke kan stemme for dagsordensforslaget. Vi synes, at finansministeren med den redegørelse, han har givet i dag, faktisk skaber unødigt tvivl om offentligt ansattes ret til at ytre sig – et område, som ikke var alt for fastlagt i forvejen, men som i hvert fald lå sikrere med de ting, vi har haft. Det at man ikke besluttede det, der faktisk stod i bemærkningerne fra 1917, det, at der var sagen omkring lufthavnsdirektøren, og det, at der var udtalelserne fra Poul Andersen, det

har finansministeren nu udvandet yderligere, og det vil vi i hvert fald ikke bidrage til.

Ib Christensen (DR):

Retsforbundets folketingsgruppe erkender, at finansministeren i sin redegørelse på enkelte punkter viser en vis åbenhed, for så vidt angår at et udvalg bliver nedsat og et responsum bliver indhentet, men grundlæggende finder vi, at finansministerens redegørelse var for autoritært præget og viser en for ringe forståelse og navnlig et for ringe engagement med hensyn til at løse det alvorlige problem. Vi kan derfor ikke stemme for den dagsorden, der er foreslået, men da der trods alt også er en vis imødekommenhed i finansministerens redegørelse, vil vi undlade at stemme.

(Kort bemærkning).

Melchior (CD):

Jeg kan ikke lade det sidde på mig, når hr. Niels Helveg Petersen påstår, jeg skulle have sagt, at begreber som yringsfrihed, demokrati, sandhed og retfærdighed skulle det være ligegyldigt at beskæftige sig med. Jeg har tværtimod givet udtryk for det modsatte. Men o.k., vi er alle sammen en gang imellem lidt uopmærksomme, så jeg skal oplyse hr. Niels Helveg Petersen om, at det, jeg gjorde, var, at jeg besvarede hr. Wilhelms beklagelse over, at yringsfrihed åbenbart ikke er et entydigt begreb, men et variabelt begreb. Hertil sagde jeg – ganske som hr. Niels Helveg Petersen bagefter repeterede – ja vel, det gælder mange af disse sakrosankte begreber, som er vigtige for os, så vigtige, at man går i døden for dem, om så skal være. De er så besværlige, at der er skrevet meget om dem. Men jeg har intet sagt om, at man ikke skulle beskæftige sig med dem. Det modsatte er tilfældet.

Bernhard Baunsgaard (RV):

I diskussionen her til sidst er det fremført fra hr. Honorés side, at nu ville jeg – han citerede hr. Camre – sørge for, at regeringen ikke alene har en opposition, men også en opposition blandt embedsmændene. Jeg vil igen henholde mig til, hvad Poul Andersen har sagt. Han sagde, at alle vist ville være enige om – han kendte ikke kristeligt folkeparti – at der manglede saglighed i den of-

[Bernhard Baunsgaard]

fentlige diskussion, om man vil moderne saglighed:

»I diskussionerne på rigsdagen og i dagspressen går partipolitiske interesser og partipolitisk indstilling tit forud for saglighed, og deltagerne vil ofte savne et mere indgående sagligt kendskab til de anliggender, der er diskussionens genstand. I begge henseender kan tjenestemændene yde en vigtig indsats. De har, når de udtaler sig om anliggender, som har berøring med deres tjenestegerning, en førstehånds sagkundskab, og de har i reglen fagmandens afsky for forfuskning af det saglige.«

De er altså værdifulde for samfundet. Det er derfor, vi skal have dem til at ytre sig. Må jeg ikke i anledning af det, hr. Wilhjelm siger om dagsordenen her i dag, gentage, hvad den radikale ordfører sagde for et øjeblik siden: der er gennem den tale, der er holdt her af finansministeren, sket et – jeg tror ikke, det er for stærkt et udtryk at anvende – afgørende retsgennembrud for yringsfriheden for offentligt ansatte. Sammenligner man finansministerens tale i dag med de svar, der blev givet for et halvt år siden, dels af finansministeren selv og dels af økonomiminister Anders Andersen, så vil man se, at der er afgørende forskel. De er ikke gået så langt, som det efter min mening er nødvendigt. De er ikke gået så langt, som Poul Andersen gik i 1935. Jeg håber, at vi næste gang får dem med på det sidste stykke også, så man starter med, at de offentligt ansatte er ansat af folket, og at de derfor har en informationspligt over for folket. Men der er sket noget afgørende ved debatten og ved indlægget fra ministeren i dag.

Arentoft (FP):

Finansministeren gav i sit andet indlæg tinget den oplysning, at han i dag kl. 10 vedrørende sagen Jussi Merklin havde fået et brev, der sagde, at Danmarks Jurist- og Økonomforbund er udtrådt af sagen. Jeg vil gerne spørge, om det er midlertidigt, eller om jurist- og økonomforbundet ikke ønsker at varetage et medlems interesser længere. Jeg vil faktisk gerne bede ministeren uddybe denne lakoniske melding lidt mere for tingets medlemmer.

I øvrigt må jeg takke ministeren for svarene på mine spørgsmål. Jeg kan da være enig

i, at forvaltningen ikke sker fra denne talerstol. Mit spørgsmål var heller ikke rettet til denne talerstol, men til den øverste chef, der har myndighed til at gøre en begået uret god igen. Om finansministeren vil det, fik jeg altså ikke noget svar på, end ikke om ministeren vil overveje det.

Jens Peter Jensen (V):

Temaet for denne debat er overordentlig interessant. Der er faldet mange gode og en del mindre lodige bemærkninger. Det er, ligesom man har koncentreret sig for meget om et enkelt, specielt tilfælde. Det synes jeg man skulle have afstået fra.

Jeg synes også, man skulle have afstået fra at stille afværgedagsorden – navnlig på et tidspunkt, hvor der ikke er noget at afværge. Jeg kunne i givet fald godt tiltræde en dagsorden, der tog den højtærede finansministers redegørelse til efterretning. Men jeg må føje til, at jeg kan ikke acceptere slutningen i den højtærede finansministers tale, der siger:

»Regeringen vil gerne bidrage til at fjerne en sådan eventuel usikkerhed og er derfor indstillet på at bede professor, dr. jur. Bent Christensen om at udarbejde et responsum om indholdet af den gældende retstilstand vedrørende offentligt ansattes yringsfrihed.«

Jeg vil meget gerne frabede mig at få et sådant responsum som vejledning for dette høje ting. Her er ikke tale alene om en retstilstand, vel mere om en holdningstilstand. Jeg beder om, at man forstår det betænkelige ved at vedtage en dagsorden, der begærer en juridisk professors responsum som vejledning for os om disse ting. Det kan dette høje ting selv finde ud af. Jeg beder om, at det høje ting værner om tingets egen selvstændighed. Tinget kan selvstændigt vurdere forholdet mellem den lovgivende og den udøvende magt. Jeg finder det overflødig, i værste fald skadeligt, med den slutning på finansministerens i øvrigt fortræffelige redegørelse.

Jeg skal bare sige, at jeg vil undlade at stemme for dagsordenen.

(Kort bemærkning).

Wilhjelm (VS):

Må jeg først sige til hr. Melchior eller rettere til dem, der hørte hr. Melchior, at jeg naturligvis aldrig har sagt det banale sludder,

[Wilhelm]

som hr. Melchior foregav at citere mig for, nemlig at jeg beklagede, at ytringsfriheden ikke var en veldefineret størrelse. Nej, det, jeg sagde, var, at reglerne for offentligt ansattes ytringsfrihed ikke er nogen veldefineret størrelse, og at offentligt ansattes ytringsfrihed selv efter reglerne er en politisk variabel, og det gav jeg en masse eksempler på. Det er noget ganske andet.

Jeg er ganske enig med hr. Bernhard Baunsgaard i, at der vil ske et afgørende retsgennembrud for ytringsfriheden i dag, ved at finansministerens redegørelse tages til efterretning, men det er et retsgennembrud af en ganske anden karakter end den, hr. Bernhard Baunsgaard foregiver, og det er ikke hjulpet af, at de pågældende ministre sagde noget endnu værre engang i efteråret, for det havde ingen retsgennembrudskraft. Det har det derimod, når et stort flertal, inklusive hr. Bernhard Baunsgaard, nu vedtager, at de offentligt ansattes ytringsfrihed i visse situationer, som der står, begrænses, fordi det skønnes nødvendigt af hensyn til administrationens effektivitet. Det findes der intet lovgrundlag for før; det har aldrig eksisteret. Hr. Bernhard Baunsgaard har indtil i dag været med til at bekæmpe, at noget sådant skulle ske, men nu vil han medvirke til at stemme – med et stort flertal sandsynligvis – for det. Det er et retsgennembrud imod ytringsfriheden, hvis man tager det meget formelt.

(Kort bemærkning)

Bernhard Baunsgaard (RV):

Selvfølgelig findes der områder, hvor det er nødvendigt, at vi har tavshedspligt, også ubetinget tavshedspligt. Der er noget, der hedder udenrigspolitik – den kan vi naturligvis ikke have offentligt drøftet i alle enkeltheder – og der er også noget, der hedder forsvarspolitik. Den slags er ganske klart undtaget fra det, vi har drøftet her i dag. Det er de principielle afgørelser for dansk indenrigspolitik og de officielle udtalelser om forsvar og udenrigspolitik, vi drøfter; intet andet.

Finansministeren (Heinesen):

Hr. Bernhard Baunsgaard sagde til mig, at jeg burde gå videre i én henseende, nemlig i henseende til at understrege, at det er en snæver kreds, der er omfattet af den loyalitetsbegrundede tilbageholdenhed. Jeg kan

sige uden tøven, at det er noget, jeg er ganske enig med hr. Bernhard Baunsgaard i. Det, jeg er mere skeptisk over for, er, om man kan afgrænse kredsen på den måde, som hr. Bernhard Baunsgaard gjorde det, for jeg tror, sagsbehandling og samarbejde i praksis foregår på en anden måde end den, der er forudsat i hr. Bernhard Baunsgaards afgrænsning – jeg tror, fru Grethe Fenger Møller var lidt inde på det i sit allerførste indlæg i dag – men det kan jo være, at det responsum, vi får, kan bringe os nærmere på dette punkt; det vil jeg gerne udtrykke håbet om.

Derefter stillede hr. Bernhard Baunsgaard et spørgsmål om forholdet til sager, der er undergivet offentlighed i forvaltningen. Jeg kan sige, at det er en almindeligt antaget hovedregel, at oplysninger, der er omfattet af offentlighed i medfør af offentlighedsloven, ikke administrativt kan belægges med tavshedspligt. Det vil være yderst vanskeligt at forestille sig en situation, hvor der vil kunne rejses sag på grund af brud på tavshedspligten mod en offentligt ansat, der har offentliggjort oplysninger, der er omfattet af offentlighedsloven.

Jeg bliver nødt til at sige til hr. Thorndahl, at han ikke kan tage en manglende reaktion på en fremstilling i et dagblad som udtryk for, at jeg kan godkende fremstillingen. Jeg tror, hr. Thorndahl ved nøjere overvejelse ville komme til det resultat, at hvis jeg skulle reagere på alle fejlagtige fremstillinger, kunne jeg få lidt mere at gøre end det, der er overkommeligt.

Fru Ebba Strange startede med at sige, at hun ville efterlyse en uddybning af loyalitetsbegrebet, men kom nærmest, forstod jeg, til den slutning, at det var bedst at vente – og den slutning er jeg enig i – men bad så om en opklaring af en bestemt sætning, som også hr. Wilhelm hæftede sig ved, hvor jeg siger, at det samtidig er nødvendigt, at den offentlige administration kan fungere effektivt, hvilket i visse situationer kan tænkes at blive forhindret af det forhold, at offentligt ansatte fremsætter offentlig kritik af deres foresatte eller modarbejder disses afgørelser.

Det reflekterer ikke noget som helst ondskindet af nogen art efter min mening og slet ikke de skumle hensigter, der fra forskellig side blev lagt i det. Jeg ved ikke, om jeg må henvise til en kronik af formanden for Amts-

[Finansministeren]

rådsforeningen, Erling Tiedemann, i Berlingske Tidende. Jeg har desværre ingen dato på det, men jeg mener, den blev bragt ved juletid. Kronikken hed: »Tale er ikke altid sølv«. Der giver Erling Tiedemann et eksempel på, at hvis man i konkrete forvaltningsafgørelser i forhold til borgerne forestillede sig, at de forskellige led i administrationen så at sige bed hinanden i halen med forskellige oplysninger til borgerne om, hvad de synes ville være den rette afgørelse på den pågældende sag, kunne det godt være, at det bidrog til mere forvirring for borgernes vedkommende, end rimeligt var, og at noget kunne tale for, at man i lidt højere grad end illustreret i det eksempel, som hr. Tiedemann nævner, prøvede at tale sig til rette inden for forvaltningen om, hvad den rimelige afgørelse var, før man smag den i hovedet på borgeren.

Hr. Wilhjelm stillede mig et konkret spørgsmål, som jeg mener jeg allerede har svaret på i forbindelse med spørgsmål nr. 243, hvor jeg bl. a. siger, at der formentlig sigtes til en disciplinærfølgning, der går efter reglerne i tjenstemandslovens kapitel 4. En forudsætning herfor er, at der er en formodning om, at en tjenstemand har gjort sig skyldig i en tjenstlig forseelse. Jeg siger videre, at en sådan formodning ikke foreligger i den omtalte konkrete sag, hverken for så vidt angår den pågældende fuldmægtig i administrationsdepartementet – der i øvrigt ikke er tjenstemand – eller for andre ansatte i administrationsdepartementet, der deltager i behandlingen af denne sag. Jeg har fortsat den vurdering, at der ikke foreligger en sådan forseelse.

Hr. Arentoft bad mig fortolke brevet fra Danmarks Jurist- og Økonomforbund. Jeg er ærlig talt ikke særlig smigret over denne indbydelse til at kvaje mig helt enormt, og jeg mener i øvrigt ikke, brevet har behov for en tolkning.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden af *Camre* (S) (se foran)
vedtoges med 89 stemmer mod 27; 10 medlemmer stemte hverken for eller imod.

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

2) Anden behandling af:

Forslag til lov om bemyndigelse til optagelse af indenlandske statslån.

(Lovforslag nr. L 112. Fremsat 13/12 78. Første behandling 17/1 79. Betænkning 2/2 79).

Der var stillet 1 ændringsforslag i betænkningen.

Uden for betænkningen var der ikke stillet ændringsforslag.

Sammen med denne sag foretoges den under punkt 3 på dagsordenen opførte sag, nemlig:

3) Anden behandling af:

Forslag til lov om optagelse af statslån i udlandet.

(Lovforslag nr. L 114. Fremsat 14/12 78. Første behandling 17/1 79. Betænkning 2/2 79).

Der var ikke stillet ændringsforslag.

Lovforslagenes paragraffer, henholdsvis tekst, ændringsforslaget og spørgsmålet om lovforslagenes overgang til tredje behandling sattes til forhandling undet ét.

Forhandling

Askjær Jørgensen (FP):

I sidste uge drøftede vi i finansudvalget spørgsmålet om, hvorvidt regeringen skulle søge at få indført restriktioner vedrørende udlændinges køb af danske statspapirer. Vi blev bedt om at behandle den sag i fuld fortrolighed, og det respekterede vi naturligvis. Vi kunne nu i weekenden læse om det i den samlede dagspresse, og herefter må vi naturligvis kunne tale frit fra leveren i denne sag.

Vi er ikke enige med regeringen i den holdning, man har vedrørende udlændinges adgang til at købe danske statspapirer. Vi mener ikke, sagen er færdigdrøftet, og jeg skal derfor bede om, at vi får sagen tilbage til udvalget mellem anden og tredje behandling.